

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YAZILI BASINDA

MAĞDUR VE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR

Merve AKYOL

2501160492

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Ülker YÜKSELBABA

İSTANBUL – 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : MERVE AKYOL Numarası : 2501160492
Anabilim Dalı / Anasat Dalı / Programı : KAMU HUKUKU Danışmanı : DOÇ.DR. ÜLKER YÜKSELBABA
Tez Savunma Tarihi : 08.01.2020 Saati : 13.00
Tez Başlığı : YAZILI BASINDA MAĞDUR VE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
Sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF. DR. CİHAN OSMANAĞAOĞLU KARAHASANOĞLU		KABUL
2-DOÇ.DR. ÜLKER YÜKSELBABA		KABUL
3-DOÇ. DR. SEVTAP METİN		KABUL
4-DOÇ. DR. SERCAN GÜRLER		KABUL
5-DR. ÖĞR. ÜYESİ SEVGİ USTA		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-DR. ÖĞR. ÜYESİ EBURU KAYABAŞ		
2-DR. ÖĞR. ÜYESİ SEYDİ ÇELİK		

ÖZ

YAZILI BASINDA MAĞDUR VE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR

Merve Akyol

Araştırmanın Amacı: Mağdur ve suça sürüklenen çocuklara ilişkin haberlerin, çocuk hakları ve hak ihlalleri ile medyanın toplumsal işlevi bağlamında değerlendirilmesidir. **Araştırmanın Metot ve Kapsamı:** Farklı yayın politikalarını temsil ettiğine inanılan ve geniş kitlelere hitap eden Cumhuriyet ve Hürriyet Gazetesi'nin 2008, 2009 ve 2010 yıllarındaki mağdur ve suça sürüklenen çocuklara ilişkin olayları konu alan haberleri içerik analizi tekniği ile taranmıştır. **Sonuç:** Mağdur ve suça sürüklenen çocuklara ilişkin haberler, çocuk haklarının ihlal edildiği, çocuklara yönelik olumsuz toplumsal algıların yansıtıldığı yahut inşa edilerek toplumsal dolaşıma sokulduğu bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: suça sürüklenen çocuk, mağdur çocuk, çocuk hakları, medya, gazete, SPSS ile içerik analizi

ABSTRACT

CHILD VICTIMS OF CRIME AND JUVENILES PUSHED TO CRIME IN PRINTED MEDIA

Merve AKYOL

Purpose of the Research: This research constitutes an evaluation of news reports related to child victims of crime and juveniles pushed to crime in printed media within the context of children's rights and violations thereof, as well as the social function of media. **Method and Scope of the Research:** The news reports of Cumhuriyet and Hürriyet newspapers in 2008, 2009 and 2010, considered to represent varying publication policies and to appeal to mass population, in relation to events related to child victims of crime and juveniles pushed to crime, have been scanned with the technique of content analysis.

Outcome: News reports related to child victims of crime and juveniles pushed to crime appear as a field where children's rights are violated, negative public perceptions regarding children are reflected, or constructed and provided to public circulation.

Keywords: juveniles pushed to crime, child victims of crime, children's rights, media, newspaper, content analysis with SPSS

ÖNSÖZ

Günümüz toplumlarında suç ve benzeri davranışların artık daha sıklıkla görüldüğü, şiddetin neredeyse gündelik yaşamın bir parçası haline geldiği yönünde yaygın bir kanı bulunmaktadır. Çocuklar da toplumdaki bu olumsuz yöndeki değişimden payını almakta, suça sürüklenen ve mağdur çocuk sayılarının dikkate değer bir şekilde arttığı tartışılmaktadır. Çocukların bir şekilde konusunu oluşturduğu suç ve benzeri olaylardan büyük oranda medya ve haberler aracılığıyla bilgi sahibi olmaktayız. Çocuklar her gün çeşitli suç haberleri vasıtasıyla topluma sunulmaktadır. Bu çalışmada çocukların suç ve benzeri olaylarla ilişkili olarak medyadaki görünürlüklerinin izini sürmek amaçlanmıştır. Yazılı basındaki yansımayı görünür kılmak ve suça sürüklenen ile suç mağduru çocuk haberlerinin dağılımındaki özellikleri tespit etmek amacıyla betimleyici yaklaşımda nicel bir araştırma yürütülmüştür. Araştırma yazılı basını ve dolayısıyla medyayı kapsamlı bir incelemeye tabi tutarak ilgili başka çalışmalar için de başvurulabilecek genelleştirilebilir, nesnel ve bilimsel sonuçlara ulaşma imkânı sunmaktadır.

Bu çalışmanın geliştirilmesinde ve sosyal bilimlerdeki çeşitli araştırma yöntemleri hakkında fikir sahibi olmamda etkisi olan Dr. Öğretim Üyesi Tuba Topçuoğlu'na; tezin devamını, sonuçlanmasını benimle birlikte üstlenen ve zamanını paylaşan tez danışmanım Doç. Dr. Ülker Yükselbaba'ya teşekkürlerimi sunuyorum.

Merve Akyol

İstanbul, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iiiv
ÖNSÖZ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK VE ÇOCUK HAKLARINA İLİŞKİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

A. TARİHSEL VE TOPLUMSAL AÇIDAN ÇOCUKLUK.....	3
B. ÇOCUK HAKLARI PARADİGMASINA GENEL BAKIŞ VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ.....	6
C. ÇOCUK HAKLARININ TEMEL İLKELERİ.....	12
1. Ayrımcılık Yasağı.....	14
2. Çocuğun Yüksek Yararı.....	17
3. Çocuğun Katılım Hakkı.....	20
D. MAĞDUR VE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN ÇOCUK HAKLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

MEDYANIN İŞLEVİ BAĞLAMINDA MAĞDUR VE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN HABERLEŞTİRİLMESİ

A. MEDYA VE TOPLUMSAL İŞLEVİ.....	27
B. HABER, TOPLUMSAL GERÇEKLİĞİ SUNMA İŞLEVİ VE KISITLILIKLARI.....	28
C. HABERİN SUÇU VE SUÇLA İLİŞKİLİ OLARAK ÇOCUĞU SUNMASI HAKKINDA DEĞERLENDİRME.....	32
D. MEDYADA MAĞDUR VE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN HAKLAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2008, 2009, VE 2010 YILLARINDAKİ CUMHURİYET VE HÜRRİYET GAZETESİ'NE YÖNELİK BETİMLEYİCİ ARAŞTIRMA

A. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	39
B. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	41
C. ÖRNEKLEM, ANALİZ BİRİMİ VE ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI .	42
D.GENEL DEĞERLENDİRME	45
E. MAĞDUR ÇOCUK BULGULARI.....	47
1. Çocukların Cinsiyetine Göre Değerlendirme	47
2. Çocukların Yaşına Göre Değerlendirme.....	49
3. Çocukların Cinsiyetine Göre Yaş Dağılımının Değerlendirilmesi	51
4. Çocukların Eğitim Durumuna Göre Değerlendirme.....	53
5. Çocukların Yaşamını Geçirdiği Yere Göre Değerlendirme	55
6. Olayın Türü/ İsnad Edilen Suça Göre Değerlendirme.....	57
a. Sonuçta Meydana Gelen Zarara Göre Değerlendirme	59
b. Şiddet Suçlarının Gerçekleşme Sebebine Göre Değerlendirme.....	59
c. Cinsiyete Göre Değerlendirme	61
d. Yaşa Göre Değerlendirme.....	62
7. Çocuk ile Suçun Faili Arasındaki İlişkiye Göre Değerlendirme	62
8. Olayın Geçtiği Konuma Göre Değerlendirme	63
9. Olayın Gazetede Haber Olarak Yer Alma Sıklığı ve Olaydaki Kişilerin Statüsüne Dair Değerlendirme.....	67
F. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK BULGULARI	69
SONUÇ.....	78
KAYNAKÇA	82

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 3.1: Resmi verilere göre mağdur ve suça sürüklenen çocuk sayısı.....	40
Tablo 3.2: Gazetelerde haberleştirilen suça sürüklenen ve mağdur çocuğa ilişkin olayların dağılımı	45
Tablo 3.3: Gazetelerde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların yaşa göre dağılımı... ..	50
Tablo 3.4: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların çocukların eğitim durumuna göre dağılımı	54
Tablo 3.5: Hürriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların çocukların eğitim durumuna göre dağılımı.....	55
Tablo 3.6: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların çocukların yaşamını geçirdiği yere göre dağılımı.....	57
Tablo 3.7: Hürriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların çocukların yaşamını geçirdiği yere göre dağılımı.....	57
Tablo 3.8: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların sıklık-statü dağılımı.....	68
Tablo 3.9: Hürriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların sıklık-statü dağılımı.....	68
Tablo 3.10: Gazetelerde haberleştirilen suça sürüklenen çocuklara ilişkin olayların cinsiyete göre dağılımı	70
Tablo 3.11: Gazetelerde haberleştirilen suça sürüklenen çocuklara ilişkin olayların yaşa göre dağılımı	71
Tablo 3.12: Gazetelerde haberleştirilen suça sürüklenen çocukların eğitim durumuna göre dağılımı	73
Tablo 3.13: Gazetelerde haberleştirilen suça sürüklenen çocukların kim ile/nerede yaşadığına göre dağılımı	73
Tablo 3.14: Gazetelerde haberleştirilen suça sürüklenen çocuklara ilişkin olayın türü/isnat edilen suça göre dağılımı	75
Tablo 3.15: Gazetelerde haberleştirilen suça sürüklenen çocuklara ilişkin olayların gerçekleştiği yere göre dağılımı.....	77

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 3.1: Resmi verilere göre mağdur veya suça sürüklenen çocukların eğilimi...40	40
Grafik 3.2: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen suça sürüklenen ve mağdur çocuğa ilişkin olayların eğilimi.....46	46
Grafik 3.3: Hürriyet Gazetesi'nde haberleştirilen suça sürüklenen ve mağdur çocuğa ilişkin olayların eğilimi... 46	46
Grafik 3.4: Resmi verilere göre mağdur çocukların cinsiyete göre dağılımı..... 48	48
Grafik 3.5: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların cinsiyete göre dağılımı.....48	48
Grafik 3.6: Hürriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların cinsiyete göre dağılımı.....49	49
Grafik 3.7: Resmi verilere göre mağdur çocukların yaşa göre dağılımı..... 50	50
Grafik 3.8: Resmi verilere göre mağdur erkek çocuklarının yaşa göre dağılımı..... 51	51
Grafik 3.9: Resmi verilere göre mağdur kız çocuklarının yaşa göre dağılımı..... 51	51
Grafik 3.10: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur kız çocuğuna ilişkin olayların yaşa göre dağılımı..... 52	52
Grafik 3.11: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur erkek çocuğuna ilişkin olayların yaşa göre dağılımı..... 52	52
Grafik 3.12: Resmi verilere göre mağdur çocukların eğitim durumuna göre dağılımı... 54	54
Grafik 3.13: Resmi verilere göre mağdur çocukların yaşamını geçirdiği yere göre dağılımı... 56	56
Grafik 3.14: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların isnad edilen suçun/olayın türüne göre eğilimi 58	58

Grafik 3.15: Hürriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların isnad edilen suçun/olayın türüne göre eğilimi... ..	58
Grafik 3.16: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların çocukta meydana getirdiği zarara göre dağılımı.....	59
Grafik 3.17: Gazetelerde haberleştirilen şiddet suçu mağduru çocuğa ilişkin olayların sebebine göre dağılımı... ..	60
Grafik 3.18: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen olayların tür-cinsiyet dağılımı... ..	61
Grafik 3.19: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen olayların tür-yaş dağılımı....	62
Grafik 3.20: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen olayların tür-ilişki dağılımı.	63
Grafik 3.21: Resmi verilere göre mağdur çocuk vakıalarında olayın geçtiği konuma göre dağılım	64
Grafik 3.22: Cumhuriyet Gazetesi'nde 2008 yılında haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların geçtiği yere ve olayın türüne göre dağılımı.....	65
Grafik 3.23: Cumhuriyet Gazetesi'nde 2009 yılında haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların geçtiği yere ve olayın türüne göre dağılımı... ..	65
Grafik 3.24: Cumhuriyet Gazetesi'nde 2010 yılında haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların geçtiği yere ve olayın türüne göre dağılımı... ..	66
Grafik 3.25: Gazetelerde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların sıklık dağılımı... ..	67
Grafik 3.26: Gazetelerde haberleştirilen suça sürüklenen çocuğa ilişkin olayların özneye göre dağılımı.....	69
Grafik 3.27: Resmi verilere göre suça sürüklenen çocukların cinsiyete göre dağılımı... ..	70
Grafik 3.28: Resmi verilere göre suça sürüklenen çocukların yaşa göre dağılımı... ..	71
Grafik 3.29: Resmi verilere göre suça sürüklenen çocukların eğitim durumuna göre dağılımı... ..	72

Grafik 3.30: Resmi verilere göre suça sürüklenen çocukların yaşadığı yere göre dağılımı... ..73

Grafik 3.31: Resmi verilere göre suça sürüklenen çocukların isnad edilen suça göre dağılımı... ..74

Grafik 3.32: Resmi verilere göre suça sürüklenen çocukların olayın gerçekleştiği yere göre dağılımı... ..76

KISALTMALAR LİSTESİ

A.e.	: Aynı eser
A.g.e.	: Adı geçen eser
A.y.	: Aynı yer
C.	: Cilt
Der.	: Derleyen
Ed.	: Edite eden
Haz.	: Hazırlayan
IBSS1	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması Düzey 1
p.	: Page
S.	: Sayılı
s.	: Sayfa
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı)
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
Vb.	: Ve benzeri
V.d.	: Ve diğerleri

GİRİŞ

Çocuk hakları, salt bir haklar manzumesi olarak ele alınma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu tehlikenin önünü almak ve çocuk haklarını etkin bir mekanizmaya dönüştürmek için, çocuk haklarını bağlamı içerisinde kavrayıp özümsemek önemlidir. Bu bağlam, çocuk haklarının gelişim sürecine ilişkin incelemeyi gerekli kılmaktadır.

Çocuğun hukukun konusu olması ve özel olarak birtakım haklara sahip bireyler olarak kabul edilmesinde şüphesiz pek çok etken rol oynamıştır. Son yüzyıllarda çocuğa çeşitli bilim ve disiplinler tarafından artan bir ilgi vardır. Günümüzde çocuğun, özellikle gelişim aşamaları ve psikolojisi bakımından, yetişkinlerden daha farklı nitelikleri olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu gerçeklik şüphesiz geldiğimiz noktadan bakınca, neden çocuklara özel haklar tesis edilmesi gerektiğini anlaşılabilir kılmaktadır; ancak çocuk hakları bütün bunlardan bağımsız olarak, bir hak mücadelesinin kazanımıdır. Şöyle ki; çocuğu nesneleştiren yerleşik algıyı kırmayı amaçlayan ve çocuğun her birey gibi aktif özneler olmasını öncüleyen bir hareketin kazanımlarıyla şekillenmiştir. Çocuk hakları tartışmaları esasen, çocuğa ilişkin olumsuz ve zarar verici toplumsal algıları eleştirerek güçlenmiştir. Bu nedenle öncelikle, tarihsel dönüşümlerle birlikte şekillenen çocuğa ilişkin algıları ortaya koymak gerekmektedir. Çocuk haklarının geldiği noktayı anlamak ve evrimini kaldığı yerden sürdürebilmesi için bu gereklidir. Bu amaçla birinci bölümde öncelikli olarak çocuk ve çocukluk algısına ilişkin kuramsal bir çerçeve çizilecek, çocuk hakları paradigması etrafında bu tartışılacaktır. Ardından araştırmanın konusunu oluşturan suça sürüklenen ve mağdur çocuklara ilişkin kavramsal bir plan oluşturularak bu çocuklar, hakları açısından değerlendirilecektir.

İkinci bölümde ilk olarak araştırmanın alanı olarak belirlenen medya ve yazılı basının toplumsal işlevine, toplum ile arasındaki karmaşık yapısal ilişkisine değinilecek, bu kapsamda medyanın suça sürüklenen ve mağdur çocuklar açısından ne denli önem arz ettiğine dair bir belirleme yapılacaktır. İkinci olarak suça sürüklenen ve mağdur çocukların medya açısından hakları değerlendirilecektir.

Üçüncü bölümde ise, ülkemizdeki resmi veriler değerlendirilerek suça sürüklenen ve mağdur çocukların sayıca arttığı yıllar belirlenerek tasarlanan görgül bir

araştırmaya değinilecektir. Grgl araştırmanın kapsamını Hürriyet ve Cumhuriyet Gazeteleri'nin 2008, 2009 ve 2010 yılı yayınlarındaki suça sürüklenen ve mağdur ocuk haberleri oluşturmaktadır. Yöntem olarak ise birtakım kategoriler belirlenerek içerik analizi kullanılmıştır. Analiz sonucunda ulaşılan bulgular, resmi verilerle karşılaştırmalı bir şekilde paylaşılmış ve suça sürüklenen ve mağdur çocukların medya alanındaki hakları açısından tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK VE ÇOCUK HAKLARINA İLİŞKİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

A. TARİHSEL VE TOPLUMSAL AÇIDAN ÇOCUKLUK

Toplumlarda çocuk imgesi belirmeden önce yetişkinlik ile çocukluğun iç içe seyrettiği, aralarında belirgin bir fark olmadığı dikkat çekmektedir¹. Şöyle ki; çocuğun yetişkin hayatının gerekliliklerini çok erken yaşta yerine getirmesinin olağan olduğu ve bunun beklendiği bir ortam mevcuttu. Günümüzdeki genel geçer çocukluk algısından farklı olarak en önemli nokta, aileye ekonomik bir fayda getirmek konusunda en az diğer aile fertleri kadar yükümlü görülmesiydi. Bu durum özellikle kendini aile içi emekte göstermekle birlikte, çocuğun hane dışında da çok erken yaşlarda çalışmaya başladığı bir gerçeklik vardı². Çocuk; değeri daha çok ekonomik anlamda belirlenen ve ait olduğu ailenin, toplumun uzantısı olarak görülen bir varlıktı.

Bu algının değişimi ve buna paralel süreçte çocuk imgesinin ortaya çıkışını açıklamaya çalışan kuramlarda iki ana yaklaşım vardır³. Bu yaklaşımlardan ilki, bu değişimin merkezine “okullaşma”yı koymaktadır⁴. Buna göre Batı’da 17. ve 18.

¹ Bob Franklin, “Giriş”, **Çocuk Hakları**, der.: Bob Franklin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1993, s.17.; Rönesans döneminden önce, sanat eserlerinde ve özellikle resimde çocukların küçük yetişkinler gibi tasvir edilmesi, çocukları tanımlamak için özel kelimeler bulunmaması ile de desteklenmektedir bkz.: Franklin, **A.e.**, s.23,24.

² Emine Akyüz, **Çocuk Hukuku: Çocukların Hakları ve Korunması**, Güncelleştirilmiş 6. Baskı, Ankara, Pegem Akademi, 2018, s.21,22.; Bekir Onur, **Çocuk Tarih ve Toplum**, 1. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2007, s.31,32.; Çocukların çalışmak için başka hanelere çırak olarak gönderildiği, hatta fakir ailelerin çocuklarında başka aile yanında çalışmanın 3 yaşında başladığı örnekleri ile destelenmektedir bkz.: Franklin, **A.g.e.**, s.25.

³ Bu yaklaşımların toplumun çocuk algısını yani bir çeşit “çocukluk düşüncesi”ni açıkladığını; ancak başlı başına çocuk yaşantısını ve çocuğun kendi özel dünyasındaki deneyimleri ve bundaki dönüşümleri açıklayamadığına ilişkin kuramlar var ise de kendine yaygın bir yer bulamamıştır. Çünkü çocuğun toplumdaki, tarihten soyutlanmış bir şekilde irdelenmesinin mümkün olmadığı, çocukluğun “hem bir düşünceler takımı hem de bir yaşam evresi olarak ekonomik ve siyasal etkilere açık” olduğu yönünde eleştirilmiştir bkz.: Onur, **A.g.e.**, s.19,20.; Ancak “çocuk”u dikkate almayıp “çocukluk düşüncesi”ne hapsolmek, çocuğa ilişkin araştırmalar ve ilgili diğer alanların sürekli bir şekilde yetişkin ilgileri ve varsayımları çerçevesinde ele alınması sonucunu doğurmuştur. Bu da, çocuklara yetişkin olmayan kişiler şeklinde noksan bir noktadan yaklaşılması algısını kırmaktan uzaktır, hatta bu algıyı yerleştirme tehlikesini içermektedir bkz.: Martyn Hammersley, “Çocukluk Çalışmaları: Sürdürülebilir Bir Paradigma mı?”, **Çocuk ve Medeniyet**, çev.:Emrah Akbaş, C.4, S.7, 2019, s.62,63.

⁴ Bu yaklaşım, çocukluğun tarihini kapsamlı olarak inceleyen literatürdeki ilk isim olarak Philippe Aries’in tezidir. Bugün de hala geçerliliğini koruyan çocukluğun aslında “*toplumsal bir tasavvur*” olduğu tezini Aries ortaya atmıştır bkz.: Onur, **A.g.e.**, s.20.

yüzyıllarda başlayan okullaşmanın en önemli sonucu olarak çocuk ayrılmış⁵ ve yetişkinlerin dikkati artık onlardan hizmet ya da ekonomik fayda beklemek yerine çocuğun özel gereksinimlerine kaymıştır⁶. Aynı dönemde çocuk işçiliğini yasaklayan ve öğrenim dönemini uzatan yasalar, çocukların okulda daha fazla vakit geçirmesini teşvik etmiştir. Uzayan öğrenim dönemi, çocukluk çağını uzatmış ve aslında bunu yaratmıştır. Bütün bunlar ile bilim ve teknolojiadaki gelişmelerin etkisiyle, ortaya çıkan bu çocuk imgesi pekişmiş ve onları artık ana babadan özen bekleyen yeni bir ilginin konusu yapmıştır. Modern çocukluk algısı bunların sonucu olarak ortaya çıkmış, artık çocuklar ana babaları tarafından parlak bir geleceğe hazırlanmaya başlanmıştır⁷.

Diğer ana yaklaşım, değişen algının temelinde, ana-baba ile çocuk ilişkisinin ve ailenin tarihsel süreçteki değişiminin yattığını savunmaktadır⁸. Bu değişimler genel olarak ana-baba ile çocuk arasındaki mesafenin azalmasıyla açıklanmıştır. Bu mesafe ilk olarak, geniş aileden “ataerkil çekirdek aile”ye geçişle birlikte çocuk üzerinde tam bir denetim kurmaya dönüşmüştür. Bu denetimi sağlayan ise babadır. Çocuğu disipline etmek, eğitmek amaçlı okulda ve evde sert fiziksel cezalara başvurulduğu, çocuktan otoriteye tam bir saygı duymasının beklendiği, ailesiyle ilişkisinin de formalitelere dayanan bir saygı çerçevesinde kurulduğu belirtilmektedir. Sonrasında çocuk yönelimli aile ile birlikte çocuğa yönelik algının fazlasıyla değiştiği ve ana-baba ile çocuk arasındaki duygusal mesafenin azaldığı belirtilmektedir⁹. Bu yaklaşımları besleyen diğer kuramlar da, 19. yüzyılın ortalarından itibaren, çocuk üzerindeki gözetim rolünün orta sınıfta babadan anneye kaydığına değinmektedir. Bunun sebebi, sanayileşme ve kentleşmenin sonucu olarak ekonomik üretimin evden uzaklaşmasıyla birlikte, babanın çocuk üzerindeki sıkı denetim gücünün zayıflaması ve annelerin

---

⁵ Ayrıca benzer yaklaşımı benimseyip farklı bir yorum getiren Paula Fass ve Mary Mason’ın görüşüne göre; Batı’da Aydınlanma Dönemi 18. yüzyılın yeni çocuğunu zaten eğitilebilir bir doğada yaratmıştır; “çocuk onu yetişkinliğe götürecek akılcı ve eğitilebilir bir doğayı” da beraberinde getirmiştir. Okul da onu yurttaşlık, iş ve sorumluluk için eğitmiştir bkz.: Onur, **A.g.e.**, s.34.

⁶ Aries, artık 19. Yüzyıl Fransa’sına gelindiğinde çocuklara ilişkin iki yeni algının yerleştiğini belirtiyor. Birincisi ana babaların, çocukların eğlenceli haşarı yanlarını görerek bundan haz duymaya ve çocukların üstüne düşmeye başlamasıdır. İkincisi ise çocukların kırılğan, masum, korunmaya değer canlılar oldukları düşüncesidir bkz.: Onur, **A.g.e.**, s.20.

⁷ Onur, **A.g.e.**, s.33.

⁸ Bu yaklaşımın savunucuları Lloyd de Masse, Edward Shorter, Lawrence Stone’dur, tezlerine ilişkin kapsamlı bilgi için bkz.: Onur, **A.g.e.**, s.21 vd.

⁹ Lawrence Stone, 1977de yayımladığı “İngiltere’de 1500-1800’lerde Aile, Cinsellik ve Evlilik” adlı kitabında üç tür aile ayırt etmektedir: Açık soy ailesi (1450-1630), sınırlı ataerkil çekirdek aile (1550-1700), kapalı evcilleşmiş çekirdek aile (1640-1800) bkz.: Onur, **A.g.e.**, s.22.

çocuk ve ev bakımını üstlenmesidir. Böylece çocukla ilişkide sert ve denetimci tutum zayıflamış ve duygusal bağ kurmanın yolu açılmıştır¹⁰. Duygusal iletişime de izin veren bu yeni çocukluk algısını ciddi anlamda beslediği düşünülen noktalardan biri de, yukarıdaki dönüşümlerle birlikte modern ailede yeni bir tür “annelik”in doğmasıdır. Modern aile öncesi anne ile çocuk arasında özel bir bağ olmadığı, iki yaşın altındaki çocuklara çoğunlukla kayıtsızlıkla bakıldığı, emzirme alışkanlığının olmadığı belirtilmektedir. Ancak modern ailenin gelişimi ile birlikte anne ile çocuk arasında duygusal bağ oluştuğu, doğumundan itibaren çocuğa özel ilgi ve bakım gösterildiği, ihtiyaçlarına daha duyarlı olunduğu düşünülmektedir¹¹. Her iki ana yaklaşımın ortak noktası; siyasal, toplumsal ve benzeri dönüşümlerin sonucu olarak çocuğun, yetişkinlerin duygu dünyasında yansımaları olan bir anlama kavuştuğu, ait olduğu birime ekonomik getirisi ölçüsünce değer kazanan bir anlamdan uzaklaştığıdır¹². Modern çocukluk aslında, çocuk ile yetişkinler arasındaki duygusal mesafenin azaldığı; ancak toplumsal ve fiziksel mesafenin ise arttığı bir algıdır¹³.

Bu kapsamda hâkim kuramlara göre ilk çocuklar; orta sınıfın erkek çocuklarıdır. Şöyle ki; ortaya çıkan sanayi toplumu ve kırsal yaşamdan kentsel yaşama geçiş, ticaret ve diğer meslekler için vasıflı elemana ihtiyaç duymaktaydı. Bu ihtiyacı karşılamak adına okullaşma başlangıçta, eğitilmesine ihtiyaç duyduğu bu türden çocukları kapsamına aldı; orta sınıf erkek çocukları. İleride ihtiyaç duyulacak orta sınıf erkek çocuklar, uzun ve yalıtılmış bir eğitimden geçirildiler. Fabrikalarda, atölyelerde ve hatta madenlerde çalışan erkek işçi çocuklar ya da kız çocukların ise zaten okuma-

---

¹⁰ Onur, A.g.e., s.32.

¹¹ Onur, A.g.e., s.21.

¹² Bu kuramlar, çocuk hakları paradigmasının gelişim sürecini açıklamak açısından önemlidir. “Çocukluk”un tarihin belirli aşamasında, belirli toplumlarda ortaya çıktığını toplumsal dinamiklerden yola çıkarak açıklamaya çalışmaktadır. Yoksa, bu kuramlar evrensel bir çocukluk anlayışını savunmamaktadır. Günümüzde hala ulusal, kültürel farklılıklar sebebiyle farklı çocukluk algıları mevcuttur. Çocukluğu oyun ve eğitim dönemleriyle sınırlı tutmayı benimseyen modern çocukluk; çocukların ailede korunması ve onların siyasal, entelektüel, cinsel ya da ekonomik varlıklar olarak hareket etme becerilerinin olmadığı çocukluk algısı; hala ekonomik üretime doğrudan katılarak aile refahına katkıda bulunan çocukluklar vardır. Bunlar aslında çocukların günümüzdeki farklı sosyalizasyon süreçleri ile açıklanabilir bkz.: Recep Ercan, “Modern Çocukluk Paradigması”, **Journal of World of Turks**, Vol.3, No.2, 2011, s.91.

¹³ Emrah Akbaş, Reyhan Atasü Topçuoğlu, “Modern Çocukluk Paradigmasının Oluşumu: Eleştirel Bir Değerlendirme”, **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, C.20, S.1, 2009, s.96.

Bir bakıma azalan bu duygusal mesafenin olumsuz getirileri ise ilgili bölümde tartışılmaktadır.

yazmaya ihtiyacı yoktu, eğitim sürecinden uzaktı veya gerek görülüyordu. Ancak ilerleyen süreçte kitle eğitimi, bütün çocukları kapsamına aldı¹⁴.

Bütün bunların dışında, orta sınıf ailesi ve çocuktaki sakin dönüşümün tersine alt sınıf, sanayileşme ve kentleşmeyle birlikte yaşam savaşının içine çekilmiştir. Orta sınıf ailesinin aksine, anne ve çocukla birlikte bütün aile iş gücüne dahil olmuştur. Sanayileşme ve kırsal bölgelerden kente göç ile birlikte bu ailede ve toplumsal düzende çok ciddi bir kargaşa doğmuş, çocukların ucuz iş gücü olarak görülmesi ve çok ağır şartlarda çalıştırılması dışında çok ciddi bir çocuk sömürüsü baş göstermiştir. Çocukların besleme veya evlatlık olarak alınıp satıldığı, dilenci, kaçak işçi, uyuşturucu kuryesi olarak kullanıldığı, organ ticareti ve fuhuş ticaretinin yaygın olduğu bir dönem yaşanmıştır¹⁵.

Bütün bu süreçte devlet, geçirdiği dönüşüme paralel bir şekilde merkezileşmenin gereklerine göre hareket etmiş, aile üzerindeki ve dolayısıyla çocuk üzerindeki denetimini artırmıştır. Bir yandan da mecbur kalmıştır; çünkü ailenin ve toplumun içine düştüğü toplumsal kargaşada çocuk başıboş bırakılmıştı, ciddi bir sömürüye uğramıştı. Devlet, bu boşlukta ailenin yerine geçerek çocuğu koruyucu önlemler almıştır. Bu süreç, yasal düzenlemelerle desteklenmiştir¹⁶. 20. yüzyıldaki savaşlar dolayısıyla oluşan olumsuz koşullar, artan yoksul ve kimsesiz çocuklar ile çocuk sömürüsünün çok ciddi boyutlara ulaşması, İkinci Dünya Savaşı'nın çocuk kıyımı, çocuk hakları gibi yeni konuların konuşulmasını mecbur kılmıştır. Bu süreçte *“aşağıdan gelen baskılarla yukarıdan verilen ödünlerin kesiştiği noktada sosyal devletin koruyucu müdahalesi”* ortaya çıkmış, çocuk hukuku ve haklarının gelişimi hızlanmıştır¹⁷.

B. ÇOCUK HAKLARI PARADİGMASINA GENEL BAKIŞ VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ

Tarihsel süreçte çocuk imgesinin belirmesi ve onlara özel bir ilginin oluşması, çocukların hukuka konu edilmeleri açısından önemli bir etkidir. Şüphesiz çocukluk,

---

¹⁴ Franklin, **A.g.e.**, s.26,27.

¹⁵ Franklin, **A.g.e.**, s.16.

¹⁶ Akyüz, **A.g.e.**, s.21,22.

¹⁷ Rona Serozan, **Çocuk Hukuku**, Genişletilmiş İkinci Basıdan Tıpkı Basım, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2017; Akyüz, **A.g.e.**, s.21,22.

yetişkinlikten kopmasaydı ve içinde olduğu birimin uzantısı olarak kalsa idi, çocuklara ilişkin pek çok konuyu konuşmak da mümkün olmayacaktı. Çünkü bu değişim, çocukları haklarında konuşulabilir bir statüye kavuşturmuştur; bunun bir getirisi olarak çocuklar hukukta kendine yer edinebilmiştir. Kaldı ki zaten; artan çocuk sömürüsü bunu kaçınılmaz kılmıştır. Ancak “çocuk hakları”, çocukların hukuka konu olmalarından öte, çok daha geniş ve eleştirel perspektifle bakışın bir sonucudur. Hatta esasen; gelinen noktada, toplumların tasavvurundaki çocuğa ilişkin bu algıların onların zarar görme tehlikesine yol açacak bir uçta toplandığı kabulünden yola çıkarak, salt bu algıların üzerine kurulu korumacı hukuk sisteminin bir eleştirisidir.

Çocuk hakları paradigmasına bakıldığında 1970’li yıllarda güçlenen, çocuk hakları alanında özgürleştirici bakış açısını savunan yaklaşım, çocuk hakları sisteminin ana dayanak noktasıdır¹⁸. Bu yaklaşıma göre; yetişkinlerin anlam dünyasında duygusal bir zemine kavuşan çocuk algısı, zamanla hassas ve zayıf, korunmaya muhtaç bir uçta toplanmıştır¹⁹. Yetişkinler için onları korumak anlam ve motivasyon kaynağı olmuştur; ancak bu çoğunlukla çocukları araçsallaştıran bir anlam ve motivasyondur. Yetişkinlerin anlam dünyalarını bütünleştirmeye hizmet eden bir noktadadır; onlar için bir ihtiyaca dönüşmüştür. Böyle olunca, şeklen çocuğun etrafında dönen ama içsel gerçeklikleri bakımından çocuğa temas etmekten uzak bir uca itilmektedirler. Bu algıda aslında çocuk ortada yoktur; yalnızca yetişkinin anlam dünyasında bir çocuk vardır, bu ise çocuktan ve onun anlam dünyasından fazlasıyla uzaktır. Bu kopuş, aslında tam olarak, salt masumlukları ve zayıflığıyla anılan idealize bir çocuk algısı²⁰ ve kamusal alandan dışlanan, sesi duyulmayan, kendi sesi ile var olamayan çocuklar yaratmaktadır.

---

¹⁸Eylem Ümit, “Kentte Suça Karışmış Çocuklarda Toplumsal Ortam ve Ceza Ehliyeti Araştırmaları”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Ankara, 2006, s.35-37.

¹⁹ Franklin, **A.g.e.**, s.24,25.

²⁰ Bu idealizm bir yandan hükmetmeyi de kolaylaştırmaktadır. Psiko-sosyal açıdan insanın güçsüz olana hükmetme ve böylece kendini büyük, değerli hissetme gibi yıkıcı yanları içinde barındıran bir varlık olduğu tezi bunu desteklemektedir. Tarihe bakıldığında çocuğun bu gizli isteğin kurbanı olduğu ve hatta bu durumun hukuk ile desteklendiği görülmektedir bkz.: Rabia Dirican, “Tarihsel Süreçte Çocukluk ve Çocuk Hakları”, **Çocuk ve Gelişim Dergisi**, C.2, S.2, 2018, s.42.; Çocuk teriminin iktidarla yakından ilişkili olduğu ve önceleri düşük statüye sahip olanları ifade etmek için kullanıldığını; bu kapsamda Amerika’nın güney eyaletlerindeki kölelere “boy” denildiğini ve kendilerine aslında çocuk gibi davranıldığını örnekleyen bkz.: Franklin, **A.g.e.**, s.23. Tarihsel süreçte çocuklara verilen

Özgürleştirici yaklaşıma göre, bu uçta toplanan çocuk algısının bir diğer önemli tehlikesi ise çocuklarla ilgili ciddi kamusal problemlerin tartışılarak bu alanlarda politika geliştirilmesinin önünü tıkamasıdır. Şöyle ki; yetişkinlerin anlam dünyasında idealize bir yer ettiği ve kendi benliklerini bunun üzerinde kurdukları içindir ki; bu algı fazlasıyla kırılmalıdır²¹. Çünkü idealize edilen noktadaki tartışmaya açılan her konu, yetişkinlik anlamının dağılması tehlikesini de beraberinde getirecektir; bu da kaçınmayı doğurmaktadır. Somutlaştırmak gerekirse; bu olası kırılma ve dağılmadan kaçmak adına çocuklara ilişkin pek çok önemli olay-özellikle cinsel istismar vakıaları- tartışılırken aslında asıl anlama nüfuz etmekten kaçınılmakta, yalnızca etrafında dolaşmaktadır. Bu vakılara ilişkin yorumlar idealize bakış açısını yansıtmaktadır, örneğin; “böylesi masum bir canlıya bu türden bir zarar vermek mümkün değildir, bu durum olsa olsa failin sapkınlığıyla açıklanabilir”. Yani inkar yahut marjinalleştirerek, failin patolojisiyle açıklayarak aslında tartışmaktan uzak durulmaktadır. Çünkü bunları aslında olduğu şekliyle tartışmak ciddi bir anlam dağılması yaratacaktır. Çocuklara yönelik kötü muamele basında yer aldığı zaman kamuoyunun ahlaken tecavüze uğramış hissetmesi yahut kuşkulu bir bakış geliştirerek aslında içten içe kabule yanaşmaması bunun sonucudur. Ya da daha en başından zaten patolojik olduğu yönünde toplumsal bir uzlaşının varlığı hissedilen belli başlı vakıalar -cinnet gibi- seçilmektedir; ki böylece bilinçsiz de olsa bir anlam bütünlüğü yaratılmaktadır. Bütün bunlar, çocuklar için gerçekten zararlı olan koşulları gözden kaçırma riskini doğurmaktadır, kamusal tartışmaları ve sonuç olarak kapsamlı politika geliştirilmesini engellemektedir²². “Çocuk”un aslında toplum tarafından yaratılan kültürel bir algı olduğu tezi düşünülünce, bu algıları yaratan yahut besleyen toplumdan topluma değişen pek çok saik olmakla birlikte, çoğunlukla sert korumacı anlayışın hakim olduğu yönünde bir uzlaşma vardır.

Çocuk haklarının ana dayanak noktasını oluşturan özgürleştirici yaklaşım, toplumlarda hakim olan bu korumacı algı ile yarattığı sonuçların, salt korumacı bir

---

anlamın duygusal bir zemine kavuşması ve onun “değeri”nin artması belki de çok yüzeysel bir algı değişimi olup, aslında daha derin ve alttan bir şekilde, yerleşik olan bu hükmetme arzusu hala geçerliliğini korumaktadır.

²¹ Franklin, A.g.e., s.17.

²² Franklin, A.g.e., s.18,19.

anlayışı gösteren hukuk sistemi ile pekiştiğini ve içinden çıkılmaz bir kısır döngü yarattığını savunmaktadır. Şöyle ki; bu algı üzerine inşa edilen sistem çocukların iradesini cılızlaştıracak, onları yetişkinlere ve toplumsal yaşama karşı daha da savunmasız bırakacaktır. Ayrıca bir kesimin çıkarlarını başka bir kesime emanet eden bir sistem, her zaman suistimale ve kötüye kullanıma açıktır. Korumacı anlayış, çocukları ittiği konumdan beslenmekte ve böylece şiddetini daha da artırarak “paternalist”²³ bir ortama zemin hazırlamaktadır. Öyle ki; bu tarz bir koruyuculuk, çocuğa yapılan istismarın üstünü örtmekte bir araç olarak dahi kullanılabilir²⁴.

Gerçekten de çocuğa özel haklar tanınmadan önce hukuka, korumacı anlayış hakimdir. Çocuğa ilişkin düzenlemeler, 19. ve 20. yüzyıldan başlayarak çocuk emeğini sınırlandıran yasalar, özellikle zor durumdaki ve bakıma gereksinimi olan çocuklara yardım etmeyi amaçlayan kuruluşlar ile kendini göstermiştir. Çocuk haklarının ilk defa tespit edildiği, 1924’te Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen *Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi* de salt koruyucu anlayışla şekillenmiştir. Özellikle tehlike ve sömürü altındaki çocukların korunması düzenlenmiştir; bu çocukların yardımına koşulması anlayışı hakimdir²⁵. Zira Çocuk Esirgeme Vakfı olarak kurulan ve bu amaçla faaliyet yürüten birlik tarafından hazırlanmıştır²⁶. 1959’da Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen *Çocuk Hakları Bildirgesi*’nde ise çocuğun insan olmaktan kaynaklı onuruna ve haklarına vurgu yapılmış ise de benzer anlayış görülmektedir. Ayrımcılık yasağı, çocuğun yüksek yararı gibi temel ilkeler bu metinde kendini

---

²³ Çocuklar söz konusu olduğunda paternalist algı, onların yetersiz varlıklar olduğu şeklindedir. Kadınlara, siyahlara ve etnik azınlıklara yönelik ayrımcılığın da temelinde yatan düşünce olan paternalizme karşı hareketin güçlenmesi çocuklara yönelik bu bakış açısının da kırılmasında harekete geçirici olmuştur. Özellikle kadın hareketinin kazanımları, toplumun bir kesiminin çıkarlarının başka bir kesime emanet edilmesinin tehlikelerine ışık tutarak, bu bağlamdaki her tür vesayetlin sorgulanmasının yolunu açmıştır bkz.: Ümit, **A.g.e.**, s.36.

²⁴ “sert ve ihmalkar ama paternalist ve koruyucu” şeklinde ifade edilen iki yüzlü bir yaklaşım olduğu belirtilmiş; koruyucu anlayışın sert ve ihmalkar tutumların üstünü örtmek için kullanıldığı yönünden eleştirilmiştir bkz.: Cüneyt Ozansoy, “Öznesini Arayan Nesnelere: Çocuk ve Çocuk Hakları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 1, 1999, s.42.

²⁵ 5 madde ve önsözden oluşan bu kısa metin özellikle 2. maddesi ile bu anlayışını açıkça yansıtmaktadır. Şöyle ki; “Aç çocuk beslenmelidir; hasta çocuk tedavi edilmelidir; öğrenme yavaşlığı olan çocuğa yardım edilmelidir; suç işleyen çocuk ıslah edilmelidir; ve yetim/öksüz ve kimsesiz çocuk koruma altına alınmalı ve yardımına koşulmalıdır.” Bkz.: Mehmet Semih Gemalmaz, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Belgeleri: II.Cilt Uluslararası Sistemler**, Birinci Baskı, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2010, s.576.

²⁶ Ümit, **A.g.e.**, s.35.

göstermiştir; ancak metin genel olarak, isim ve vatandaşlık hakkı, büyüme ve gelişme hakları, olumsuz koşullardaki çocukların hakları ve özellikle eğitim hakkı ile birlikte çocuğun korunmasına yönelik düzenlemelere yöneliktir²⁷. Çocuk haklarının asıl anlamına kavuşmasını sağlayan özgürleştirici yaklaşım ise, çocukları bir nesne gibi koruyan; ancak haklarını koruyamayan pek çok düzenlemeyi, çocukları yetişkinlere ve toplumsal yaşama karşı savunmasız bırakarak yaşa dayalı bir ayrımcılık yaptığı gerekçesiyle eleştirmiştir. Bu yaklaşıma göre çocuklar ne eksik ne de yarım, yalnızca kendine özel bir gruptur; özerk bir birey olarak hakları sağlanmalıdır. Çocukları salt korumak değil, birey olarak haklarıyla birlikte onları destekleyip kendi potansiyellerini gerçekleştirmelerinin önünü açmak gerekmektedir. Ancak bu algı yerleştikten sonradır ki; toplumlarda her bir birey için iyi bir yaşam imkânının önü açılacaktır.

Bu yaklaşım, salt koruma gereksiniminden beslenen hukukun dışında yeni bir haklar sisteminin gerekli ve mümkün olduğu yönünde bir hareket başlatmıştır. Çocuk haklarına dair temel metin olan 20 Kasım 1989'da Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen *Çocuk Hakları Sözleşmesi*²⁸ (bundan sonra ÇHS şeklinde anılacaktır) ise, bu hareketin en önemli kazanımıdır²⁹. ÇHS, özgürleştirici yaklaşımın kazanımları ile şekillenmiş, çocukları özerk bir birey olarak merkeze almış; ancak özel gelişim aşamaları sebebiyle buna uygun haklarla desteklenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu algı kendini en açık Komite'nin sıklıkla vurguladığı şekliyle, çocuklarla ilgili konularda "*hayırseverlik mantığı ve ataerkil yaklaşımlardan uzak durulması*" ifadesiyle göstermektedir³⁰. Bu kapsamda Sözleşmede, küçük yaşlardan itibaren gelişen iradeyi destekleyen haklar mevcuttur. ÇHS, özgürleştirici ve koruyucu

---

²⁷ Bildirilerin tam metni için bkz.: Gemalmaz, **A.g.e.**, s.575-582.

²⁸ ÇHS, Türkiye Cumhuriyeti tarafından 14 Eylül 1990'da imzalanmış, 1994'te 17.,29. ve 30. maddelerine çekince koyularak onaylanmış, 27 Ocak 1995 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Tam metin için bkz.: bkz.: Gemalmaz, **A.g.e.**, s.593-626. T.C. Anayasası'nın "*Usulüne göre yürürlüğe konmuş milletlerarası anlaşmalar kanun hükmündedir*" şeklindeki 90/5. maddesi gereği ÇHS, bir iç hukuk kuralıdır ve bağlayıcıdır.

Çekince koyulan maddeler, "etnik azınlık" ve "yerli halk"a mensup çocukların anadillerini kitle iletişim araçları ile okulda kullanmasını düzenlemektedir.

²⁹ Ümit, **A.g.e.**, s.37.

³⁰ Rachel Hodgkin, Peter Newell, **Çocuk Haklarına Dair Sözleşme: Uygulama El Kitabı**, New York, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu, 1998, s.165.

yaklaşımın uzlaştığı, bu türden hakların birbirini tamamlayarak var olduğu bir metindir. Özgürleştirici yaklaşım, aslında paternalizme yol açmasının önünü alacak şekilde koruma haklarını da kuvvetlendirmektedir³¹. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çocuk hakları alanındaki bu reform, çocuk haklarının yetişkin hakları yönünde genişletilmesi, daha fazla yetişkin hakkını kapsaması ve bu hakların etkin bir şekilde yürütülmesi yönündedir³².

Çocuk hakları paradigmasında hakları sınıflandırırken başvurulan dört ayrı kategori vardır; koruyucu haklar, refah hakları, yetişkin hakları ve ana-babalara karşı haklar³³. Koruyucu haklar; ihmal, istismar ile her türlü kötü muamele ve tehlikeden çocukları korumaya yönelik haklardır. Refah hakları ise eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi hizmetlere yönelik haklardır. Koruyucu haklar ve refah hakları, özerk bireyler yaratma amacını tam olarak karşılayan haklar değildir. Özgürleştirici yaklaşım, çocuk haklarının yalnızca bu haklardan ibaret görülmesinin tehlikesine ışık tutmaktadır; çünkü bu durum yalnızca toplumdaki korumacı zihniyeti pekiştirecektir. Aksine çocuğun kendi yararını gözeterek harekete geçmesini engelleyecek; hatta zarar görüp görmediğine yönelik tespitler başkaları tarafından yapılacaktır. Şöyle ki; özellikle, kötü muamele vakıalarında çocuğun zarar görmesine karşılık, bu hususta karar verici birimlerin -devlet veya aile- ortaya aksi yönde irade koyarak çocuğu koruyucu mekanizmaları hayata geçirmeme yönde karar verdiği olaylar mevcuttur. Çünkü korumacı anlayış, çocukların yerine karar verme imkânını bu gruplara sağlamaktadır; hatta belki sözde çocukların korunması kisvesi altında bunu yapmaktadır³⁴. Bunun aşılması ancak çocukların iradesini kuvvetlendirerek ve onları özerk bir birey olarak kabul ederek mümkündür.

Üçüncü kategori olan yetişkin hakları kapsamında, yetişkinlerin tek başlarına sahip olmaya ehil oldukları hakların çocuklara da tanınması savunulmaktadır. Çocuklar, yetişkinlerin vazgeçilmez gördüğü hakların çoğuna sahip değildir. Özellikle

---

³¹ Çocuğu bir yandan eşit sayma bir yandan koruyup gözetme ve ayrıca ana-baba hakkına bağlama, birbirini dışlayan bir araya gelmez çelişik amaçlar değildir. Bunlar karşılıklı diyalektik etkileşim içindedir; birbirini bütünlük ve pekiştirir bkz.: Serozan, **A.g.e.**, s.5.

³² Ümit, **A.g.e.**, s.38.

³³ Franklin, **A.g.e.**, s.30.

³⁴ **A.e.**, s.31.

siyasi haklara ehillik bakımından bu tartışılmaktadır³⁵. Son kategori olarak ana-babalara karşı haklar kapsamında, çocuklara ana-babaları karşısında bağımsızlıklarını artırıcı haklar sağlanması savunulmaktadır; basit hane içi özerkliklerden evi terk etmeye hatta kürtaja kadar. Esasen bu iki kategori kapsamında çocukların özerkliklerini artırma savunulmaktadır³⁶.

ÇHS’ de koruma altına alınan haklar ise “yaşama hakkı”, “gelişme hakkı”, “korunma hakkı” ve “katılım hakkı” şeklinde dört kategoriden oluşmaktadır³⁷. Yaşama hakkı; çocuğun yaşamını ve bu kapsamda gerekli olan beslenme, barınma, sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılayan haklardan, gelişme hakkı; eğitim, kültürel faaliyetler, düşünce, din ve vicdan özgürlüğü gibi haklardan, korunma hakkı; çocukların her türlü ihmal, istismar ve sömürüden korunmasına yönelik haklardan oluşmaktadır. Katılım hakkı ise; çocukların yaşamlarını etkileyen her türlü faaliyete aktif özneler olarak katılmalarını düzenleyen haklardır, çocuk haklarının gelişimi açısından varılan en önemli kazanımdır. ÇHS, haklara sahiplik açısından çocukları birey olarak merkeze almakta ve eşit statüyü vurgulamaktadır. Sözleşmeye göre çocuk; “*onsekiz yaşın altındaki her insan*” olarak tanımlanmıştır³⁸.

ÇHS korumacı ve özgürleştirici yaklaşımla şekillenen hakları bir arada içeren bir metindir. Önemi genel başvuru kaynağı olmasında gizlidir; çünkü bir dizi genel ilke sunmaktadır. Çocuk hakları hareketinin kazanımları bu ilkeler ile somutlaşmış ve diğer bütün haklar bunların üzerine inşa edilmiştir. Bu nedenle çocuk haklarını hem özümseyerek daha doğru yorum yapabilmek, hem de bu çalışma açısından çocuğa ilişkin bütün değerlendirmelerde başvuru imkânı sağlaması açısından öncelikle Sözleşmenin ruhu olan bu temel ilkeler ele alınacaktır.

C. ÇOCUK HAKLARININ TEMEL İLKELERİ

Sözleşmenin uygulanmasında bütüncül yaklaşımın altı çizilmekte ve bu yaklaşımda öncelikli olarak genel ilke düzeyine çıkarılan düzenlemelerin gözetilmesi

---

³⁵ A.e., s.31.

³⁶ A.e., s.32.

³⁷ Tam metin için bkz. Gemalmaz, A.g.e.

³⁸ Madde 1: “Bu Sözleşmenin amaçları bakımından, çocuk hakkında uygulanabilir olan kanun çerçevesinde daha erken yaşta reşit olma söz konusu olmadıkça, onsekiz yaşın altındaki her insan çocuk sayılır.” bkz.: Gemalmaz, A.g.e., s.597.

gerekliliği vurgulanmaktadır³⁹. Bu hususun önemi, özellikle Sözleşmenin kesin bir standart belirlemediği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Yine bu ilkelerin önemi gereği, her koşulda geçerliliğini koruyacak, savaş, olağanüstü durumlar sebebiyle askıya alınamayacak şekilde düzenlenmiştir⁴⁰.

Bu kapsamda BM Çocuk Hakları Komitesi, bu ilkelerin tüm yönleriyle öncelikli olarak anayasalarda, yasal mevzuatlarda tanınmasını ve bu ilkelerle çatışan her türden hükmün kaldırılmasını önermektedir. Komite, bu ilkelerin ve hakların birçoğunun iç hukuklarda çoğunlukla tanınmış olduğuna; ancak uygulamada yansımalarının az olduğuna, hak ihlallerinin yaygınlığına yahut gerekli saygının gösterilmediğine yönelik pek çok tespitte bulunmaktadır⁴¹. Bunun sebepleri olarak çocukların henüz hak sahibi kişiler olarak görülmemeleri; toplumların geleneksel ve benzeri türden diğer özelliklerinin dirençli bir engel oluşturması üzerinde durulmaktadır⁴². Bu engelleri ortadan kaldırmak, çocuk haklarına duyarlı bir sistem yaratmak ve bunun yürütülmesini sağlamak bakımından “devletlerin aktif yükümlülüğü” vurgulanmaktadır. Bu kapsamda Taraf Devletlerin bu yükümlülüğü yerine getirebilmesi için kapsamlı politikalar, özellikle toplum kesimlerinde bilinç ve duyarlılık geliştirmeye yönelik strateji ve eğitimler başlıca önerilerdir. Komite, haklardan yararlanma açısından genel durumu, geliştirilen çözümlerin etkinliğini ve bunların çocuklar üzerindeki etkilerini ölçmek amacıyla ayrıştırılmış istatistiklerin ve diğer bilgilerin derlenmesi gibi, kapsayıcı bir politika oluşturabilmek adına çeşitli takip mekanizmaları önermektedir. Özellikle yaş, cinsiyet, kırsal-kentsel kesim, toplumsal ve etnik köken gibi ayrıştırılmış kategorileri önermektedir⁴³.

Ancak devletin aktif yükümlülüğünün yanında, çocuk haklarının önemli bir boyutu, aile, toplum, bütün kişi ve kurumların birlikte sorumluluğunu gerektirmesidir⁴⁴. ÇHS'nin çocuğun aile yanında gelişimini sürdürmesine verdiği

---

³⁹ Akyüz, **A.g.e.**, s.45.

⁴⁰ Hodgkin, Newell, **A.g.e.**, s.48.

⁴¹ Hodgkin, Newell, **A.g.e.**, s.169.

⁴² Hodgkin, Newell, **A.g.e.**, s.24.

⁴³ Komite tarafından talep edilen ayrıştırılmış kategorilerin tam listesi için bkz.: Hodgkin, Newell, **A.g.e.**, s.22.

⁴⁴ Bu sorumluluğu Destek Halkaları sistemi ile açıklayan bkz.: Yasemin Onat, Seda Akço, “Çocuk ve Habercilik”, **Çocuk Odaklı Habercilik**, İkinci Basım, der.: Sevdalankuş, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2012, s.79 vd. Şöyle ki; her bir halka kendinden önceki halkayı destekleyerek ve kendi özgü

önemle birlikte değerlendirildiğinde, öncelikle aile birimi olmak üzere; çocuklara hizmet sunmakla yükümlü veya bir şekilde çocuk ile yahut ona ilişkin bir hususla temasta bulunan her kişi ve kurum çocuk haklarına duyarlı bir sistemin parçası olarak konumlanmalıdır ve özellikle hak ihlallerinden kaçınmalıdırlar. Çocuk ve dolayısıyla haklarının korunması aslında insanlık aleminin sorumluluğudur⁴⁵. Bundandır ki devletlerin bu sorumluluklarını yerine getirmesinde uluslararası işbirliğine dikkat çekilmektedir⁴⁶.

Çocuk hakkında yorumlama yaparken rehber, çocuk hakları anlayışının ruhunu ortaya koyan bu ilkelerdir. Bunlar; “ayrımcılık yasağı”, özgürleştirici yaklaşımın en önemli kazanımı “katılım hakkı” ve yine bu açıdan ele alınması gereken “çocuğun yüksek yararı”dır.

1. Ayrımcılık Yasağı

Ayrımcılık yasağının önemi, çocuk sömürsünün altında özellikle ayrımcılığın yatmasıdır⁴⁷. Çünkü sanayi toplumu ve kentleşmeye geçiş ile baş gösteren sömür, orta sınıf dışındaki çocukları, özellikle yoksul kesimi hedef almıştır. ÇHS ile Taraf Devletler, egemenlik alanlarındaki her bir çocuğa Sözleşmedeki hakları ayrımcılık yapmama ilkesinden hareketle sağlamayı; ayrımcılık yaratan her türden koşulla mücadele etmeyi taahhüt etmiştir.

Ayrımcılık yasağı, insan haklarının temelini oluşturan eşitlik ilkesiyle yakından ilgilidir ve aslen eşitliğin sağlanmasına hizmet etmektedir. Zira ayrımcılık

---

sorumluluğunu yerine getirerek çocuk hakları alanında sorumluluk almalıdır. İlk destek halkası aile; ikinci halka çocuklara hizmet sunmakla yükümlü, bir şekilde çevresinde olan örneğin; öğretmen (okul), hakim-savcı-avukatlar (adli mekanizma), doktor (sağlık kurumu), kolluk, sosyal hizmet uzmanları (SHÇEK) ve daha pek çok kişi ve kurum; üçüncü halka uluslararası işbirliği ile yükümlü olanlardır. Bunlar arasında her zaman güçlü etkileşim olmalıdır. Devlet her halkadaki kişi ve kurumları, bu amaçta etkili olabilmeleri için ayrıca desteklemelidir. Bu noktada medyanın rolü de vardır. “*MEDYA, hem çocukların toplumsal yaşama katılımının en önemli araçlarından biri olarak onların sesine yer vermek açısından , hem de destek halkalarının rolünü yerine getirebilmesi için gerek kamuoyunda gerekse görevli kurumlarda duyarlılık yaratmak açısından çok önemli roller oynamaktadır.*” Onat, Akço, **A.e.**, s.79,80,81.

⁴⁵Onat, Akço, **A.g.e.**, s.78.

⁴⁶ Hodgkin, Newell, **A.g.e.**, s47.

⁴⁷ Hodgkin, Newell, **A.g.e.**, s.20.

yasağının temel noktası, **statülerinden** kaynaklı olarak bazı kişilere, haklara sahip olmada ve onlardan yararlanmada eşitsiz bir tutumda bulunmayı engellemektir⁴⁸.

İlgili madde metninde ayrımcılığa sebep olabilecek bu statüler “ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğum ve diğer” şeklinde belirtilmiştir. Gerek ÇHS’de gerek diğer insan hakları belgelerinde ve yürütme mekanizmaları tarafından ayrımcılık yasağı kapsamında benzer kriterler sayılmaktadır. Bu kriterler madde metinlerinden de anlaşılacağı ve insan hakları teorisinin genel mantığının gerektirdiği üzere sınırlı sayıda kriterler olmayıp, ayrımcılık yasağı kapsamında değerlendirilebilecek ve madde metninde sayılmayan pek çok ayrımcılık sebebinin kapsamaktadır⁴⁹. Sözleşmede ayrıca sömürüye açık çocuklara ilişkin özel olarak düzenlemeler vardır. Bunlar; ailesi olmayan çocuklar (madde 20), mülteci çocuklar (madde 22), engelli çocuklar (madde 23), azınlık ve yerli halka mensup çocuklar (madde 30), ekonomik ve diğer sömürü biçimlerine maruz kalmış çocuklar (maddeler 32, 34 ve 36), suç isnat edilen ve özgürlükleri kısıtlanan çocuklar (maddeler 37 ve 40), silahlı çatışma ortamlarındaki çocuklar (madde 38)dir. Ayrıca resmi evlilik dışı doğan çocuklara miras işlemleri dahil hangi alanda olursa olsun, evlilik içinde doğan çocuklarla aynı şekilde muamele yapılmasını düzenleyen hükümlerde ayrımcılık yasağına atıf vardır. Bütün bu çocuk grupları ve ilgili ayrımcılık kriterleri bir örnek teşkil etse de, ayrımcılıkla mücadele bunlardan ibaret değildir. Ayrımcılığın önlenmesi, kapsamı fazlasıyla geniş bir ilke olup, Taraf Devletler ayrımcılık ve bunu yaratan koşullar ile mücadele etmekle, ayrımcılık yasağına aykırı davranmamakla; toplum ise aile, her kişi ve kurumyla birlikte ayrımcı tutumlarına son vermekle yükümlüdür.

Komite bu kapsamda her topluma özel ayrı incelemeler yürütmekte, ayrımcılığın pek çok boyutuna işaret etmektedir. Taraf Devletlere yönelik incelemeleri sonucunda sık rastlanan ayrımcılık zeminlerini ve ayrımcılıktan en çok etkilenen çocuk kesimlerini tespit etmiştir. Sırasıyla toplumsal cinsiyet, engellilik, ırk, etnik

---

⁴⁸ İnsan hakları metinlerinde ayrımcılığın tanımı bulunmamakla birlikte kapsamına ilişkin açıklamaların geçtiği ve benzer yorumun getirildiği insan hakları metinlerinin, İnsan Hakları Komitesi 1989 tarihli Genel Yorumu, Uluslararası Irk Temelindeki Her Tür Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi olduğu belirtilmiştir bkz.:Hodgkin, Newell, **A.g.e.**, s.22.

⁴⁹ Akyüz, **A.g.e.**

köken en sık rastlanan ayrımcılık zeminleridir. Ekonomik, toplumsal, coğrafi pek çok etkenin yaygın bir şekilde ayrımcılığı yarattığı veya beslediği belirtilmiş; özellikle geleneksel ve benzeri değer yargılarının ise ayrımcılığın en önemli ve değiştirilmesi zor sebeplerinden biri olduğu vurgulanmıştır⁵⁰.

Komite kız çocuklarına yönelik ayrımcılığın üzerinde sık durmaktadır; kız çocuklarının doğumdan başlayarak, yaşama, sağlık, beslenme, eğitim gibi temel haklarından yararlanırken eşitsiz bir konumda olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte zaten, cinsiyet temelli ayrımcılıkla mücadele uluslararası toplumun öncelikli konularından biridir. Uluslararası toplum, toplumsal cinsiyet temelli perspektifin bütün insan hakları sistemine entegrasyonu için uğraşmaktadır; özellikle çocuk hakları mücadelesi ile toplumsal cinsiyet temelli mücadele arasındaki işbirliğinin önemine dikkat çekmektedir. Bu kapsamda Çocuk Hakları Komitesi'nin raporlarında, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW)'nin önerilerine giderek daha fazla yer verilmektedir⁵¹. Toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığın önüne geçmek, kadınları hedef alan zararlı gelenek ve önyargılardan oluşan döngüyü kırmak için, genç kuşaklardan başlayarak özellikle kız çocukların haklarını teslim etmek gerektiği, kız çocukları yalnızca kız evlat, kız kardeş olarak gören yerleşmiş algıların uzun vadede zararlı sonuçları olduğu vurgulanmaktadır⁵².

Komite, ayrımcılığa uğrama riski altındaki bütün bu çocuklara özel muamele yapılması gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu kapsamdaki eylemler eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmayacaktır. Tam tersine çocuk hakları sistemi, farklı uygulamalara gitmenin belirli çocuklar açısından eşitliği sağlamak için gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Buradaki ayırıcı kriter, herhangi bir müdahale olmasa idi bu çocukların hak ve özgürlüklerden yararlanma imkânının olmaması yahut kısıtlı olmasıdır. Diğer kriterler, bu farklılaşmaların makul ve nesnel olması, çocuk hakları sisteminde meşru bir amaca hizmet etmesidir⁵³. Ancak bütün bunların dışında, çocuk

---

⁵⁰ Çocuk Hakları Komitesi, Taraf Devletler'in raporlarından yola çıkarak pek çok ayrımcılık zeminini listelemiştir. Tam metin için bkz.: Hodgkin, Newell, **A.g.e.**, s.28.

⁵¹ Hodgkin, Newell, **A.g.e.**, s.25

⁵² **A.e.**, s.32.

⁵³ **A.e.**, s.26.

hakları açısından devletin asli yükümlüğü, bu eşitsiz ortamı yaratan koşullar ile mücadele etmek ve yapısal dönüşümler sağlamaktır⁵⁴. Pozitif ayrımcılık ise bu yükümlülüğün ancak bir bileşeni olmakla birlikte bundan ibaret değildir. Devlet bu kesimler için şekli eşitlikten saparak olumlu müdahaleler yoluyla maddi eşitliği tesis etmeli; ama bunlardan bağımsız olarak ve her koşulda eşitsizlik yaratan koşulları ortadan kaldırmak yönünde kararlı bir mücadele yürütmelidir.

Ayrımcılık yasağı çocukları, ana-babalarının yahut onlara bakmakla yükümlü kişilerin statülerinden kaynaklı olarak ayrımcılığa uğramalarına karşı da korumaktadır (madde 2/1). Bu koruma bu kişilerin her türlü faaliyeti, düşünce ve inançları sebebiyle çocuğun zarar görmesini engelleyecek şekilde kuvvetlendirilmiştir (madde 2/2). Örneğin çocukların, ana-babalarının göç durumları, evlilik durumları, dini inançları, ait oldukları toplumsal-coğrafi kesim sebebiyle hakları tehlikeye düşürülmemelidir⁵⁵.

2. Çocuğun Yüksek Yararı

Çocuğun yüksek yararı, çocuk hakları sistemine ilişkin en temel bakış açısidir. Komite tarafından, sözleşmenin yaşama geçirilmesinde yol gösterici kabul edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır; bu bakımdan sözleşmenin rehber ilkesidir. En genel anlamıyla, çocukla ilgili bütün faaliyetlerde “çocuğun yüksek yararı”nın birinci derecede gözetilmesidir⁵⁶. Taraf Devletler organları, kurum ve kuruluşları ile birlikte çocukla ilgili bütün faaliyetlerinde bu yararı gözetmeyi taahhüt etmektedir; toplum ise çocuğa temas eden her alanda onun yüksek yararını gözetmekle sorumludur.

“Çocuğun yüksek yararı” kavramı, ÇHS’den daha önce de ulusal yasalar ve uluslararası insan hakları belgelerinde yer almasına rağmen en çok tartışılmakta olan kavramdır⁵⁷. Çocuğun yüksek yararının değerlendirilmesinde kullanılacak ölçütler, ilişkili metinlerde ve hakları yürütme mekanizmaları tarafından belirtilmemiştir. Çocuğa hak ve özgürlüklerini tanıyıp uygulanmasını sağlarken, çocuğun kişiliğini sağlıklı bir şekilde oluşturabilmesine hizmet eden bir bakış açısını refere etmektedir⁵⁸. Günümüzde pek çok bilim ve disiplin çocuğun kişiliğini sağlıklı

---

⁵⁴ A.e. 21.

⁵⁵ A.e., s.36.

⁵⁶ A.e., s.41.

⁵⁷ A.e., s.34.

⁵⁸ Akyüz, A.g.e., s.53.

bir şekilde oluşturması konusunda çalışmalar yürütmektedir. “ocuğun yüksek yararı” ilkesi de bu gelişmelerin ve artık üzerinde uzlaşılmış gerçeklerin hukuka yansımaları açısından özellikle değerlidir. Çocuğun yüksek yararına ilişkin belirli kriterlerin ve değişmez bir tanımın olmamasının sebepleri bu noktada önem kazanmaktadır; kavram somut koşullara, özellikle psikososyal bilimlerin değişen verilerine uygun biçimde yorumlamaya imkân sağlayacak şekilde açık bırakılmıřtır⁵⁹.

Bu ilkeyi kavramak açısından iki noktaya dikkat çekilmesi gerekmektedir. İlk olarak kavram çocuğun gündelik çıkarlarına değil; daha geniş ve kapsayıcı, çocukla birlikte toplumu da dönüştürücü, bütüncül bir bakış açısına atıfta bulunmaktadır⁶⁰. İkinci olarak kavram, objektif yarar kriterini esas almaktadır. Bu bakımdan, ana-baba yahut toplum da dahil olmak üzere ocuk ile ilgili karar verici durumda olabilen ve çocuğa temas eden her türden birimin “en iyisini ben bilirim” tavrından uzak bir şekilde çocuğun her koşuldaki “iyi olma”⁶¹ durumuna hizmet edecek şekilde davranmasını gerektirmektedir.

HS’de “yüksek yarar” kavramına, bazı özel olaylar sebebiyle ayrıca atıf yapılmıştır. Buna göre; ayrılık halinde çocuğun velayeti konusunda, evlat edinirken çocuğun yüksek yararı gözetilecektir (madde 21), özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocuklar kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe yetişkinlerden ayrı yerde tutulacaktır (madde 37-3); çocukların da karıştığı ceza davalarında mahkeme huzurunda bulunması gereken durumlarda, çocuğun yüksek yararına aykırı olmadıkça ana-babalar ve yasal vasiler hazır bulunacaktır. Ama her şeyden önce “ocuğun yüksek yararı” belirli durumlarla sınırlı bir ilke olmayıp her koşulda gözetilmesi gereken bir

---

⁵⁹ Bu bağlamda İsviçre Medeni Kanunu’nun psikoloji, sosyoloji, pedagoji, tıp, alanındaki bilimsel araştırmalar üzerine inşa edildiği belirtilmektedir bkz.: s.55.

⁶⁰ Serozan, A.g.e., s. 65.

⁶¹ İngilizce literatürde “human well-being“ olarak anılan bu kavram “fiziksel, duygusal, zihinsel ve ruhsal gelişim yoluyla bireyin kendisi, başkaları ve evre ile ilişkili olarak kendine özgü potansiyelini geliştirmesi” şeklinde tanımlanmaktadır. “İyi olma hali” salt kişinin kendini merkeze almamakta, kişinin çevresi ile uyumlu bütünlüğüne atıf yapmaktadır bkz.: Banu Karakaş, Ömer Can evik, “ocuk Refahı; ocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.18, S.3, 2016, s.891.

Bu bağlamda, çocuğun iyi olma halini gözetecek olan “yüksek yarar”, gündelik çıkarlardan ziyade çocuğun kendisi ve çevresiyle uyumlu bütünlüğünü sağlamaya çalışan fazlasıyla geniş bir kavramdır.

ilkedir. Bu türden özel düzenlemeler bir sınır koymamakla birlikte yalnızca ilkeyi bazı özel durumlar açısından kuvvetlendirmektedir.

Çocuğun yüksek yararı kavramına daha çok, yarar çatışmalarının değerlendirildiği-örneğin ana-baba ve çocuk, çocuklarla diğer çocuklar, devlet ile çocuk arasında- durumlarda atıf yapılmaktadır. Bu nedenle yalnızca yarar çatışmalarının doğduğu durumlarda karar vermek açısından başvuru yardımcı bir kavrama indirgenebilme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Ancak çocuk ile ilgili her çeşit yorum ve uygulamada “çocuğun yüksek yararı” bakış açısından hareket edilmesini vurgulayan, çocuk hakları sisteminin temel bakış açısını oluşturan bir ilke olduğu akılda tutulmalıdır⁶². Zira çocuk alanındaki pek çok tartışmanın bu ilkedен doğduğu dikkate değerdir.

Sözleşme, çocuğun ana-babasıyla ilişkisini düzenlerken dahi sürekli olarak “yüksek yarar” ilkesine atıfta bulunmuştur⁶³. Ana-baba yahut bakım ve gözetimle sorumlu kişilerin çocuklar üzerindeki hakkını kötüye kullanması, kötü muamele-istismar etmesi gibi durumlarda, çocuğun yüksek yararı gereği, devletin müdahalesi söz konusu olabilecektir. Daha üst planda ise, bunu yaratan koşullar ile mücadele etmek bakımından aktif yükümlülüğü vardır. Ancak gerçekten de, gerek ana-baba ile çocuk arasında gerekse başka kişi ve gruplar ile çocuk arasında hak çatışmaları olabilmektedir. Özellikle ana-baba ile hak çatışması olduğunda yüksek yarar kavramının nasıl değerlendirileceği önem arz etmektedir. Çünkü ÇHS’ye göre (madde 3/2) devlet, ana-baba yahut çocuğun bakım ve gözetiminden sorumlu olanların haklarını dikkate almakla yükümlüdür. Burada ayırıcı nokta, diğer hakların gözetilmesi gerekliliğinin ağır bastığı durumlarda dahi çocuğun yararının araştırıldığıının ortaya konulabilmesi zorunluluğudur. Yani “çocuğun yüksek yararı” her koşulda öncelikli olarak tartışılmış ve bu yönde değerlendirme yapılmış olmalıdır⁶⁴.

---

⁶² A.y.

⁶³ Yetkili makamlar, çocuğun yüksek yararı gerektiriyorsa ana-baba yanından ayrılmasına karar verebilecek, onlarla görüşmesini engelleyebilecektir (madde 9/1, 9/3 ve madde 20); ana-baba çocuğu yetiştirirken onun yüksek yararını gözeticektir (madde 18) bkz.: Hodgkin, Newell, A.g.e, s.45.

⁶⁴ Hodgkin, Newell, A.g.e, s.45.

Komitenin tespitine göre, yüksek yarar ilkesi ulusal yasalarda yalnızca, çocukların korunması gereken bazı olaylara ilişkin düzenlenmiştir. Buna karşılık, doğrudan çocuklara yönelik olmayan eylemlerle ilgili olarak yahut çocuğa etki etme olasılığı mevcut olan bütün süreçlerde gözetilmesi gereken bir rehber olarak da yasalarda yer almasının, çocuğun yüksek yararının, önemini vurgulamaktadır. Örneğin; şehir planlama, ulaştırma vb. gibi alanlar çocuğun yüksek yararına uygun tasarlanmalı yahut çocuğa uyarlanmalıdır. Komitenin bu yorumu, bu ilkelerin ne kadar kapsayıcı olduğunu bir kez daha göstermektedir. Çocuğun yüksek yararını sağlamak çok kapsamlı aktif bir yükümlülüktür.

3. Çocuğun Katılım Hakkı

Katılım hakkı ilkesi, çocukların kendilerini ilgilendiren “her” konuda görüşlerini ifade etme ve bunların gözetilmesini koruma altına almaktadır. Böylece çocukların kendilerini ilgilendiren süreçlere katılımı ve hatta bu süreçleri inşa etmesi sağlanabilecektir. Çocukları bu türde bir aktif katılımın öznesi yapmak, birey olarak iradelerinin küçük yaşlardan itibaren gelişmesine zemin hazırlayacaktır. Sonuç olarak, korunmaya muhtaç çocuk algısı kırılacak ve toplum tarafından da çocukların özerk bir birey olarak kabul edilebilmesine uygun bir zemin yaratılacaktır. Katılım hakkı bütün bunları güvence altına alan, özgürleştirici yaklaşımın en önemli kazanımı olarak nitelenebilecek bir ilkedir.

Katılım hakkı ile ilk olarak çocukların görüşlerini “serbestçe ifade etme” hakkı koruma altına alınmıştır. Dolayısıyla, çocuğun görüşlerini ifade etmesine yönelik zorlayıcı ya da engelleyici tutumlarda bulunmak hakkın ihlaline sebep olacaktır. Ancak katılım hakkının ayırıcı noktası, çocuğun görüşlerine gerekli önemin verilmesi yükümlülüğüdür. ÇHS metninde, bu görüşlere yaş ve olgunluk düzeyine uygun olarak gerekli önemin verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Komite tarafından, bu hakkın uygulanması açısından, çocuğun görüşlerinin dikkate alınması bakımından yaşa dair alt sınır getirilmemesi gerektiği sıklıkla vurgulanmıştır. Sonuç olarak, ifade ettiği görüşlere paralel olarak, bulunduğu yaşın gereklerini aşmayacak şekilde, yani her koşulda çocuğun yüksek yararı gözetilerek düzenlemelere gidilmesi, bu görüşlerin hayata geçirilmesi gerekmektedir⁶⁵. Çocuğun gelişen yetenekleri ve iradesi

---

⁶⁵ Hodgkin, Newell, A.g.e., s.171.

kapsamında uygun önlemler alınacaktır. İlkenin bu boyutu, çocukların birey olarak yetişkinlerden geri kalır bir özelliği olmadığını kabul etmek ve bu iki grubu aynı aşamaya çekmek bakımından ciddi bir kilometre taşıdır. Tarihsel süreçte yerleşen ve çocukları olumsuz bir konuma iten bağımlı çocuk algısını yıkmak bakımından bir başvuru ilkesidir.

Çocukların görüşlerine saygı duyulması ve katılım hakkının kapsamı, çocuğun onu etkileyen yargısal süreçlerde etkin bir şekilde dinlenilmesini de sağlayacak şekilde (madde 12/2) geniş tutulmuş ve kuvvetlendirilmiştir. Bu koruma, ana-babasının kötü muamelesi sebebiyle kendinin dava sürecini başlatması, evliliğin sonlanması durumunda nerede yaşayacağına karar vermesi gibi durumları da kapsamına alacak şekilde oldukça geniş yorumlanmaktadır. Yargısal süreçlerde çocukların katılımına uygun ortam yaratılması ve bu süreçlerin çocukların zarar görmeyeceği şekilde işletilmesi⁶⁶ de “katılım hakkı”nın bir uzantısıdır.

Sözleşmenin belirli bazı maddelerinde çocukların katılım hakkı, örneğin; görüşlerini ifade etme özgürlüğü (madde 13); düşünce, din ve vicdan özgürlüğü (madde 14); dernek kurma özgürlüğü (madde 15), özel yaşamına saygı hakkı (madde 16), kitle iletişim araçlarına ve bilgi kaynaklarına erişim hakkı (madde 17) gibi, zaten bu hakların özü gereği tanınmıştır. Ya da belirli bazı durumlar için özellikle çocuğun katılım hakkına atıf yapılmıştır⁶⁷. Ancak katılım hakkının en önemli boyutu, bu türden temel insan haklarının dışında ve hatta bunlarla sınırlı kalmamayı garanti altına alan; çocukların her türden karar süreçlerine özerk bir birey olarak kabul edilmelerini kuvvetlendirici işlevidir⁶⁸. Bu bakımdan reformist bir haktır. Genel politikaların belirlenmesinde, çevrenin korunmasında, şehir planlama gibi yerel hizmetlerde, medyada çocuk katılımını öneren bir haktır⁶⁹.

---

⁶⁶ Örneğin mahkeme düzeninin gayriresmi şekilde düzenlenmesi, video kayıt sistemi kullanılması, çocuk için ayrı bekleme odalarının bulunması gibi bkz: Hodgkin, Newell, **A.g.e.**, s.172.

⁶⁷ Çocuk yüksek yararı ile birlikte değerlendirilen bu düzenlemeler: çocuğun ana-babasından ayrılması sonucunu doğurabilecek süreçlerde (madde 9), evlat edinme işlemleri konusunda (madde 21-a) görüşünü belirtmesi. Ya da özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuğun, yetkili makam önünde itiraz hakkı (madde 37), ceza yasaları ile ihtilaf halindeki çocukların duruşmalarda aktif olarak bulunma hakkı (madde 40) bu ilkeye atıf yapılan diğer haklardır bkz.: Hodgkin, Newell, **A.g.e.**, s.166.

⁶⁸ Hodgkin, Newell, **A.g.e.**, s.165,167.

⁶⁹ Akyüz, **A.g.e.**, s.61,62.

Katılım hakkı, diğer ilkelerle desteklenerek hiçbir bahaneye ve ayrımcılığa başvurmadan uygulanmalıdır. Örneğin bir çocuğun dili ya da engeli, çocuğun katılım hakkını kısıtlamanın bahanesi olamaz. Bu çocuklara, katılım haklarını güvenceye alacak şekilde bir ortam tesis edilmelidir. Yine bu kapsamda Komite, kız çocukların katılım haklarının özellikle sağlanması gerektiğini vurgulamıştır. Özellikle çocuğun yüksek yararı ile katılım hakkının ulusal mevzuatlara yansıtıldığını; ancak pratikte bu ilkelere yeterince saygı gösterilmediğini vurgulamaktadır. Bunun nedeni olarak, çocukların hakları olan kişiler gibi görülmediğini ve haklarının yetişkinlerin çıkarına gölgelendiğini öne sürmektedir. Bu ilkeler, çocuk haklarının toplumlarda tam anlamıyla yerleşmesine imkân yaratması sebebiyle önemlidir. Şöyle ki; küçük yaşlardan itibaren çocuğun iradesini ve kişiliğini geliştirerek onları kuvvetlendiren, böylece özerk bir birey olmalarının önünü açmaya imkân tanıyan işlemlere sahiptir⁷⁰.

Çocuklara haklarının sağlanması ve buna duyarlı bir ortam yaratılmasında devletlerin aktif yükümlülüğünün dışında, aile başta olmak üzere, çocukla temasa geçen her çeşit kişi ve kuruluşun (öğretmen, yargı mensupları, sağlık mensupları, sosyal hizmetler gibi) sorumluluğunun yanında, medyanın kapsamı ve gücü sebebiyle bu alanda sorumluluğu önemli bir alan teşkil etmektedir. Medyanın suça sürüklenen ve mağdur çocuklar hakkındaki tutumlarına ve bu çocukların haklarına değinmeden önce suça sürüklenen ve mağdur çocuğa ilişkin kavramsal değerlendirme yapılacaktır.

D. MAĞDUR VE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN ÇOCUK HAKLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çocuk hakları, esasen, çocuklar açısından olumsuz sonuçlar doğuran koşulları ve toplumsal algıları tartışarak bunları yıkmak ve dönüştürmek amacıyla, onları haklarıyla kuvvetlendirerek özerk bir şekilde var olmaları ve toplumsal yaşama katılmalarını sağlamayı temel alan yaklaşımlarla şekillenmiştir. Bu kapsamda, suça sürüklenen ve mağdur çocuklar, çocukların özerk bir birey olmaları amacını merkeze alan haklar sisteminde, en zayıf halkalardan biridir; bu olumsuz koşulların tam ortasında bulunmakta ve doğrudan zarar görmektedirler. Bu nedenle suça sürüklenen ve mağdur çocuklar, içinde buldukları özel durumları sebebiyle kendine özgü düzenlemeleri gerekli kılmaktadır. Ceza adalet sistemi kapsamında değerlendirilen

---

⁷⁰ Hodgkin, Newell, **A.g.e.**, s.47.

suça sürüklenen ve mağdur çocuk, her hukuk sisteminde farklı düzenlemelere tabi ise de, bu düzenlemeler çocuk hakları bakış açısını sağlamalıdır.

Ceza adalet sistemi kapsamında değerlendirilen çocuklara ilişkin hak odaklı bakış açısının ana kaynağı ÇHS olmakla birlikte, bu sözleşmenin yol göstericiliğinde formüle edilen diğer önemli uluslararası metinler *BM Çocuk Ceza Adaleti Asgari Standart Kurallar (Pekin Kuralları)*, *BM Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılan Çocukların Korunması Kuralları (Havana Kuralları)* ve *BM Çocuk Suçlarının Önlenmesi İlkeleri (Riyad İlkeleri)*dir. Bu belgeler, hukuki açıdan bağlayıcı olmamakla birlikte ÇHS'nin genel yaklaşımının çocuk ceza adalet sistemi açısından bu belgelerde somutlaşması sebebiyle önem arz etmektedir. Bu belgelerde öncelikli olarak, devletlerin, çocuk haklarına duyarlı bir çocuk ceza adalet politikası oluşturmasının gerekliliğine işaret edilmiştir. Her şeyden önce, çocukların yetişkinlerden farklı olarak kendine özgü gelişim aşamaları ve gereksinimleri sebebiyle, ayrı bir çocuk ceza adalet sistemi ve politikası, çocukların yüksek yararı gereğidir⁷¹.

Bu politikanın temel noktaları olarak; suça ilişkin önleyici müdahaleler, kanunla ihtilaf halindeki çocuklar için adli sisteme başvurmadan çözüm mekanizmaları geliştirmek, özgürlüğü kısıtlamaya son çare olarak başvurmak ve çocukların ceza sorumluluğu için asgari yaş belirlemeye değinilmektedir⁷².

Önleyici müdahalelerin gerekliliği, çocuk ceza adalet politikasının öncelikli hedefi olarak belirtilmektedir. Suça maruz kalma veya suç işlemenin gerçekleşmesinin, önleyici müdahalelerle engellenmesi, böylece çocukların henüz ceza adalet sistemi ile karşılaşmadan korunmaları öncelikli hedef olmalıdır. Uluslararası belgeler, çocuk suçluluğundaki artışın asıl sebebi olarak, Taraf Devletlerde suçu önlemeye yönelik etkin politikaların eksikliğini vurgulamaktadır. Bu kapsamda Komite, Taraf Devletlere, politikalarını *BM Çocuk Suçlarının Önlenmesi İlkeleri (Riyad İlkeleri)* ile bütünleştirmelerini önermektedir⁷³.

---

⁷¹ Aydın Atılğan, Eylem Ümit Atılğan, **Çocuk Hakları Paradigması ve Çocuk Haklarına Hakim Olan İlkeler Açısından Türkiye'deki Düzenleme ve Uygulamaların Değerlendirilmesi**, Ankara, İnsan Hakları Ortak Platformu, 2009, s.24.

⁷² A.e., s.25.

⁷³ A.e., s.34.

Bir diğ er temel nokta; kanunla ihtilaf halindeki ç ocuğ un, adli sisteme başvurmaksızın alternatif yollara⁷⁴ yönlendirilmesi ve özgürlükten yoksun bırakmaya son ç are olarak başvurulmasıdır. Aksi yöndeki uygulamaların, ç ocuğ un iç sel yaş antısı ve toplum tarafından damgalanmasına yol açarak, sonraki sapmalara zemin hazırlayacağı, sonuç olarak ç ocuğ un toplumla tekrar bütünleşmesini engelleyeceği bu yöndeki ç alış malarla desteklenmektedir⁷⁵. Adil yargılama ilkesi (Ç HS madde 40/2) kapsamında, masumiyet karinesi (Ç HS madde 40/2-b-i) ve özel yaş ama saygı hakkı (Ç HS madde 16 ve 40/2-b-vii) ç ocuğ un bu süreçleri damgalanmadan atlatmasında önemi haizdir. Ayrıca *Pekin Kuralları*'nda (madde 8) "*Her aş amada ç ocuğ un afiş e olması yahut damgalanması gibi zararlara yol açabilecek durumların ortadan kaldırılması için gizliliğ e azami ö zen gösterilmelidir. İlke olarak, ç ocuk suç lunun kimliğ ine ilişkin hiçbir bilginin yayınlanmasına izin verilmemelidir.*" denilerek bu bakış açısı desteklenmektedir.

Ayrıca Ç HS'ye Taraf Devletler, ç ocukların suç mağ duru olmamaları için önleyici tedbirleri alma ve özellikle bazı olumsuz koş ullara ve sö mürüye karşı onları koruma yükümlülüğ ü altına girmiştir. Mağ dur ç ocukların fiziksel ve psikolojik anlamda sağ lıklarına kavuş maları ve topluma yeniden kazandırılmaları için gerekli tedbirleri almayı taahhüt etmiştir.

Türk Ceza Mevzuatında ise, kanunla ihtilaf halindeki ç ocuklar, yetişkinlerden farklı muameleye tabi tutulmalarını ö ngören usul ve maddi hukuk kuralları çerçevesinde ele alınmıştır. Yine bazı suçların ç ocuklara karşı iş lenmesi suçun nitelikli şekli olarak düzenlenmiş yahut bazı fiillerin ç ocuklara karşı iş lenmesi baş lı baş na suç olarak düzenlenmiş, böylece ç ocukların korunması usul ve maddi hukuk kuralları çerçevesinde kuvvetlendirilmiştir. Türk Ceza Hukuku sistemi kapsamında ele alınan suça sürüklenen ve suç mağ duru ç ocuk, 2005 yılında kabul edilen 5395 s. Ç ocuk Koruma Kanunu (Bundan sonra Ç KK olarak anılacaktır.) ile koruma hukuku değ erleri temelinde bütüncül bir statüye kavuş muştur⁷⁶. Suça sürüklenen ve suç mağ duru ç ocuk, Türk mevzuatında esasen, ç ocuk koruma hukukunun ana konusunu oluşturmaktadır.

---

⁷⁴Uzlaş tırma, sosyal hizmet, okullarda veya diğ er toplumsal yapılar içindeki önleyici müdahaleler bu kapsamdaki önerilerdir bkz.:**A.e.** s.37.

⁷⁵ **A.e.**, s.38.

⁷⁶ Yusuz Solmaz, Balo, **Ç ocuk Ceza Hukuku**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2015; s.29.

ÇKK'da **suça sürüklenen çocuk ve korunma ihtiyacı içinde bulunan çocuk** olmak üzere iki ana statü vardır⁷⁷.

ÇKK'da düzenlenen korunma ihtiyacı içinde bulunan çocuk statüsü, önceki düzenlemelerin aksine oldukça geniş tutulmuştur. “*Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu*” kapsamına almaktadır. Bu kapsamda suç mağduru çocuk, içinde bulunduğu durum değerlendirilmeye gerek duyulmaksızın, mutlak olarak korunma ihtiyacı içindeki çocuktur. Ancak belirtilmesi gerekmektedir ki; suça sürüklenen çocuk, suç işlemiş olması ve onu suç işlemeye yönelten içinde bulunduğu koşullar sebebiyle aslında “zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi” tehlikede olan çocuktur. Bu nedenle suça sürüklenmiş çocuk da, korunma ihtiyacı içinde olan çocuk statüsüne bağlanmış hukuki sonuçlardan faydalanmalıdır⁷⁸.

Suçta sürüklenen ve suç mağduru çocuk kavramı her şeyden önce yaşa ilişkin bir belirleme yapmayı gerekli kılmaktadır. Öncelikle ÇHS'ye göre, Taraf Devletlerin iç hukuklarına göre daha erken yaşta ergin sayılma durumu hariç, onsekiz yaşın altındaki her insan çocuk sayılmaktadır (madde 1). ÇKK'ya göre ise, daha erken yaşta ergin sayılsa dahi onsekiz yaşın altındaki her kişi çocuk statüsündedir. Bu kapsamda onsekiz yaşını doldurmamakla birlikte, Türk Medeni Kanunu'na göre mahkeme kararı veya evlilik sebebiyle ergin sayılan kişiler de Türk Ceza Hukuku açısından çocuk statüsündedir ve ceza hukukunun çocuğa ilişkin korumalarından faydalanabilecektir.

Yaşa ilişkin belirleme, suça sürüklenen çocuklar ve onların cezai sorumlulukları açısından önem arz etmektedir. Komite, cezai sorumluluk açısından asgari bir yaşın belirlenmesi gerekliliğini vurgulamakta (ÇHS madde 40-3-a) ve Taraf

---

⁷⁷ “ÇKK madde 3a) Çocuk: Daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişiyi; bu kapsamda,

1. Korunma ihtiyacı olan çocuk: *Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu.*

2. Suça sürüklenen çocuk: *Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu, (...) ifade eder.”*

⁷⁸ A.e., s.31. Yazar ÇKK'yı, suça sürüklenen çocukları yalnızca “indirimli ceza “ politikası açısından ele aldığı, bu çocukların aynı zamanda korunma ihtiyacı içinde içinde de bulunabileceğine değinmemesinin çocuğun yüksek yararına aykırı olduğu yönünde eleştirmektedir.

Devletlere yaşın yükseltilmesi yönünde tavır almalarını önermektedir⁷⁹. Belirleme yapılırken, çocuğun zihinsel gelişim durumu, işlediği fiilin hukuki sonuçlarını anlama-isteme ile davranışlarını buna göre yönlendirebilme yeteneği dikkate alınmalıdır⁸⁰. Türk Hukuku açısından 5237 s. TCK'ya göre cezai sorumlulukta asgari yaş 12 olup; 0-12 yaş, 12-15 yaş, 15-17 yaş olmak üzere üç ayrı yaş grubu belirlenmiştir. 12 yaşını doldurmamış çocuklar hakkında ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirine başvurulabilir (TCK madde 31/1). Dolayısıyla bu çocukların, işledikleri fiillerin hukuki sonucunu kavrama yeteneğinden mutlak olarak yoksun olduğu ön kabulü vardır. Aksini ispatlamak mümkün olmayacaktır. Mutlak olarak yoksun olmak, bu yaş grubuna giren çocukların cezai sorumluluğunun olup olmadığının "araştırılmamasını" gerektirmektedir⁸¹. 12 yaşını doldurup 15 yaşını doldurmamış çocukların cezai sorumluluğu her somut olaya göre ayrı ayrı değerlendirilmekte (TCK madde 31/2), 15 yaşını doldurup 18 yaşını doldurmamış çocuklar (TCK 31/3) ise cezai sorumluluktan yoksun olmamakla birlikte bu durum ceza sorumluluğunu azaltan bir sebep olarak değerlendirilmektedir.

---

⁷⁹ A.e., s.35.

⁸⁰ Fatma Betül Özdemir, "Suça Sürüklenen Çocukların Muhakemesinde Soruşturma Evresi", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2014, s.44.

⁸¹ Kayıhan İnel v.d., **Suç Teorisi**, Yeniden Gözden Geçirilmiş 3. Bası, İstanbul, Beta Yayınevi, 2004, s.209-213; Hakan Hakeri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 18. Baskı, İstanbul, Adalet Yayınevi, 2015, s.383.

İKİNCİ BÖLÜM

MEDYANIN İŞLEVİ BAĞLAMINDA MAĞDUR VE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN HABERLEŞTİRİLMESİ

A. MEDYA VE TOPLUMSAL İŞLEVİ

Kitle iletişim araçları ve medya, modern toplumun doğuşu ile birlikte merkezi bir rol üstlenmiştir⁸². Bu araçların rolü, kitleler arasında iletişimi hızlı ve etkin bir şekilde sağlayarak modern toplumun temel ağlarından birini oluşturmasında gizlidir. Günümüzde sıklıkla atıf yapılan “enformasyon toplumu”nun temeli, bu enformasyonun taşıyıcısı kitle iletişim araçlarına dayanmaktadır. Gündelik dilde “medya” olarak ifade edilmek üzere en temel ve yaygın kullanılanları gazete, televizyon, radyo⁸³ ve günümüzde sosyal medyadır.

Medya ve kitle iletişim araçları, kitlelerin dış dünya ve birbirleri ile iletişimini sağlarken bir yandan da tutum geliştirmelerine yardımcı olur; dolayısıyla kitleleri ve bunların kültürünü etkilemekte ve dönüştürmektedir⁸⁴. Kitle iletişim araçlarının ve bu bağlamda medyanın etkilerine yönelik araştırmalar 1930’lu yıllardan bu yana güncelliğini korumaktadır⁸⁵. Bu alanda yapılan araştırmalara ana akım yaklaşımlar ve eleştirel yaklaşımlar olmak üzere iki temel paradigma hakimdir. Ana akım yaklaşımlar genel olarak kitle iletişim araçlarının insanları nasıl ikna ettiğine odaklanmaktadır. Bu kapsamda medyanın insanların karar mekanizmalarını harekete geçirecek bir etkisi olduğundan yola çıkarak işlevsel kullanımını tespit etmek yönünde çalışmalar yapmaktadır. Eleştirel yaklaşımlar ise iktidar ilişkilerinin oluşturulması, sürdürülmesi ve yeniden yaratımında medyanın ideolojik bir aygıt olduğundan yola çıkarak daha geniş kapsamlı değerlendirmeler ve tartışmalar yapmaktadır⁸⁶. Medyanın toplumdaki etkilerine yönelik tartışma ve araştırmalar en geniş anlamda bu iki temel paradigma üzerinden yürümektedir.

---

⁸² Levent Yaylagül, **Kitle İletişim Kuramları: Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar**, Ankara, Dipnot Yayınları, 2013, s. 28-31.

⁸³ Gülgün Erdoğan Tosun, “Çocuklar ve Çocuk Haklarının Medyada Temsili”, **Çocuk Odaklı Habercilik**, İkinci Basım, der.: Sevdâ Alankuş, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2012, s.174.

⁸⁴ Yaylagül, **A.g.e.**, s.28-31.

⁸⁵ Elisabeth Noelle-Neumann, “Suskunluk Sarmalı Kuramının Medyayı Anlamaya Katkısı”, **Medya Kültür Siyaset**, 3. Basım, ed.: Süleyman İrvan, Ankara, Pharmakon Yayınevi, 2014, s.276.

⁸⁶ Yaylagül, **A.g.e.**, s.28-31.

Medya, toplumların kültürü üzerinde önemli bir etki alanı oluşturmasının yanında, devletlerde demokratik süreçlerin işleyişine ve yerleşmesine katkısı ile de dikkat çekmekte ve bu amaçla özellikle medyaya başvurulduğu da bilinmektedir. Günümüzde yasama, yürütme ve yargının yanında medyanın dördüncü erk olarak görüldüğü dikkate alındığında, demokratik süreçlerdeki etkisinin önemi daha belirgin hale gelmektedir. Bu işlevini yerine getirebilmesi için kendi içinde de demokratik bir bütünlük kurması gerekmektedir. Medyanın demokratik bütünlüğünü sağlayabilmesi için pek çok önkoşul belirtilmiştir. Bunları şu kapsamda toparlamak mümkündür: Kamusal ve bireysel problemlere ilişkin bilgiyi kullanılabilir bir hale getirmesi gerekmektedir. Böylece topluma bunları tartışması, sorunların çözümünde aktif rol alması ve kamuoyu oluşturması için bir fırsat sunabilecektir. Bunu yaparken evrensel ve günceli yakalayarak kapsamlı bir bilgi sunmalı ve böylece bakış açısı yaratmaya imkân sağlamalıdır. Bilgi, fikir ve tartışmaları objektif bir şekilde sunmalı ve çoğulcu bir ortam yaratmalıdır⁸⁷. Medya ancak bu yönde bir tutum sergilediğinde toplumsal ve demokratik işlevini yerine getirebilecek, devlet ve toplum birbirine karşılıklı olarak taleplerini iletebilecek, yönetenler ile yönetilenler arasındaki denetim ve denge sağlanabilecektir.

B. HABER, TOPLUMSAL GERÇEKLİĞİ SUNMA İŞLEVİ VE KISITLILIKLARI

Medyanın, enformasyonu yayarken sıklıkla başvurduğu araçlardan biri haberdır. Bu nedenle haber, medyanın toplumsal işlevini yerine getirmesi açısından özellikle önem arz etmektedir. Bir toplum özelinde düşünüldüğünde, o toplumun bireyleri haberler vasıtasıyla politika yahut kamusal alanda olan şeyler hakkında bilgi edinir. Haberin yaygınlığı ve el altında olması sebebiyle bireyler haberle sürekli bir ilişki içindedir, bu nedenle tüketim devinimi yüksek bir üründür⁸⁸. Haber pek çok açıdan etkileyici ve akılda kalıcıdır, bu nedenle gündelik hayatı büyük oranda etkisi altına

---

⁸⁷Knut Lundby, Helge Ronning, “Medya-Kültür-İletişim: Medya Kültürü Aracılığıyla Modernliğin Yorumlanması”, **Medya Kültür Siyaset**, 3. Basım, ed.: Süleyman İrvan, Ankara, Pharmakon Yayınevi, 2014, s.25.

⁸⁸Seda Salihoğlu, “2006 Yılında Türkiye’de Üç Yazılı Basın Organında Yer Alan “Çocuk Haberleri”nin İçerik Analizi Yöntemi ile Değerlendirilmesi”, **İstanbul Üniversitesi Adli Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2007, s.34.

almaktadır. Dış dünyada olan biteni birinci derecede deneyimleyemeyen kişi, haber vasıtasıyla bunlar hakkında bilgi sahibi olmaktadır.

Haber en genel anlamda konuya dayalı ve olaya dayalı haber olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Konuya dayalı haberler, gündemdeki politik gelişmeler, siyasilerin açıklamaları gibi türlerdir. Kamusal olaylara ilişkin haber ise gündelik olaylar hakkında bilgi vermektedir. Özellikle olaya ilişkin haberler olayı betimlemesi, fotoğraflar kullanması, ilgili kişi, kurum ve hatta tanıkların ifadelerine yer vermesi gibi özellikleri sebebiyle olayları kapsamlı bir şekilde ele alma imkânına sahiptir⁸⁹. Ancak haber yapılırken medyanın tutumu ve bazı kısıtlılıkları sebebiyle, dış dünyada gerçekleşen olaylar tam anlamıyla yansıtılamamakta, bazı süreçlerden geçerek şekil değiştirebilmektedir.

Medyada haber olarak yer alan olaylar çoğunlukla “haber değeri”ne göre seçilmektedir. Haber değeri, haberleştirme sürecinde teamül haline gelmiş bazı kriterlere atıf yapmaktadır. “Doğruluk” kriterine göre, dış dünyada meydana gelen olay olduğu haliyle aktarılmalıdır. Haber yapılırken, olanaklar izin verdiği ölçüde olayın doğruluğu titizlikle sorgulanır ve yanlış bilgiler ayklanır. Haberin dış dünyadaki olayın bir çeşit aktarımı olduğu düşünüldüğünde, habercinin bu aktarımı yaparken kendi kişisel deneyim ve birikiminden tamamen soyutlanması beklenmemekle birlikte, objektif bakış açısı geliştirmesi gerekmektedir. “Zamanlılık” kriterine göre, haberi yapılacak olay taze olmalı, hâlâ kamusal anlamda geçerli olmalıdır. “İlginçlik” kriterine göre haber sıradan olmamalı, gündelik yaşamın olağan çizgisinin dışına çıkan, ilgi uyandıracak türde olaylara ilişkin olmalıdır. Bu bağlamda ‘önemlilik’ kriteri ile birlikte tamamlayıcı işlev görmektedir. Haberi yapılan olay, ölçüsü ve sonuçları bakımından dikkate değer olmalıdır. Yani olay dış dünyada geniş ve yoğun bir etki uyandırmış olmalı, dolayısıyla sayıca çok bir kitleyi ilgilendirebilecek türde olmalıdır⁹⁰. Haberin ilginç ve önemli olması toplumdan topluma ve zamana göre değişen kriterlerdir. Bu kriterler, her türden olayın haber değeri taşımadığı ve bu nedenle medyayı işgal etmemesi gerekliliğinden yola çıkarak, haberciye hangi olayları seçeceği yönünde bir bakış açısı sunmakla birlikte, toplumsal

---

⁸⁹ Shanto Iyengar, “Siyasette Erişim Yanlılığı: Televizyon Haberleri ve Kamuoyu”, **Medya Kültür Siyaset**, 3. Basım, ed.: Süleyman İrvan, Ankara, Pharmakon Yayınevi, 2014, s.294.

⁹⁰ Oya Tokgöz, **Temel Gazetecilik**, 5. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2003, s.199-206.

açından tartışmaya değer kritik olayları aşağıda değinileceği üzere basit bir tüketimin konusu yapma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu türden olaylar, sırf ilgi çekici olması sebebiyle; haberin toplumsal gerçekliği sunması, doğru olması ve belirli bir objektifliği sağlaması gereklilikleri göz ardı edilerek sunulabilmektedir.

Haberin bir diğer kısıtlılığı ise, haberin yaratıcısının, olayla özdeş bir haber oluşturmasının imkânı olmamasıdır. Haberci, olayın esas çerçevesi içinde kalarak onu tekrar kurar⁹¹. Bunun sebebi habercinin, olayın doğrudan içinde olmaması, hatta bazen olayı gözlemlene imkânından yoksun olması, haber yaparken olayı özetlemek durumunda kalabilmesi yahut kaçınılmaz olarak olayı kendi algı biçimi, kişisel mesleki deneyimlerine göre yorumlayarak haberleştirmesidir. Bütün bunlara rağmen olay objektif bir şekilde haberleştirilse dahi, haberi yapılan olgunun gerçek boyutları çoğunlukla göz ardı edilmektedir. Haberin gerçekliği sunması için daha kapsamlı bir değerlendirme gerekmektedir, toplumun sosyo-kültürel altyapısı gibi gerçekliklerle temellendirilmiş bir haber tarzı ancak gerçeği yansıtma hususunda başarılı olabilir⁹². Bundan dolayı, haber objektif ve doğru verilse dahi, o toplumun gerçekliğinden kopuk olması sebebiyle işlevini yerine getirememesi problemi ile çoğunlukla karşı karşıyadır.

İletişim kuramlarına göre medya ve bu kapsamda haber, topluma dair bilgiler vermenin yanında aynı zamanda zaten toplum tarafından yeğ görülen anlamları sunmaktadır. Toplum tarafından kabul edilen bazı “çerçeve”lere göre haber yapılmakta, olaylar ve onların içerikleri buna göre seçilmektedir⁹³. Böylece haberlerde bir bakıma, kitlelerin kamusal olaylara bakış açısı yansıtılmaktadır. Ancak medya bu yansıtmayı yaparken bir yandan da bu bakış açılarını yeniden yaratmak, dönüştürmek gücüne de sahiptir. Örneğin sokakta yaşayan yahut suça itilmiş çocuklar hakkında bilgi verir, bu bilgileri verirken bu kesim açısından zaten toplumsal yargılara uygun olanları seçebilmekte böylece bu toplumsal algıları pekiştirebilmektedir. Yahut bu çocukların nasıl çocuklar oldukları hakkında yeni anlamlar üretir. Yani insanların zihinlerindeki suça sürüklenmiş ya da sokakta yaşayan çocuklara ilişkin imgeleri sunarak pekiştirir,

---

⁹¹ A.e., s. 188.

⁹² A.e., s.189.

⁹³ Ceren Yeğen, “Çocuk Cinayeti Haberlerinin Türk Yazılı Basınında Sunumu: Posta Gazetesi Örneği”, **Global Media Journal TR Edition**, C.5, No:10, 2015, s.366.

yeniden yaratır⁹⁴. Böylece medya, haberleri yeni bir toplumsal gerçeklik inşa etmek adına kullanabilmektedir.

Önemli olan bir diğer kısıtlılık ise, haber yapma ve sunma sürecinin bir işletme (basın-yayın kuruluşu) çatısı altında ve belirli organizasyon kuralları çerçevesinde yürütülmesidir⁹⁵. Haber gündemi bu organizasyonla bağımlı bir şekilde belirlenir. İşletmenin belirlediği “yayın kimliği veya politikası” (örneğin; kitle gazetesi, fikir gazetesi) ve “yayın boyutu” (örneğin; yerel gazete, ülke çapında gazete) bu gündemi belirleyen en önemli iki değişkendir⁹⁶. Fikir gazetesinde ana amaç toplumu bilgilendirmek ve düşünsel ihtiyaçlarını karşılamak iken, kitle gazetesinde bu türden bir amaç benimsenmemekle birlikte okuyucuyu yormadan, en genele hitap edecek üslup ve içerikte sunum gerçekleştirilir. Günümüzde yazılı basın kitle gazetesi anlayışına yönelmiştir ve medya endüstrisindeki tekelleşme, artan sermaye ihtiyacı gibi sebeplerle olumsuz yönde büyük bir değişim sürecindedir⁹⁷. Bu nedenle haber, toplumsal işlevinden uzaklaşmakta ve işletmenin devamlılığını sağlayacak kâr unsuru olarak görülmektedir. Ciddi gibi görünen haberlere yakından bakıldığında bu ticarileşmenin izlerine rastlanmaktadır. Bu kapsamda, toplumsal tartışmalara imkân sağlayacak türden haberlere çok az rastlandığı, daha çok toplumda ani dikkat uyandıracak şekilde tüketim odaklı; şiddet ve kurbanlardan beslenen üçüncü sayfa haberlerine sık rastlandığı belirtilmektedir⁹⁸.

Muhabirlerin resmi kaynaklara bağlılıkları gibi medyanın tek düzeliğinden kaynaklanan sebepler; çıkar gruplarının belirli bir konu için lobi yapması, sansür gibi medya örgütü dışından kaynaklanan sebepler de haber gündemini belirleyen diğer kısıtlamalardır⁹⁹. Haberler, bütün bu kısıtlamalardan arta kalan ölçüde ancak kendi gündemini belirleyebilmektedir; bu da medya ve haberin toplumsal işlevinden sapması sonucunu doğurmakta ve hatta medyanın konumlanması gerekenin aksi yönde bir tutum içinde olduğu görülmektedir. Bu durum, toplumdaki olumsuz koşulları beslemekte ve medya aracılığıyla toplumdaki yargı ve hassasiyetlerin tekrar dolaşıma

---

⁹⁴ Erdoğan Tosun, **A.g.e.**, s. 175.

⁹⁵ Nurdoğan Rigel, **Haber, Çocuk ve Şiddet**, İstanbul, Der Yayınları, 1995, s.19,20.

⁹⁶ **A.e.**, s.21,22.

⁹⁷ Tokgöz, **A.g.e.**, s.32.

⁹⁸ Erdoğan Tosun, **A.g.e.**, s.183.

⁹⁹ Rigel, **A.g.e.**, s.22.

sokulduğu bir ortam yaratılmaktadır. Bu husus, özellikle suç gibi olumsuz yaşantılarda ve çocuk gibi toplumun dezavantajlı kesimlerinde daha da görünür olmaktadır.

C. HABERİN SUÇU VE SUÇLA İLİŞKİLİ OLARAK ÇOCUĞU SUNMASI HAKKINDA DEĞERLENDİRME

Suç ve benzeri türden toplum düzenini bozacak olaylara ilişkin haberler, toplumdaki önemli ve hassas bir noktaya parmak basması sebebiyle yukarıda açıklananlar kapsamında daha fazla önem teşkil etmektedir. Suç ve benzeri olayların haberleri, yukarıda açıklanan süreçlerden geçerek toplumun durumunu, yargı ve hassasiyetlerini yansıtmakta veya bunları etkileyip, dönüştürmektedir. Ancak haberin kısıtlılıkları sebebiyle her türden suç ve benzeri olaya haber olarak yer verilmemekte, o toplumun yargı ve hassasiyetleri ölçüsünce normal dışı olarak nitelendirilebilecek sapma ve suçlar haber olarak kendine yer bulabilmekte yahut gerçekleşen olay bu yargı ve hassasiyetlere göre şekillenerek, bilinçli yahut bilinçsiz bir seçime tabi tutularak haberleştirilmektedir¹⁰⁰. Yine bu kapsamda yalnızca suça yönelik bir seçim yapılmakla kalmayıp, suçun öğelerine yönelik de bir seçim yapılmakta ve özellikle bazı niteliklere sahip olaylar seçilmektedir. Ya da haberde suça ilişkin öğelerden bazıları dikkati çekecek şekilde sunulurken, bazıları ayrıntılar arasında kaybolmaktadır¹⁰¹.

Özellikle cinayet vakıalarına ilişkin haberlere medyada sıklıkla rastlanmaktadır. Cinayetin tüm toplumlarda etki uyandıracak türden ciddi bir sapmaya ve probleme işaret ediyor olması sebebiyle medyada kendine sıklıkla yer bulması olağandır. Ancak medyada haberi yapılan cinayet vakıalarının türünün toplumdan topluma veya aynı toplumda zamana göre değiştiği gözlenmektedir. Bu husus şüphesiz toplumsal bir gerçeklikten kaynaklanabilir; ancak gerçeklikten bağımsız olarak tamamen toplumsal yargı ve hassasiyetlere göre şekillenen habercilik anlayışına dair önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Medyanın bu tutumu özellikle benimsediği fikrini pekiştiren bir örnek olarak; cinayet vakıalarına ilişkin haberlerde dahi dikkatin başlı başına cinayet olgusunda kalmadığı; olaya dahil olan kişiler (Örneğin geçmiş tarihlerde yapılan araştırmalarda Amerikan medyasının çoğunlukla yabancılar ve AfroAmerikanlar arasında gerçekleşen suç haberlerine yer verdiği gözlenmiştir.),

---

¹⁰⁰ Yeğen, A.g.e., s.369.

¹⁰¹ A.e., s.369.

olayın gerçekleştirilme şekli gibi toplumsal yargı ve hassasiyetlere göre şekillenen birçok ayrıntının haberi kapladığı gözlenmektedir¹⁰².

Suç ve benzeri türden olayların, toplumsal yargı ve hassasiyetler ölçüsünce haberleştirildiği yönünde dikkat çeken bir teoriye göre suça ilişkin haberlerde “masumiyet hiyerarşisi” karşımıza çıkmaktadır. Bu hiyerarşiye göre o toplumda veya gazetecinin kendi değer yargılarına göre en masum olarak addedilen özneye ilişkin suç vakıaları haber olarak seçilmektedir. Bu hiyerarşiye göre bebekler en masum öznedir; hamile kadınlardan, küçük yaştaki kız çocuklar, kadınlar, küçük yaştaki erkek çocuklar ve diğer tüm erkeklere doğru bir masumiyet sıralamasına göre haber değeri anlayışı hakimdir. 10 yaşındaki bir kız çocuğu aynı yaştaki erkek çocuğa göre daha masum görülmekte ve suçla ilişkili vakıaların haberleştirilmesinde öncelik verilmektedir¹⁰³. Aynı şekilde zanlının “şeytaniliği” de haber değeri ile doğru orantılıdır.

Bu kapsamda değerlendirildiğinde, çocukların suç ve benzeri fiillerle ilişkili olarak anıldıkları olayların, toplumsal yargı ve hassasiyetler sebebiyle özellikle seçildiği yahut buna göre şekillenerek haberde yer aldığı, çocukların medya aracılığıyla bu yönde araçsallaştırıldığı tartışılmaktadır. Bu değerlendirme çocukların bir şekilde konusunu oluşturduğu suça ilişkin haberlerdeki tutumlar ile desteklenmektedir. Şöyle ki; özellikle çocuklara ilişkin haberlerde olayın trajik yönüne dikkat çekilmekte, bu türden haberler objektiflikten uzaklaşarak duygusal tonda verilmekte; öfke, nefret, acıma gibi temalar etrafında şekillenmekte ve çerçevelenmektedir. Haberci yer yer kendi bakış açısını yansıtmakta; hedef gösterici, infial yaratmaya müsait bir dil ile olaylar sunulmaktadır.

Bu değerlendirmeyi destekleyen başka önemli bir örnek ise, çocukların suç ile birlikte anıldıkları zaman haberlerde daha görünür olduklarıdır. Bu husus pek çok ampirik çalışma ile desteklenmiştir. Bu çalışmalara göre basın, çocuk ve gençlere ilişkin haberlere oldukça az yer vermektedir. Bu az sayıdaki haberlerin büyük çoğunluğunun olumsuz durumlarla ilişkili olduğu, çocuklara ilişkin her türden haber arasında özellikle suç ile ilişkili olarak anıldıkları haberlerin görece fazla olduğu gözlenmektedir. 2004 yılında İngiltere’de ulusal ve yerel gazetelerin bir haftalık

---

¹⁰²A.e., s.367,368.

¹⁰³Salihoglu, A.g.e., s.41,42.

periyotlarında, gençleri konu alan tüm haberler kapsamında yapılan çalışmaya göre; haberlerin %71'inin olumsuz olduğu; suç ve şiddetle ilgili olan haberlerde erkek çocukların %70'inde suç faili, %32'sinde mağdur olarak; kız çocukların ise %91'inde mağdur, %10'unda suç faili olarak sergilendiği gözlenmiştir. Medyadaki bu görünümün aksine, resmi verilerden yola çıkarak mağdur erkek çocuk sayılarının kız çocuklarından daha fazla olabileceği belirtilmektedir. Yapılan çalışmalarda çocukların haberlerde çoğunlukla suç faili veya suç mağduru olarak iki uçlu bir şekilde yansıtıldığı gözlenmiştir¹⁰⁴. ABD'de gençlerin, sık sık korku uyandıracak ve kendilerine yönelik ayrımcılığı kışkırtacak türde haberlerin konusunu oluşturduğu gözlenmiştir¹⁰⁵. Ülkemizde yapılan güncel çalışmalara göre ise, Ocak-Ekim 2005 tarihleri arasında Hürriyet, Sabah, Akşam, Vatan gazetelerinde yayımlanan toplam 16060 haber kapsamında yapılan içerik analizine göre haberlerde çocuklar en çok suç ve şiddet mağduru olarak (%24,9) yer bulabilmektedir¹⁰⁶. Yine Temmuz-Aralık 2006 tarihleri arasında Hürriyet, Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde yayımlanan 1006 haberin %79,1'inin adli vakıalara ilişkin haberler olduğu tespit edilmiştir¹⁰⁷. Hatta yapılan araştırmalara göre çocuk ve gençlerle ilgili özel günlerde bile basının bu tutumunu sürdürdüğü gözlenmiştir¹⁰⁸. Bu kapsamda ele alındığında, medyanın haberler aracılığı ile çocuğu sunumunun mağduriyet ve tehlikeli çocuklar algısı üzerinden şekillendiği sonucuna varılmaktadır.

Çocukların medyada nasıl ele alındığına ilişkin araştırmalar da bu bulguları desteklemektedir. Buna göre medyada çocuklar, bir dizi stereotip üzerinden kendine yer bulabilmektedir. 1998 yılında İngiltere'de ulusal gazetelerin bir haftalık periyotları kapsamında yapılan ampirik çalışma bulgularına göre çocuklar sıklıkla, “mağdur çocuklar” (%31,5), “şirin çocuklar” (%26,7), “minik şeytanlar” (%10,5), “olağanüstü çocuklar” (%9,7), “aksesuar çocuklar (anne-babalarının bir uzantısı olarak)” (%8,4),

---

¹⁰⁴ A.e., s.41,42.

¹⁰⁵ Serdar Değirmencioğlu, “Çocuk Hakları Penceresinden Basın: Eleştirel, Katılımcı ve Yapıcı Bir Bakış”, **Çocuk Odaklı Habercilik**, İkinci Basım, der.: Sevdâ Alankuş, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2012, s.135.

¹⁰⁶ Mine Gencil Bek, “Medyada Çocuk Hakları ve Etik İlkeler”, **Çocuk Hakları ve Medya**, haz.: Mustafa Ruhi Şirin, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 2011, s.25.

¹⁰⁷ Salihoğlu, A.g.e., s.80.

¹⁰⁸ Değirmencioğlu, A.g.e., s.171.

“günümüz çocukları!” (%7,5), “minik melekler” (%5,4) gibi stereotipler şeklinde sunulmaktadır¹⁰⁹.

Medyanın bu tutumunun sebebi, şüphesiz çocukların toplumsal anlamda kıymetli bir grup olması ve onların suçla anıldıkları olayların önemi dolayısıyla toplumun bilgilendirilmesinin gerekliliği olabilir. Ancak yukarıda tartışıldığı üzere medyanın yaygın tutumu göstermektedir ki, medya bu durumu kendi çıkarları için kullanmakta ve çocukları haber değerini arttıran bir unsur olarak araçsallaştırmaktadır. Bir yandan, toplumda çocuklara ilişkin zararlı sonuçlar doğurabilecek bir çocuk imgesi yaratılmakta, dolaşıma sokulmakta yahut toplumda zaten mevcut olan zararlı algılar pekiştirilebilmektedir. Bütün bunlar, çocuklar üzerinde ucu sömürüye kadar varan bir ortam yaratabilecektir. Bu olumsuz sonuçların önünü almak için medyayı çocuk hakları açısından değerlendirmek önem arz etmektedir. Çünkü çocuk haklarının önemli bir boyutu ve mücadele alanı, çocuğu nesneleşiren yerleşik algıyı kırmaktır.

D. MEDYADA MAĞDUR VE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN HAKLAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Öncelikle medya, çocuk haklarına duyarlı bir sistemin yaratılması için aile, toplum, bütün kişi ve kurumlar ve devlet ile birlikte sorumludur. Çünkü çocuk hakları esasen, ancak herkes ve her kurum tarafından sorumluluk olarak görüldüğünde ve saygı gösterildiğinde toplumlarda yerleşebilecek türden haklardır. Özel anlamıyla ise medyanın, hem sivil toplumun önemli bir parçasını oluşturması hem de kendine özgü -dördüncü erk olması ve kamuoyunu şekillendirme, politika yaratabilme gücü gibi nitelikleri dolayısıyla bu sorumlulukta payı fazlasıyla büyük bir alan teşkil etmektedir. Çocuk haklarının ana göstergesi ve dayanağı olan ÇHS, “*bir devlet kitle iletişim araçlarının yerine getirdiği önemli işlevi tanımalı*” (madde 17) diyerek çocuk hakları açısından medyaya düşen bu sorumlulukta medyanın ağırlığını deklare etmiştir¹¹⁰. Ancak bu iki boyutlu bir sorumluluktur. Çünkü tam tersi yönden değerlendirildiğinde, medyanın bu gücü ciddi bir problem yaratmaktadır. Çünkü hak ihlalleri bizzat medya aracılığı ile yapılmakta; çocuklara ilişkin olumsuz tutum ve yargılar medya üzerinden dağılmaktadır. Hatta günümüzde medya, çocuk haklarının ihlal edildiği başlıca

¹⁰⁹ Çocuk Hakları ve Gazetecilik Uygulamaları: Hak Temelli Perspektif, UNICEF, 2007, s.21.

¹¹⁰ A.e., s.19

kamusal mecralardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuç olarak medya, kamusal işlevi gereği haklara duyarlı bir sistemin yaratılması açısından sorumludur; yine bu sorumluluğun gereği olarak kendi içerisinde haklara duyarlı bir yapı oluşturmak ve bizzat hak ihlallerinden kaçınmak ile yükümlüdür.

Bu kapsamda özellikle suça sürüklenen ve mağdur çocuk haberleri önem arz etmektedir. Çünkü bu çocuklar, özel durumları ve zaten risk altında olmaları sebebiyle, kamuoyunda pek çok açıdan tartışılmayı gerektirmekte; bu çocuklara yönelik haberler hak ihlallerinin hem sık yapıldığı hem de onların statüsünü tehlikeye düşürecek algıların dolaşıma sokulduğu bir alan olarak dikkat çekmektedir.

Medya öncelikle, bu çocuklar hakkında kamusal tartışma alanı yaratmaya uygun bir habercilik yürütmelidir¹¹¹. Çocuğun yüksek yararı ve medyanın kamusal sorumluluğu bunu gerekli kılmaktadır. 2002’de BM tarafından kabul edilen *Çocuklara Uygun Bir Dünya Bildirgesi*’nde medyanın olumsuz koşullar altındaki çocuklar açısından kamusal sorumluluğunu nasıl yerine getireceğine değinilmiştir; buna göre (madde 32/8) “*Bu kuruluşlar, çocukların durumu ve karşılaştıkları sorunlar konusunda halkın bilinç ve duyarlılık düzeyini yükseltebilirler (...) Medya çocuklar üzerinde etkili olabileceğini bilip buna uygun hareket etmelidir*”. Ancak yukarıda tek tek değinildiği üzere haberin kısıtlılıkları ve medyanın yapısal özellikleri sebebiyle bu çocuklar, genel olarak araçsallaştırılmış bir şekilde haberin gündemini oluşturmaktadır. Bunun sonucu olarak çocukların gerek mağdur gerekse suça sürüklenme bakımından suç ile her türlü karmaşık ilişkisi, bunu yaratan koşullar ve çocuklar üzerindeki etkileri ile bunlara ilişkin politikalar tartışılmamaktadır¹¹². Önceki bölümlerde kapsamlı bir şekilde değinildiği üzere, çocuk haklarına ilişkin uluslararası belgeler, suça maruz kalmanın veya suç işlemenin gerçekleşmesini önleyici müdahalelere yönelik politikaların hayata geçirilmesini öncelikli hedef olarak belirtmektedir. Medya bu yönde tutum sergileyerek, sorgulayıcı tartışmalar açarak politikalar geliştirilmesine hizmet etmelidir.

---

¹¹¹Erdoğan Tosun, **A.g.e.**, s.178.

¹¹² İncilay Cangöz, “Haberde Çocuk Birey”, **Çocuk Odaklı Habercilik**, İkinci Basım, der.: Sevda Alankuş, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2012, s.223.

Hatta medya, eleştirel kuramcılarının değindiği gibi iktidar ilişkilerini besleyen ideolojik aygıt olarak kullanılmakta; bu çocuklara yönelik haberler aracılığıyla değıştirici bir sorgulamayı başlatmak gücüne sahip olmasına rağmen, onlara yönelik olumsuz tutumları yeniden-üreten bir söylem ile karşımıza çıkmaktadır¹¹³. Medyanın bu tutumu sebebiyle, suça sürüklenen çocukların tehlikeli, mağdur çocukların ise zayıf ve çaresiz olduklarına yönelik toplumsal algı beslenmekte veya yeniden yaratılmaktadır. Özellikle suça ve sokağa itilmiş, uyuşturucu madde gibi tehlikelere yönelmiş çocukların kendi iradeleri ile isteyerek buna yöneldikleri gibi bir algı yürütülmekte yahut bunun sorumlusu olarak toplumsal koşullar, devlet ve diğer kurumlar göz ardı edilmektedir. Hatta söz konusu haberleştirme biçimlerinin, bu çocuklara yönelik olumsuz yöndeki toplumsal tepkileri artırarak bu çocukları damgaladığı, böylece bu çocukların yaşantısını iyileştirmek adına yapılan müdahalelere de engel olduğu tartışılmaktadır¹¹⁴. Çocuk haklarına ilişkin uluslararası belgelerin, suça sürüklenen ve mağdur çocukların damgalanmaması için adli sistem içine girmeden yargılama süreçlerine dahil olması önerisinin karşısında medya, olumsuz koşullar altındaki çocukları daha en başından damgalamakta ve aslında kendi pratiklerine göre yargılamaktadır.

Medya aracılığı ile yapılacak bu etiketlemenin önünü almak, özellikle suça sürüklenen ve mağdur çocukların ikincil mağduriyete uğramalarını engellemek için gerek yasalar gerek etik ilkeler çocuklarla ilgili haberler açısından kısıtlamalar getirmiştir¹¹⁵. Bu çocuklara ilişkin haberlerde çocuğun kimliğini gizli tutmak ana yükümlülüktür. 5187 sayılı Basın Kanunu madde 21'e göre "*18 yaşından küçük olan suç mağdurlarının kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapanlar için*" ağır para cezası öngörülmektedir. Bu hususa, habercilik etik kodları açısından da dikkat çekilmiştir. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde (1999) değinildiği üzere "*Çocuklarla ilgili suçlarda ve cinsel saldırılarda, sanık tanık ya da mağdur (maktul) olsun, 18 yaşından küçüklerin açık isimleri ve fotoğrafları yayınlanmamalıdır*"¹¹⁶. Kimliği gizli

¹¹³ Erhan Üstündağ, Kemal Özmen, "Çocukları Görünür Kılmak için", **Çocuk Odaklı Habercilik, İkinci Basım**, der.: Sevda Alankuş, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2012, s.232.

¹¹⁴ Erdoğan Tosun, **A.g.e.**, s. 182, 183.

¹¹⁵ Üstündağ, Özmen, **A.g.e.**, s.229.

¹¹⁶ **A.e.**, s.229.

tutma yükümlülüğünün kapsamına çocuğun fotoğrafını vermemek; okul, yaşanılan yer yahut aile üyeleri ve benzeri kişiler gibi çocuğun tanınmasına yol açacak her türlü bilgiyi gizlemek dahildir. Mağdur ya da suça sürüklenen çocukların tanınmalarını sağlayacak şekilde yayın yapmak en sık rastlanan hak ihlalleridir¹¹⁷.

---

¹¹⁷ A.e., s. 230.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2008, 2009 VE 2010 YILLARINDAKİ CUMHURİYET VE HÜRRİYET GAZETESİ'NE YÖNELİK BETİMLEYİCİ ARAŞTIRMA

A. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Geçtiğimiz yüzyılın sonlarından bu yana çocuklarda şiddet suçlarının arttığı yönünde Avrupa'da fikir birliği olduğu dikkat çekmektedir¹¹⁸. Toplumlardaki şiddet davranışının arttığı tartışıldığı bu dönemde, dezavantajlı konumları gereği çocukların hedef olarak seçilmeleri olasılığı ise konunun bir diğer boyutudur. Bu bağlamda, çocukların bir şekilde öznesini oluşturdukları şiddet davranışları ve suç, bunun tezahürleri ve sebepleri gibi pek çok açıdan tartışılmaktadır.

Bu araştırmada ise, Türkiye'de çocukların suça sürüklenme ve suç mağduru olma eğilimlerinin medyaya nasıl yansıdığı izini sürmek amaçlanmıştır. Bu amaçla öncelikle resmi veriler incelenerek durum tespiti yapılmıştır. Ancak resmi verilerin gerçek durumu olduğu gibi yansıtmadığı veya tek gerçeklik olarak kabul edilip edilemeyeceği tartışmaları akılda tutulmuştur. Şöyle ki; resmi birimlere yansıyan “bilinen suç”lara kıyasla, resmi birimlere zaten hiç yansımayan “karanlık alan” şeklinde ifade edilen fazlasıyla geniş bir kapsam olduğu bilinmektedir¹¹⁹. Bu problemin önüne geçmek amacıyla kullanılan alternatif teknikler (mağdur-fail anketleri gibi)¹²⁰ ne yazık ki ülkemizde geniş çapta uygulanmamaktadır. Bu sebeplerle resmi veriler, medyadaki durum ile kıyaslamalar yapabilmek adına öncelikle başvurulan bir gösterge olarak kabul edilmiş ve yalnızca gerçekliğin bir boyutu sunulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda değerlendirmeye uygun en kapsamlı veriler TÜİK'in yıldan yıla hazırlayıp kamuoyu ile paylaştığı “Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar” başlıklı istatistik sonuçlardır. Bu istatistik veriler 2008 yılından

---

¹¹⁸ Felipe Estrada, “Juvenile Violence as a Social Problem: Trends, Media Attention and Societal Response”, *The British Journal of Criminology*, No:41, 2001, p.639-641.

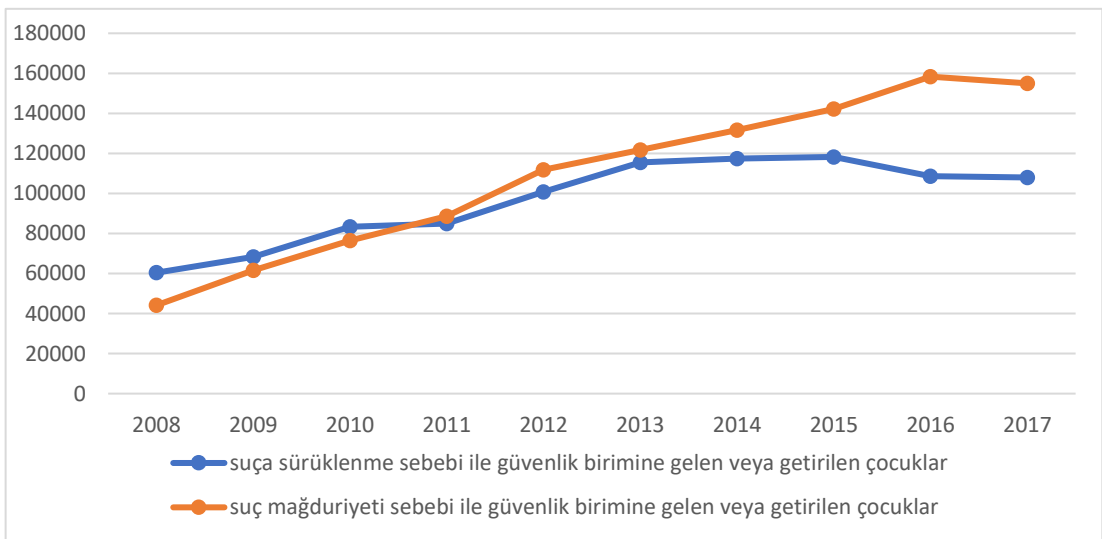
¹¹⁹ Sulhi Dönmezer, *Kriminoloji*, Yeniden Gözden Geçirilmiş 6. Bası, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1981, s.37.

¹²⁰ A.e, s. 49.

itibaren Türkiye genelinde tutulmakta ve kamuoyu ile paylaşılmaktadır. Suça sürüklenme veya suç mağduru (Bu ifadeler şüphesiz “suç şüphesi”ni ifade etmekte olup, suçun sübutuna ilişkin bilgi vermemektedir. Ancak ifade kolaylığı açısından “suça sürüklenen çocuk” ve “mağdur çocuk” şeklinde geçecektir.) olması dolayısıyla güvenlik birimine getirilen çocukların sayıları aşağıda tablo ve grafiğe dönüştürülerek paylaşılmıştır (Tablo 3.1 ve Grafik 3.1). Buna göre mağdur çocuk sayıları yıldan yıla lineer bir şekilde artmakta, suça sürüklenen çocuk sayıları ise bu kadar keskin olmamakla birlikte genel olarak artış eğiliminde olup son yıllarda azalmaktadır. Başlangıçta suça sürüklenen çocukların sayısı mağdur çocukların sayısından fazla olmasına rağmen ilerleyen yıllarda (2011 yılı ile birlikte) durum tam tersine dönmüştür.

	Suça sürüklenen çocuk sayısı	Mağdur çocuk sayısı
2008	60.430	44.153
2009	68.344	61.645
2010	83.393	76.428
2011	84.916	88.582
2012	100.831	111.857
2013	115.439	121.717
2014	117.486	131.172
2015	118.245	142.179
2016	108.675	158.343
2017	107.984	155.024

Tablo 3.1: Resmi verilere göre mağdur ve suça sürüklenen çocuk sayısı

Grafik 3.1: Resmi verilere göre mağdur ve suça sürüklenen çocukların eğilimi

Grafik 3.1'den gözlenebilen bu eğilimden yola çıkılarak, yazılı basındaki yansımayı görünür kılmak ve suça sürüklenen ile suç mağduru çocuk haberlerinin dağılımındaki özellikleri tespit etmek amacıyla betimleyici (tanımlayıcı) yaklaşımda nicel bir araştırma yürütülmüştür. Sonuç olarak toplanan nicel veriler, araştırmanın amacı doğrultusunda analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir. Betimleyici (tanımlayıcı) yaklaşımda temel amaç durumu görünür kılmak¹²¹ olsa da bu temel amacın yanında birtakım varsayımların izi de sürülmüştür. Bu varsayımlar en genel hatlarıyla;

- 2008 ve devamındaki yıllarda, çocuk nüfusunda dikkate değer bir şekilde artan suça sürüklenme ve suça maruz kalma durumuna karşılık, basın bu gerçekliği yeterince ve tutarlı bir şekilde haberlerine yansıtamamıştır.
- Suça sürüklenen ve mağdur çocuk olgusunun basındaki deseni ve eğilimi bütün bir basın dünyasına genellenebilecek şekilde değildir, gazeteler farklı eğilimler geliştirmiştir.
- Basın, haberleştirme yaparken suç vakıalarındaki belirli öğelere (örneğin; belirli yaş gruplarına, cinsiyete, olay türlerine) daha çok ilgi duymakta ve gerçek durumun aksine bunları daha çok haber yapmaktadır.

B. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma verilerinin haber metni olması ve metinlerin içeriğindeki bazı bilgilerin sistematik bir şekilde analiz edilmesi ihtiyacı dolayısıyla “içerik analizi” metodu seçilmiştir. İçerik analizi, medya ve kültürel çalışmalarda sık kullanılan bir methodur¹²². Eldeki görsel, işitsel, yazılı verinin içeriğini parçalayıp belirlenen öğelere göre değerlendirmek suretiyle uygulanmaktadır. Bu metod çok fazla sayıda metne uygulanabilmekte, böylece çok sayıda içerik hakkında belirli kategorilere göre objektif bir genelleme yapma imkânı sunmaktadır. Nihayetinde çıkarsama yolu ile “mesaj, kanal, mesajın vericisikaynak) ve alıcısı” hakkında nesnel bilgiler edinilebilmektedir¹²³.

¹²¹ Remzi Altunışık v.d., **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı**, Yedinci Baskı, İstanbul, Sakarya Yayıncılık, 2012, s.71.

¹²² Maire Messenger Davies, **Practical Research Methods for Media and Cultural Studies**, Edinburg, Edinburg University Press, 2006, p.98.

¹²³ Nuri Bilgin, **Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi: Teknikler ve Örnek Çalışmalar**, 2. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2006, s.14,15.

İçerik analizinin önemi, araştırma konusu bakımından önemli belirli ayrıntılar üzerinde varılan bu genellemeler sayesinde gündelik incelemelerde gözden kaçan daha nesnel bir “ikinci okuma” yapma imkânını sağlamasıdır¹²⁴. Bu okuma, sosyal gerçekliğe dair bir çıkarsamaya götürür. Medyanın kişileri, konuları ne şekilde resmettiği ve eğilimleri belirlenebilir; bu, gerçek dünya ile karşılaştırılabilir. Medya kuruluşlarının sahiplik politikaları, toplumdaki farklı kesimlerin nasıl temsil edildiği test edilebilir¹²⁵.

Bu araştırma özelinde ise öznesi çocuk olan suç vakıalarına ilişkin haberlerin belirli gazetelerde dağılımı, bu gazetelerde haber olarak yer alabilmiş suç vakıalarının özellikleri ve gazetelerin bu hususta yıldan yıla değişen tutumları gözlenebilecektir. Sonuçta basın tutumu ve haberlerin içeriği, başka bilimsel çalışmalarda da kullanılabilir şekilde nesnel olarak görünür hale getirilecektir.

İçerik analizi uygulanırken ilk aşamada araştırma amacını en iyi şekilde temsil edeceğine inanılan örneklem belirlenir. Ardından bu örneklemdeki metinlerden veri olarak kabul edilecek birim ve kategoriler belirlenir ve kodlamaları yapılır. Son olarak ise kodlanan bu verilerin analizi yapılır ve araştırmanın amacı kapsamında çıkarsamalar yapılır¹²⁶. Bu aşamalara takip eden bölümlerde ayrıntılı olarak değinilmiştir. Belirlenen kategorilere ilişkin açıklamalar ise tekrara düşmemek adına analiz ve bulgulara ilişkin bölümde paylaşılacaktır.

C. ÖRNEKLEM, ANALİZ BİRİMİ VE ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bütün araştırma evreninin araştırmaya dahil edilmesinin mümkün olmadığı durumlarda, araştırma evrenini temsil ettiğine inanılan bir örneklem seçilir. Bu örneklem araştırma amacı doğrultusunda belirlenir¹²⁷.

Seçilen örneklem türü “yargısal örneklem”dir. Bu örneklem türü araştırmacının cevap bulacağını düşündüğü örnekleme seçebilmesine, kendi yargısına fırsat tanır¹²⁸.

---

¹²⁴ A.e., s.1-2.

¹²⁵ Haluk Geray, **Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş: İletişim Alanından Örneklerle**, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2006, s.149.

¹²⁶ Bilgin, **A.g.e.**, s.11.

¹²⁷ Orhan Gökçe, **İçerik Analizi: Kuramsal ve Pratik Bilgiler**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2006, s. 91, 92.

¹²⁸ Geray, **A.g.e.**, s.124; Altunışık, **A.g.e.**, s.139-140.

Araştırma evreni olarak basının türdeş olmadığı gerçeğinden yola çıkılarak, farklı sahiplik ve yayın politikalarını esas alan yüksek tiraj rakamlarında seyreden Hürriyet ve Cumhuriyet Gazetesi seçilmiştir. Böylece yalnızca bir gazetede eğilimi bütün medyanın tutumu şeklinde genellemek gibi yanlış olası çıkarımların önüne geçmek amaçlanmıştır. Ek olarak, bu yöndeki seçim farklı türdeki gazetelerdeki suçla ilişkili çocuk haberlerinin desenini görmeye imkân tanıyacaktır. Bu örneklem ise 2008, 2009, 2010 yılları ile sınırlanmıştır. Bu yılların seçilmesinin sebepleri ise;

- Suça sürüklenme veya suç mağduriyeti sebebi ile “Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk”ların istatistikleri 2008 yılından itibaren Türkiye genelinde tutulmaktadır. Gazetelerdeki bulguların, resmi verilerin ilk görünümünden itibaren değerlendirilebilmesine imkân tanımak adına, araştırma 2008 tarihinden başlatılmıştır.
- Ayrıca gazetelerdeki tutumu ölçmek araştırmanın amaçlarından olduğu için, araştırmayı ileriki bir tarihten başlatmanın sonuçlar bakımından anlamlı olmayabileceği düşünülmüştür. Şöyle ki; ilk aşamalarda medyadaki tutumu bilmeden sonraki tutumları değerlendirmek hatalı sonuç verebilir. Örneğin; resmi verilerin kamuoyu ile paylaşıldığı ilk yıllardan sonra medyada bu türden haberler açısından bir doyumluk oluşmuş olabilir. Ek olarak, böylece bu yöndeki diğer araştırmalar için de temel oluşacaktır.
- Bu verilerin paylaşıldığı sürecin başlarında suça sürüklenme veya suç mağduriyeti sebebiyle güvenlik birimine getirilen çocukların her iki grubu da yıldan yıla düzenli olarak artmıştır. İki gruptaki artışın da birbiriyle paralel ve kendi içinde lineer olması, gazetelerdeki verilerle karşılaştırabilmek adına güvenilir bir görüntü sunmaktadır.

Araştırmanın *analiz birimi* ise çocukların özne olarak yer aldığı suç vakıaları arasından haberi yapılan her bir **olay**dır. Burada dikkat çekilmesi gereken husus; suç ve çocuk ile ilgili her bir haberin yahut çocuk sayısının değil, **olay**ların ayırıcı kriter olmasıdır. Haber olarak verilen her bir olay numaralandırılmış, bu olaylardan birden çok haberi yapılan var ise (sıklık kategorisi) yahut öznesini birden fazla çocuk oluşturuyorsa bu olaylar özelinde ayrıca değerlendirilmiştir. Gazetelerde çocuk ve suç

vakıalarına ilişkin haberleştirme yapılırken hangi ögelerin (yaş, cinsiyet, şehir gibi) dikkate alındığının belirlenmesine de olanak sağlaması açısından tercih edilmiştir.

Çalışmanın veri toplama aşaması, İBB Atatürk Kitaplığı'nda süreli yayın koleksiyonun fiziki yolla taranması ve fotoğraflanması şeklinde yürütülmüştür. Öncelikle kategorileri belirlemek için pilot çalışma yapılmış ve genel tarama sırasında yeni kategoriler eklenmiştir. Resmi verilerle karşılaştırma yapabilmek adına TÜİK ile ortak kategoriler kullanılmaya çalışılmıştır. Haber metinlerindeki çok genel ögeleri de değerlendirebilmek adına gerektiğinde Türk Ceza Hukukundaki kavramlaştırmanın dışına çıkmıştır. Kategoriler ve kapsamalarına dair açıklamalar, tekrara düşmemek adına analiz ve bulgulara ilişkin bölümde paylaşılacaktır.

Veriler yalnızca suça ilişkin vakıaları paylaşan haber metinlerinden toplanmış olup, köşe yazıları ve röportajlar gibi benzeri türden gazete metinlerinde bu olaylarla ilgili atıflar olsa dahi araştırmaya dahil edilmemiştir. Çünkü bunlara yönelik tarama, büyük oranda mümkün olmamakla birlikte gözden kaçırma riskini de içermektedir.

Belirtilen yıllar dışında gerçekleşen olayların incelenen yıllar içerisinde haberi yapılmış olsa dahi araştırmaya dahil edilmemiştir. Bu seçimin amacı resmi verilerde yıldan yıla değişen eğilimleri, gazetelerdeki eğilimler ile karşılaştırabilmektir. Zaten daha önceden gerçekleşen olayların değişkenleri bilinmediği için çalışmaya dahil edilmesi mümkün değildir.

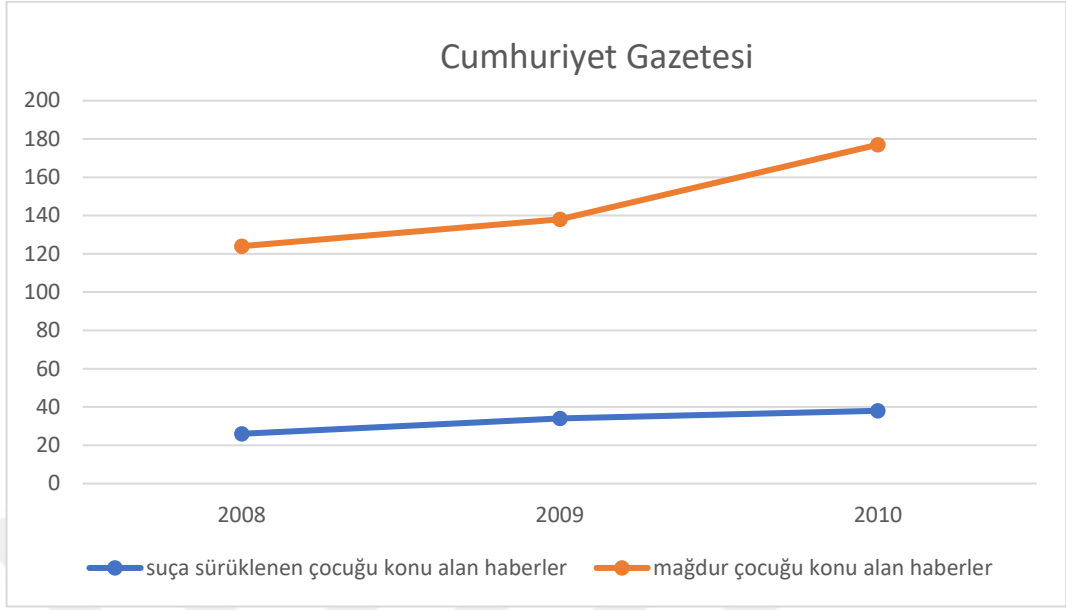

D.GENEL DEĞERLENDİRME

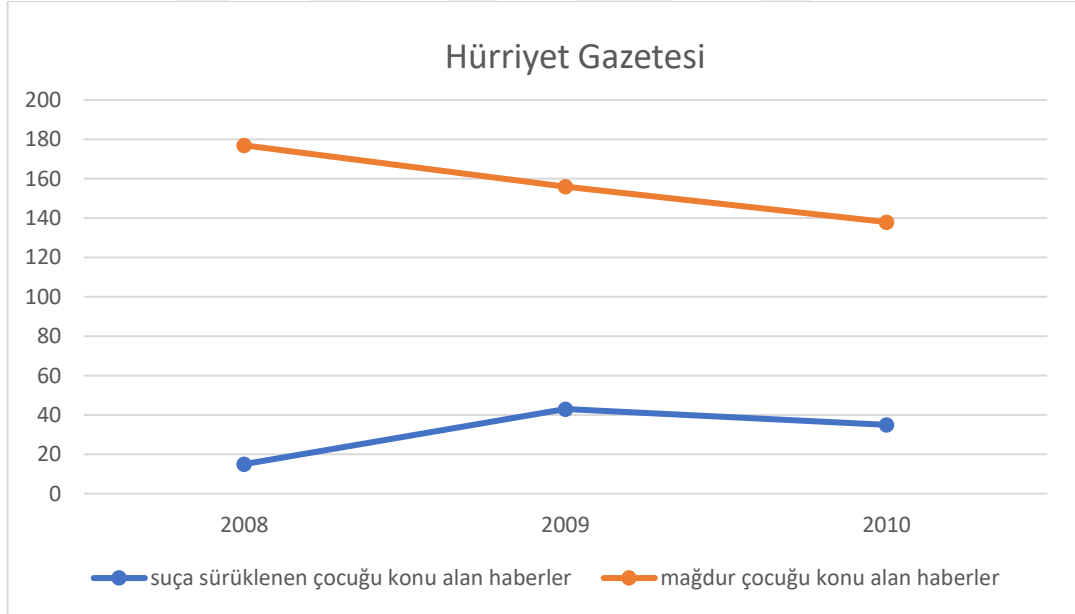
Bütün günlerin gazeteleri incelenerek 497'si Cumhuriyet Gazetesi'nde, 538'i ise Hürriyet Gazetesi'nde olmak üzere haberleştirilen toplam 1035 olaya ulaşılmıştır. Bu haberlerden toplanan nicel veriler istatistik programı SPSS ile tanımlayıcı yöntemler (sayı, yüzde) kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda ulaşılan bilgiler tablo ve grafik şeklinde raporlaştırılmış ve araştırma alanı kapsamında çıkarsamalar yapılmıştır.

		Suç mağduru çocuğa ilişkin olay	Suçta sürüklenen çocuğa ilişkin olay	Her iki öznenin de çocuk olduğu olay	Toplam
Cumhuriyet Gazetesi	2008	113	15	11	139
	2009	127	23	11	161
	2010	159	20	18	197
	Toplam	399	58	40	497
Hürriyet Gazetesi	2008	172	10	5	187
	2009	142	29	14	185
	2010	131	27	8	166
	Toplam	445	66	27	538

Tablo 3.2: Gazetelerde haberleştirilen suça sürüklenen ve mağdur çocuğa ilişkin olayların dağılımı

Grafik 3.2: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen suça sürüklenen ve mağdur çocuğa ilişkin olayların eğilimi

Grafik 3.3: Hürriyet Gazetesi'nde haberleştirilen suça sürüklenen ve mağdur çocuğa ilişkin olayların eğilimi¹²⁹

¹²⁹ Tablo 3.1'deki verilerden grafik oluşturulmuştur. Her iki öznenin de çocuk olduğu haber sayıları "suça sürüklenen" ve "mağdur" çocuk haber sayılarına eklenmiştir. Öznesi ortak olan çocuğa ilişkin olay sayısı çok az olduğu ve bu olayların çocuklar arasında yaşanıyor olması zaten gazeteler için ayrıca bir haberleştirme kistası olduğu düşünüldüğü için ayrıca analize tabi tutulmamıştır.

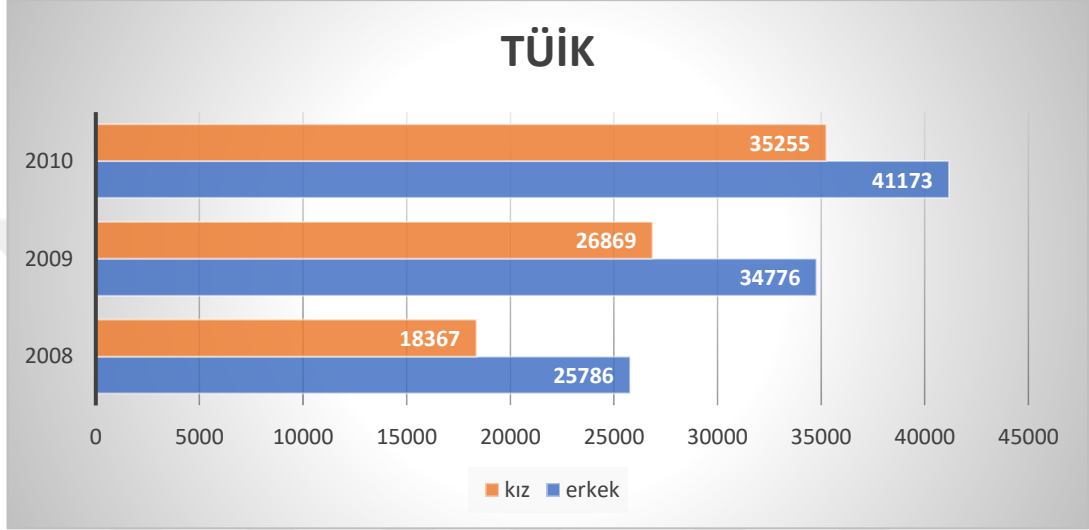
Her iki gazeteye de suça sürüklenen çocuğa ilişkin olaylar oldukça az sayıda yansıtılmıştır. Mağdur çocuğa ilişkin olaylar ise karşılaştırılmayacak denli fazla sayıda yansıtılmıştır. Önceki bölümlerde değinildiği üzere, yapılan ampirik çalışmalara göre çocuğun basında ancak mağdur ve tehlikeli çocuk şeklinde iki uçlu bir şekilde var olabildiği, özellikle çocukların mağdur olma durumları üzerinden haberleştirilmeye gidildiği tezini destekleyen bir bulgudur. Resmi veriler ise incelenen yıllarda tam aksini göstermekte, suça sürüklenen çocuk sayısının her zaman daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bunun yanında gazeteler, suça sürüklenen çocuklara, mağdur çocuklara kıyasla neredeyse yer vermemektedir. Çocuk, ancak zayıf ve mağdur olduğu durumlarda kamusal alanda kendine yer bulabilmekte, bunun dışında kamusal alandan dışlanarak yaşa dayalı bir ayrımcılığa tabi tutulmaktadır. Bu husus, medyanın toplumsal algıları yansıttığı tezi ile birlikte değerlendirildiğinde, toplumdaki çocuk algısının, onları salt masumlukları, zayıflıkları üzerinden gören salt korumacı uçta toplandığına işaret etmektedir. Yahut suça sürüklenen çocuklara ilişkin olayların kamu ile paylaşılması hususunda toplumsal yargılardan kaynaklı bir kaçınmaya da işaret edebilmektedir. Aşağıda değinileceği üzere mağdur çocuk haberlerinin konusunu da çok büyük oranda cinnet ve benzeri türden sonucunda ölüm gerçekleşen vakıaların oluşturduğu dikkate alındığında; gerçekten de, toplumdaki yerleşik salt korumacı çocuk algısının bir sonucu olarak çocuklara ilişkin pek çok ciddi problemi tartışmaktan kaçınmak üzere daha en başından zaten patolojik olduğu yönünde bir uzlaşma olanların seçildiği dikkate çekmektedir. Şöyle ki; bu olaylar, toplumsal algıya göre zaten bir cinnet anında gerçekleşen münferit vakıalardır, toplum nezdinde ani bir ilgi uyandırıp sonradan unutulmaya mahkumdur.

E. MAĞDUR ÇOCUK BULGULARI

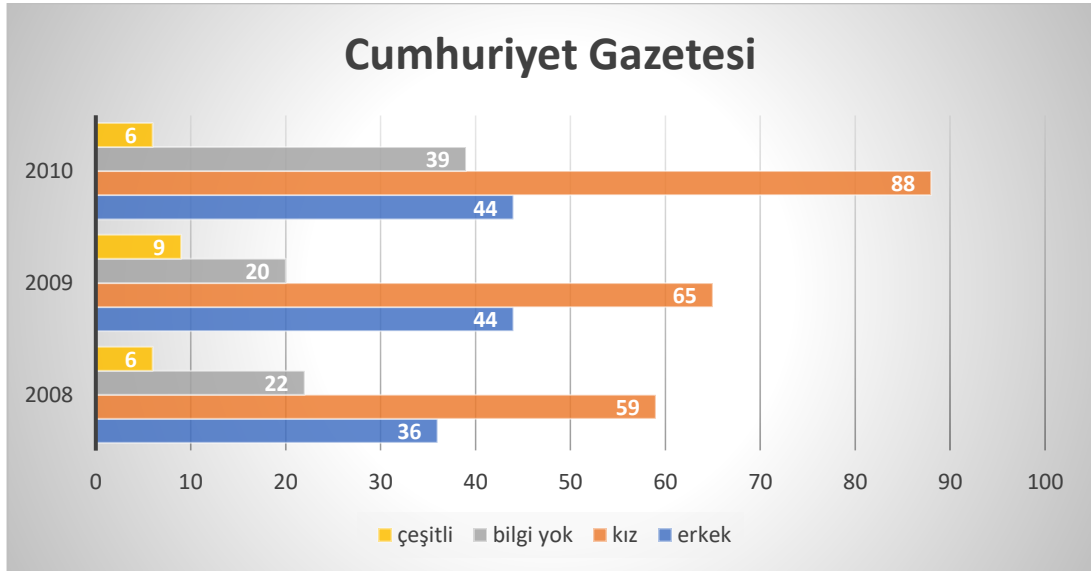
1. Çocukların Cinsiyetine Göre Değerlendirme

Çocukların cinsiyeti haberlerde verildiği şekliyle “kız” ve “erkek” şeklinde kodlanmıştır. Cinsiyet direkt olarak belirtilmemekle birlikte haberin metninden ve çocukların isminden açıkça anlaşılıyor ise yine bu yönde kodlanmıştır. İncelenen haberlerin büyük bir oranında çocukların açık isimleri ve fotoğrafı sebebiyle cinsiyetleri anlaşılabilir. Suça sürüklenen ve mağdur çocuklar açısından kimliği gizli tutma yükümlülüğü dikkate alındığında, gazetelerdeki açık hak ihlalinin boyutu

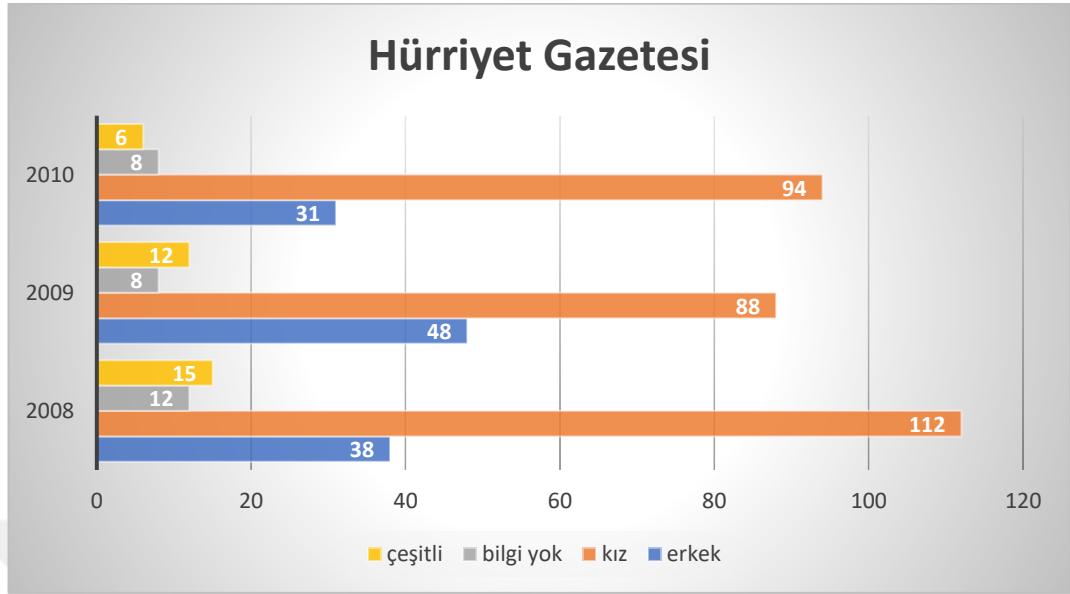
anlaşılmaktadır. Öznesi hem kız hem erkek çocuk olan olaylar “çeşitli” ayrıncına kodlanmıştır. Öznesi hem kız hem erkek çocuk olan olayların haberleştirilmesinde, olayın gazeteye yansımaları açısından cinsiyetin bir kıstas olarak alınmadığı varsayımından hareketle bu şekilde kodlanmıştır. Diğer bütün kategorilerdeki “çeşitli” ifadesi bu anlamda gelmektedir.

Grafik 3.4: Resmi verilere göre mağdur çocukların cinsiyete göre dağılımı

Grafik 3.5: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların cinsiyete göre dağılımı

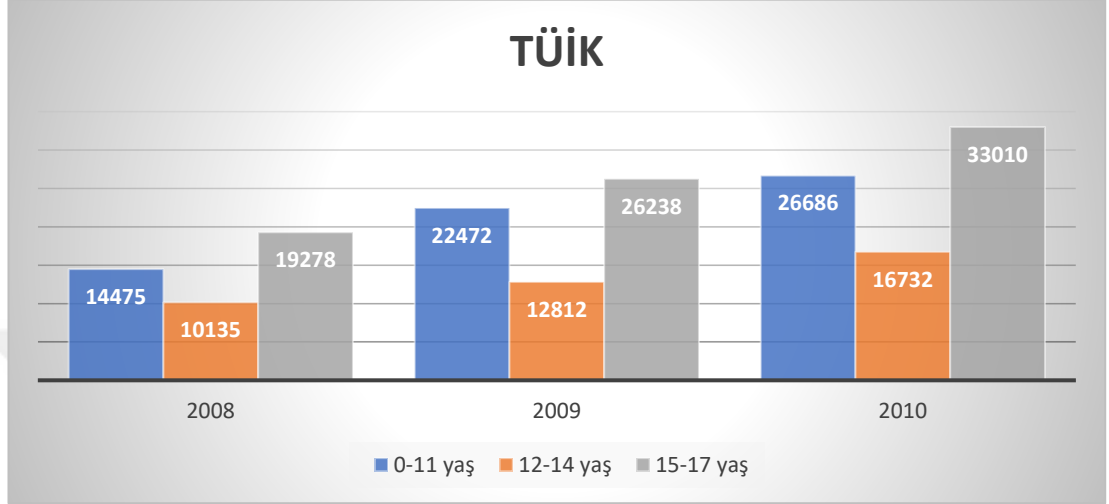
Grafik 3.6: Hürriyet Gazetesi’nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların cinsiyete göre dağılımı

Her iki gazete de resmi verilerin tam tersi yönünde bir tutum sergileyerek, mağduru erkek çocuk olan olayların haberlerine, kız çocuk haberlerine kıyasla çok az yer vermiştir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, yazılı basının mağdur çocukları haberleştirirken neden özellikle kız çocuklarını seçtiği tartışmaya değer bir bulgudur. Önceki bölümlerde değinildiği üzere “masumiyet hiyerarşisi”ni destekleyen bir çıkarsama olarak; toplumun değer yargısında mağdur kız çocuklarının daha masum bir konumda olması sebebi ile haber değeri açısından özellikle seçildiği düşünülmektedir. Bunu destekleyen bir işaret olarak “Küçük B.Y’nin dramı”, “14 yaşında başına gelmeyen kalmadı”, “Çocuk annenin korkunç dramı” gibi mağdur kız çocuklarına yönelik haber başlıkları ilk bakışta dahi zaten dikkati çekmektedir. Yahut mağdur erkek çocuklara yönelik gizli inkar veya kabule yanaşmamayı da içeren bir toplumsal algı olduğu sonucuna varılabilecektir. Mağdur çocuk haberlerindeki cinsiyete dair bu farklılaşmanın, geleneksel ve benzeri türden değer yargılarına işaret edebileceği fikri akılda tutulmalıdır.

2. Çocukların Yaşına Göre Değerlendirme

Çocukların yaşı, Türk Ceza Mevzuatı’na göre cezai ehliyet yaş gruplarına ve resmi verilerdeki ayraçlara uygun şekilde “0-11 yaş”, “12-14 yaş”, “15-17 yaş” aralıkları şeklinde kodlanmıştır. Haberde yaşı belirtilmeyen; ancak 18 yaşını doldurmamış

olduğu anlaşılan (Örneğin; “lise öğrencileri arasında çıkan kavga”ya ilişkin haberlerin kodlaması bu şekilde yapılmıştır) çocuklar “15-17 yaş” aralığında sayılmıştır. Birden çok yaş grubuna giren çocukların olduğu haberler “çeşitli” olarak kodlanmıştır.

Grafik 3.7: Resmi verilere göre mağdur çocukların yaşa göre dağılımı

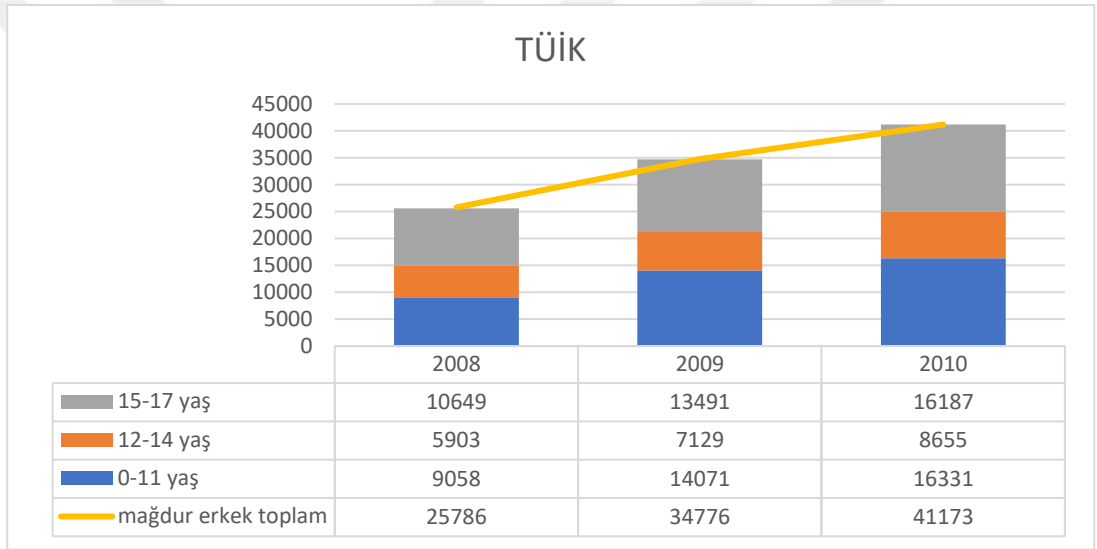
Resmi verilere göre mağdur çocuklarda her zaman “15-17 yaş” aralığı en fazla, “12-14 yaş” aralığı ise en az ağırlıktadır. Bütün yaş grupları kendi içinde yıldan yıla artmakta ve her yaş grubu da kendi ağırlığını yıldan yıla korumaktadır.

	Kodlar	2008	2009	2010
Cumhuriyet Gazetesi	Bilgi yok	16 (%12)	6 (%4)	6 (%3)
	0-11 yaş	30 (%24)	40 (%28)	65 (%36)
	12-14 yaş	34 (%27)	39 (%28)	38 (%21)
	15-17 yaş	30 (%24)	40 (%28)	62 (%35)
	Çeşitli	14 (%11)	13 (%9)	6 (%3)
Hürriyet Gazetesi	Bilgi yok	5 (%2)	7 (%4)	3 (%2)
	0-11 yaş	55 (%31)	52 (%33)	44 (%31)
	12-14 yaş	53 (%29)	36 (%23)	32 (%23)
	15-17 yaş	48 (%27)	53 (%33)	56 (%40)
	Çeşitli	16 (%9)	8 (%5)	4 (%2)

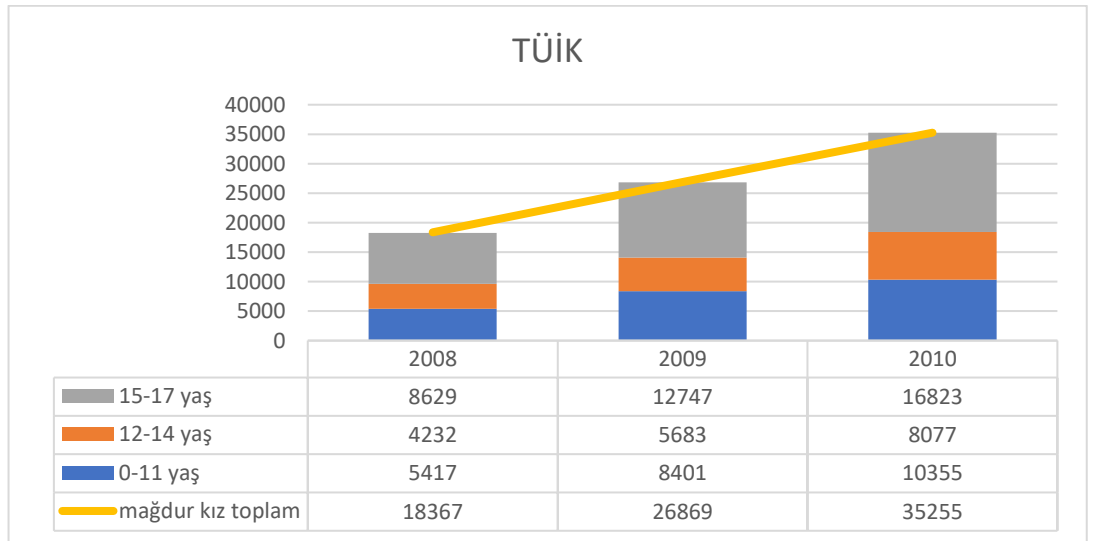
Tablo 3.3: Gazetelerde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların yaşa göre dağılımı

Cumhuriyet Gazetesi’nde belirgin olmamakla birlikte ilk yıllarda “12-14 yaş” aralığında en fazla olan ağırlık, ilerleyen yıllardaki mağdur çocuk sayısındaki artışın diğer yaş gruplarına birikmesiyle en aza inmiştir. Böylece Cumhuriyet Gazetesi’nde ilerleyen süreçte resmi verilere uygun yönde bir eğilim geliştiği gözlenmektedir. Hürriyet Gazetesi’nde ise ilk yıllarda diğer yaş gruplarında olan ağırlık, yine resmi verilerle tutarlı bir şekilde zamanla “15-17 yaş” aralığına kaymıştır. Hürriyet Gazetesi’nde zamanla çocuğun mağdur olduğu olaylara ilişkin haber sayısı azalmasına rağmen yaş kategorisinde bir tutarlılık gelişmiştir.

3. Çocukların Cinsiyetine Göre Yaş Dağılımının Değerlendirilmesi

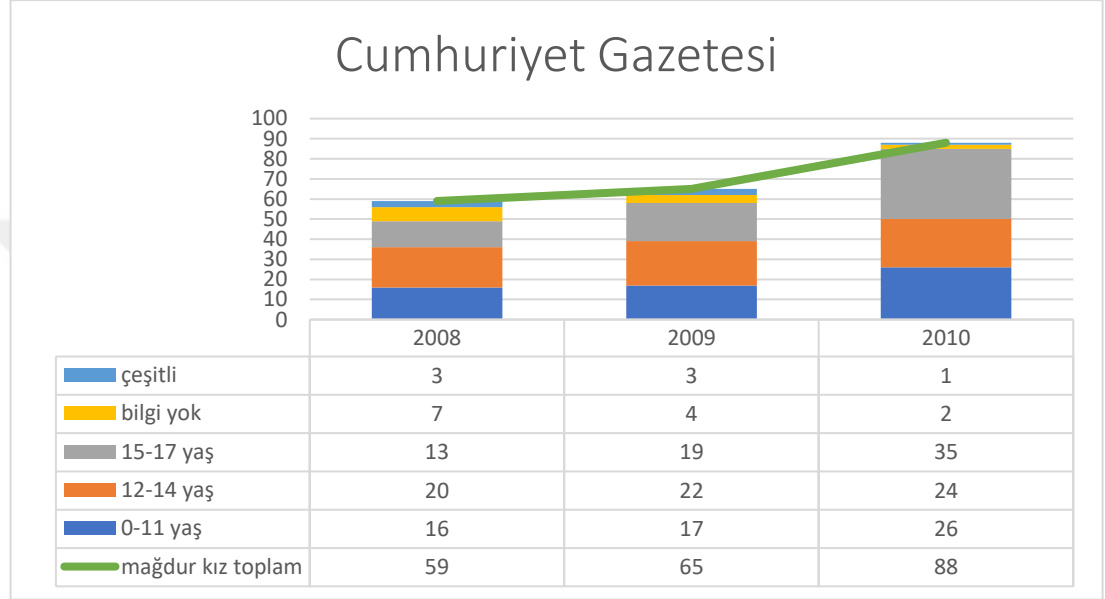

Grafik 3.8: Resmi verilere göre mağdur erkek çocuklarının yaşa göre dağılımı

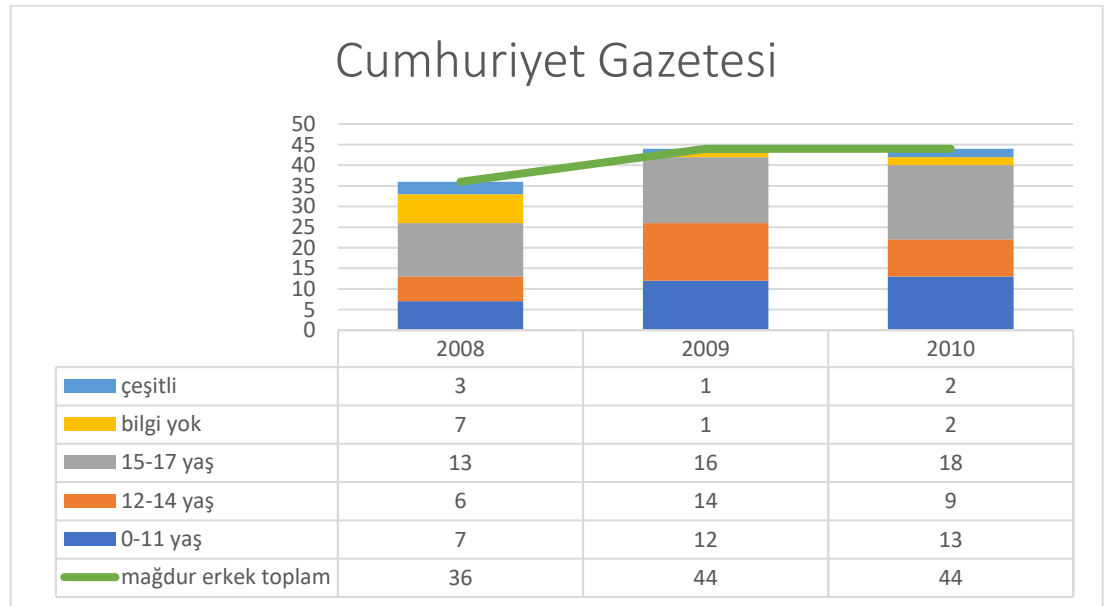

Grafik 3.9: Resmi verilere göre mağdur kız çocuklarının yaşa göre dağılımı

Resmi verilere göre mağdur çocukların her iki cinsiyet grubu da ağırlıklı olarak “15-17” yaş aralığındadır. Ancak yıldan yıla artan erkek çocuklar özellikle “0-11 yaş” aralığında birikmektedir. Kız çocuklarında her iki yaş grubundaki artış ise genel artışla orantılı bir şekildedir. “12-14” yaş aralığı ise her iki cinsiyet grubunda da en az ağırlıktadır.

Grafik 3.10: Cumhuriyet Gazetesi’nde haberleştirilen mağdur kız çocuğuna ilişkin olayların yaşa göre dağılımı

Grafik 3.11: Cumhuriyet Gazetesi’nde haberleştirilen mağdur erkek çocuğuna ilişkin olayların yaşa göre dağılımı

Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur kız çocuğa ilişkin olaylarda 2008 yılında "12-14 yaş" aralığı en fazla dikkat çeken gruptur. İlerleyen yıllarda mağdur kız çocuk haberlerindeki artışın diğer yaş gruplarına dağılarak resmi verilere uygun bir tablo çizmeye başladığı dikkat çekmektedir. Nihayetinde ilerleyen yıllarda Cumhuriyet Gazetesi'nin, resmi verilerle uyumlu bir çizgi yakalayarak "15-17 yaş" aralığındaki kız çocukları haberleştirmeye ağırlık verdiği gözlenmektedir. Erkek çocuklarda 2009 yılında genel eğilimi kırarak "12-14 yaş" aralığına ağırlık verse de genel eğilimin "15-17 yaş" aralığındaki çocukların haberleştirilmesi olduğu gözlemlenmektedir. Bu kapsamda ve diğer bulgularla birlikte buraya kadar genel bir değerlendirme yapıldığında; gazetelerde mağdur çocuklardan kız olanlara ilişkin olayların haberleştirmesi ön plandadır. Bu kız çocuklara ilişkin olaylarda ise gazetelerde haber yapma açısından ilk yıllarda daha küçük yaşta olanların seçildiği dikkat çekmektedir. İlerleyen yıllarda ise resmi verilerle uyumlu bir şekilde dikkatin daha büyük yaştaki çocuklara kaydığı gözlenmektedir. Ek olarak bütün yaş aralıklarında kız çocuklarına ilişkin haber sayısı erkek çocuklara ilişkin haber sayısından fazladır. Bu eğilim erkek çocuklarla ilgili hiçbir yaş aralığında kırılmamıştır. Dolayısıyla resmi verilerde mağdur erkek çocuk sayısı her zaman daha fazla gözükmesine rağmen, gazeteler bu durumu herhangi bir yaş aralığında dahi görünür kılmamıştır. (Hürriyet Gazetesi'nde mağdur kız ve erkek çocuk haberlerinin oranı anlamlı bir yorum çıkarmaya uygun olmadığı için değerlendirmeye alınmamıştır.) Diğer yandan, kız çocuklarının medyada kendine yer bulabildiği gibi olumlu bir ilk izlenim varsa da, ileriki bulgularda değinileceği üzere özellikle cinsel suçlarla birlikte anılarak zaten yine belirli olumsuzluklar üzerinden haberlerde görünür oldukları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla medyada kız ve erkek çocuklar açısından iki yönlü bir ayrımcılık mevcuttur.

4. Çocukların Eğitim Durumuna Göre Değerlendirme

Çocukların eğitim durumu grafikte belirtilen ayrıçlara göre kodlanmıştır. Araştırmanın kapsamı olan yıllarda 1. sınıf ile 8. sınıf arası "ilköğretim", lise ve dengi olarak ifade edilen sınıflar ise "ortaöğretim" statüsünde olduğu için bu yönde kodlanmıştır. Henüz zorunlu eğitim yaşını doldurmamış çocuklar ise "okul öncesi dönem" şeklinde kodlanmıştır.

Grafik 3.12: Resmi verilere göre mağdur çocukların eğitim durumuna göre dağılımı¹³⁰

Resmi verilere göre mağdur çocuklarda en fazla ağırlık ilköğretim eğitime devam eden gruptadır. Yine lise ve dengi okullara devam etmekte olan mağdur çocukların ağırlığı da fazladır. Eğitimini yarıda bırakmış veya okuma yazma bilmeyen dezavantajlı grupların mağduriyet açısından dikkate değer bir kesimi oluşturmadığı gözlenmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi	2008	2009	2010
Bilgi yok	55 (%44)	79 (%57)	103 (%58)
İlköğretim devam	39 (%31)	16 (%11)	23 (%12)
İlköğretim terk	-	-	-
Ortaöğretim devam	13 (%10)	16 (%11)	12 (%6)
Ortaöğretim terk	-	-	-
Okul öncesi dönem	10 (%8)	23 (%16)	39 (%22)
Çeşitli	7 (%5)	4 (%2)	-

Tablo 3.4: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların çocukların eğitim durumuna göre dağılımı

¹³⁰ 2009 ve 2010 yıllarının resmi verilerinin de benzer ağırlıkta olması sebebiyle değerlendirmede yalnızca 2008 yılı verisi esas alınmıştır.

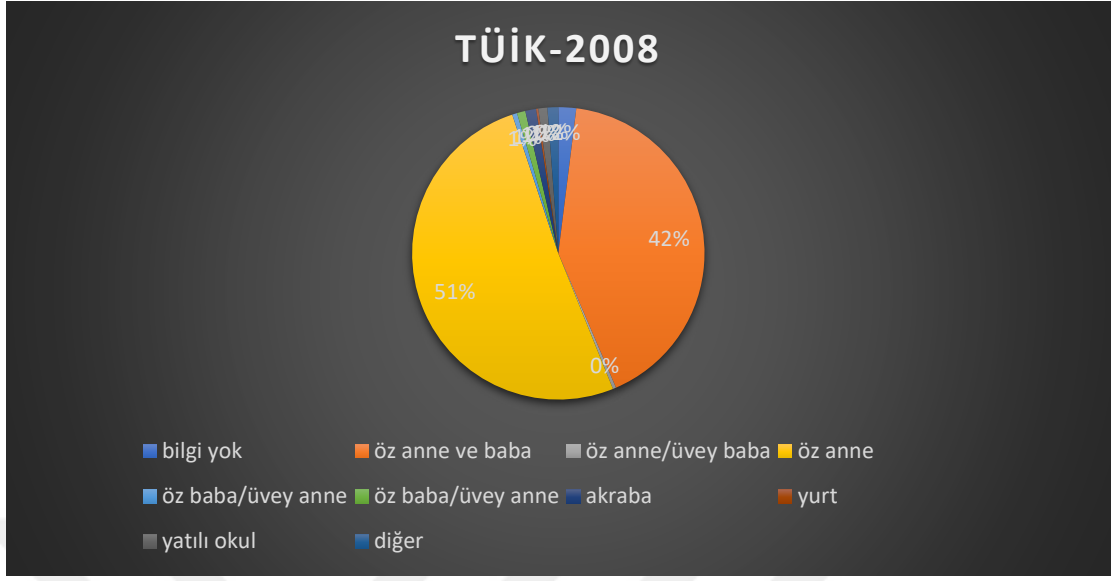
Hürriyet Gazetesi	2008	2009	2010
Bilgi yok	91 (%51)	90 (%57)	81 (%58)
İlköğretim devam	36 (%20)	24 (%15)	19 (%13)
İlköğretim terk	1 (%0)	-	-
Ortaöğretim devam	19 (%10)	14 (%8)	13 (%9)
Ortaöğretim terk	2 (%1)	-	2 (%1)
Okul öncesi dönem	23 (%12)	26 (%16)	23 (%16)
Çeşitli	5 (%2)	2 (%1)	1 (%0)

Tablo 3.5: Hürriyet Gazetesi’nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların çocukların eğitim durumuna göre dağılımı

Her iki gazetede de mağdur çocuğa ilişkin olayların haberi yapılırken çok büyük oranda eğitim durumlarına dair bilgi verilmemiştir. Bilgi verilen küçük azınlık değerlendirildiğinde ise, ilköğretime devam etmekte olan çocuklara ilişkin olaylar daha çok haberleştirilirken bu ilginin zamanla okul öncesi dönem çocuklarına kaydığı gözlenmektedir. Hürriyet Gazetesi’nde mağdur çocuğa ilişkin olayların haber sayısı yıldan yıla azalmasına rağmen okul öncesi dönemdeki mağdur çocukların haberlerinin ağırlığını kaybetmediği dikkat çekmektedir.

5. Çocukların Yaşamını Geçirdiği Yere Göre Değerlendirme

Çocukların yaşamını geçirdiği yer grafikte belirtilen ayrıçlara göre kodlanmıştır. Bu ayrıçlar, gazete haberlerindeki genel ifadeleri kapsaması için geniş tutulmuştur. Örneğin; “aile ve benzeri ile” ayrıacı kodlanırken ev içinde onun bakımını üstlenebilecek yeterlilikteki kişiyle yaşaması kafi tutulmuştur. Pilot çalışmada; yetiştirme yurdunda yaşayan, eğitim-öğretime yatılı bir kurumda devam eden, sokakta yaşayan, ceza infaz kurumunda bulunan yahut evden kaçmış çocuklara ilişkin olayların haberlerinde bu hususların ayrıca belirtildiği dikkat çektiği için ayrıca kodlanmıştır. Yine bu kategoriler de geniş tutulmuş; yurt yahut yatılı kurum ayrıacı kodlanırken bu kurumların yalnızca resmi nitelikte olanları değil özel kurumlar ve hatta spor eğitimi, din eğitimi gibi amaçlar dolayısıyla çocukların düzenli ve yatılı yaşadığı yerler de sayılmıştır.

Grafik 3.13: Resmi verilere göre mağdur çocukların yaşamını geçirdiği yere göre dağılımı¹³¹

Resmi verilere göre mağdur çocukların çok büyük oranı bakımını üstlenebilecek kişi yahut kişilerle, çoğunlukla öz ana/ana-babası ile birlikte yaşamaktadır. Yalnızca öz annesi ile yaşayan çocuklardaki mağdur oranının hem öz annesi hem de öz babası ile yaşayan çocuklara oranla daha fazla olduğu gözlenmektedir. Bunun sebebi, ayrılık ile sonuçlanan evlilik birliğinde çocuğun velayetinin çoğunlukla anneye verilmesi olabilir. Resmi verilerde mağdur çocuklardan cezaevinde olan, sokakta yaşayan yahut evden kaçanlara ilişkin bilgi yoktur. Çocuk Hakları Komitesi'nin, devletlerin çocuklara ilişkin politika yürütümünde yahut izleme mekanizmalarında bu türden ayırıcı kriterleri değerlendirmesi önerisi açısından, risk altında olmaları sebebiyle bu çocukların mağdur olma durumlarına ilişkin bilgiler önemlidir.

¹³¹ 2009 ve 2010 yıllarının resmi verilerinin de benzer ağırlıkta olması sebebiyle değerlendirmede yalnızca 2008 yılı verisi esas alınmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi	2008	2009	2010
Bilgi yok	72 (%58)	72 (%38)	101 (%57)
Aile vb. ile	45 (%36)	57 (%41)	64 (%36)
Yurt	4 (%3)	4 (%2)	6 (%3)
Yatılı okul	2 (%1)	-	2 (%1)
Cezaevi	-	2 (%1)	2 (%1)
Sokak	1 (%0)	-	1 (%0)
Evden kaçmış	-	1 (%0)	1 (%0)
Diğer	-	2 (%1)	-

Tablo 3.6: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların çocukların yaşamını geçirdiği yere göre dağılımı

Hürriyet Gazetesi	2008	2009	2010
Bilgi yok	82 (%46)	61 (%39)	70 (%50)
Aile ve benzeri ile	85 (%48)	85 (%54)	62 (%44)
Yurt	4 (%2)	3 (%1)	3 (%2)
Yatılı okul	1 (%0)	1 (%0)	-
Cezaevi	-	4 (%2)	1 (%0)
Sokak	1 (%0)	-	-
Evden kaçmış	1 (%0)	1 (%0)	-
Diğer	3 (%1)	1 (%0)	3 (%3)

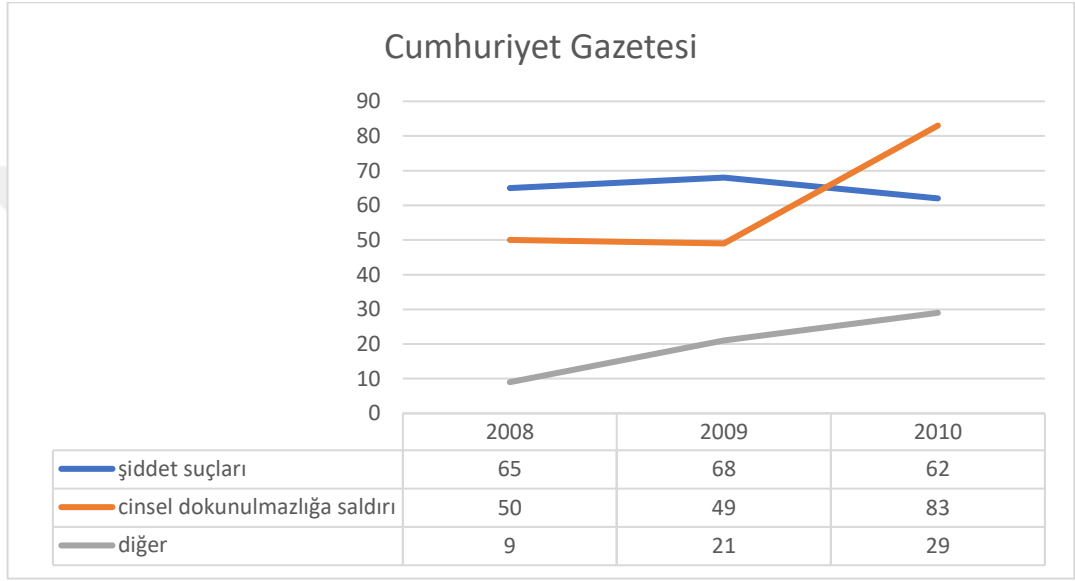
Tablo 3.7: Hürriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların çocukların yaşamını geçirdiği yere göre dağılımı

Her iki gazete de mağdur çocuğa ilişkin olayları, çok büyük oranda bu çocukların yaşamını nerede geçirdiğine ilişkin bilgiyi vermeden haber yapmıştır. Haberi yapılan çocukların büyük bir kısmı ise, resmi verilerle tutarlı bir şekilde bakımını üstlenen kişi ile yaşamaktadır.

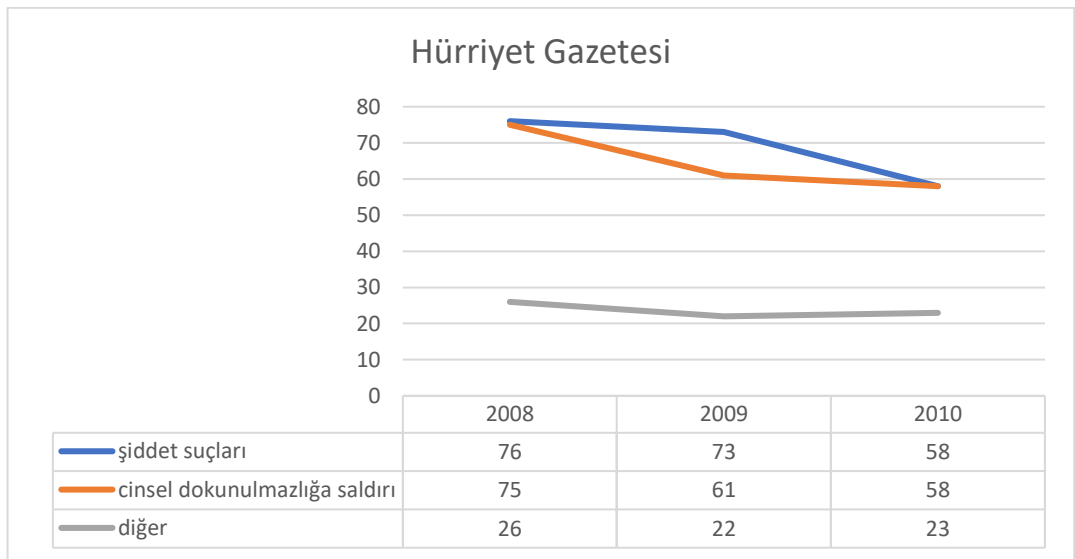
6. Olayın Türü/ İsnad Edilen Suça Göre Değerlendirme

Olayın türü veya isnad edilen suça ilişkin kodlama “şiddet suçları”, “cinsel dokunulmazlığa saldırı” ve “diğer” ayrıçalarına göre yapılmıştır. “Diğer”

kategorisindeki suçların dağılımı çok az olduğu için değerlendirilmemiştir. (Suça sürüklenen çocuk haberlerindeki türler daha çeşitli olduğu için orada ayrıca belirtilmiştir.) Araştırmanın kapsadığı yıllar özelinde TÜİK'in paylaştığı resmi verilerde mağdur çocuk açısından suç türüne göre ayırım yapılmamıştır. Bu nedenle olayın türü/suç isnadına göre yapılan değerlendirme yalnızca gazetelerdeki eğilim ile sınırlı tutulmuştur.

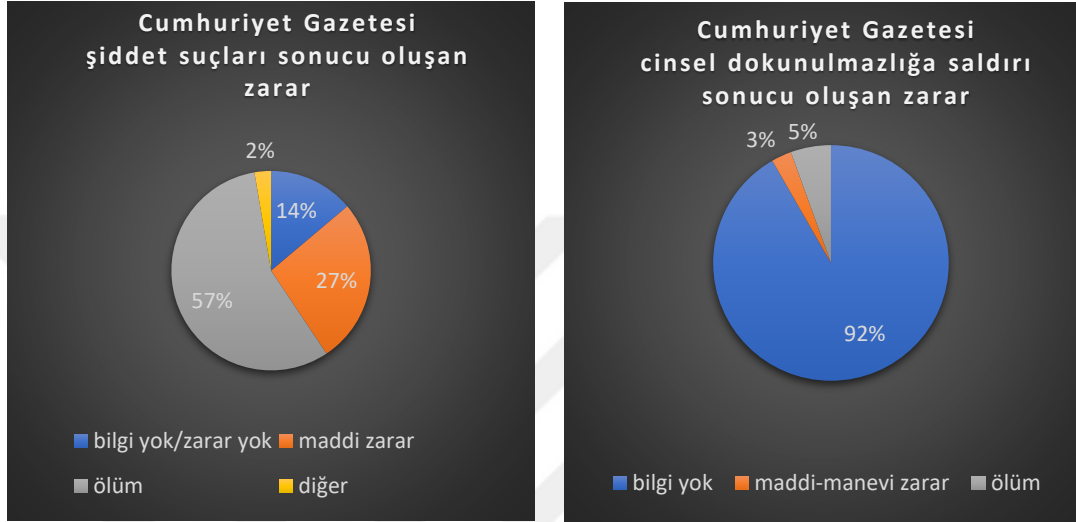
Grafik 3.14: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların isnad edilen suçun/olayın türüne göre eğilimi

Grafik 3.15: Hürriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların isnad edilen suçun/olayın türüne göre eğilimi

Cumhuriyet Gazetesi'nde 2008-2009 yılında "şiddet suçları", "cinsel dokunulmazlığa saldırı suçları"na kıyasla daha fazla haberleştirilirken 2010 yılına gelindiğinde cinsel suç vakıaları daha fazla haberleştirilmeye başlanmıştır. Hürriyet Gazetesi'nde ise her iki suç türüne verilen ağırlık da zamanla azalmıştır.

a. Sonuçta Meydana Gelen Zarara Göre Değerlendirme

Grafik 3.16: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların çocukta meydana getirdiği zarara göre dağılımı¹³²

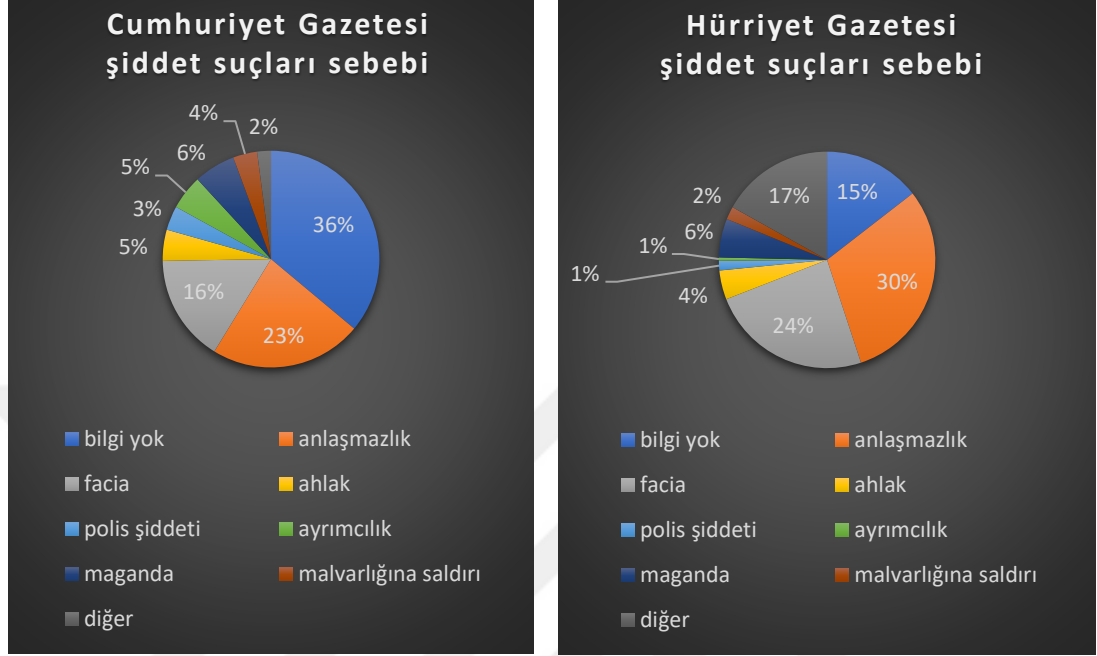
Her iki gazetede yer alan şiddet suçlarının çok büyük oranı ölümlle sonuçlanan vakıalardır. Sonucunda çocukta doğrudan bir zararın meydana gelmediği olayların paylaşım oranı oldukça azdır. Gazetelerde cinsel dokunulmazlığa saldırı haberlerinin neredeyse tamamında sonuç hakkında bilgi yoktur. Cinsel suçların mağdurda meydana getirdiği zarar neredeyse hiç konu edilmemiştir.

b. Şiddet Suçlarının Gerçekleşme Sebebine Göre Değerlendirme

Şiddet suçlarının gerçekleşme sebebi grafikteki ayrıçlara göre kodlanmıştır. Buna göre; "facia" ayrıacı, gazete haberlerinde sıklıkla dikkat çeken, özellikle aile içi ve hanede gerçekleşen, gazetelerde yer verildiği şekliyle "cinnethali" sonucu gerçekleşen suçları kapsamaktadır. "Anlaşmazlık" ayrıacı, özneler arasında geçen bir husumet ya da tartışma gibi sebeplerle gerçekleşen suçları kapsamaktadır. "Ahlak" ayrıacı,

¹³² Hürriyet Gazetesi verilerinin de aynı yönde olması dolayısıyla, paylaşılması durumunda oluşacak grafik tekrarının önüne geçmek amacıyla paylaşılmamıştır.

gazetelerde yer verildiği şekliyle “namusunu temizlemek”, “berdel yasaları” gibi tamamen kültürel kodlar sebebiyle gerçekleşen suçları kapsamaktadır.

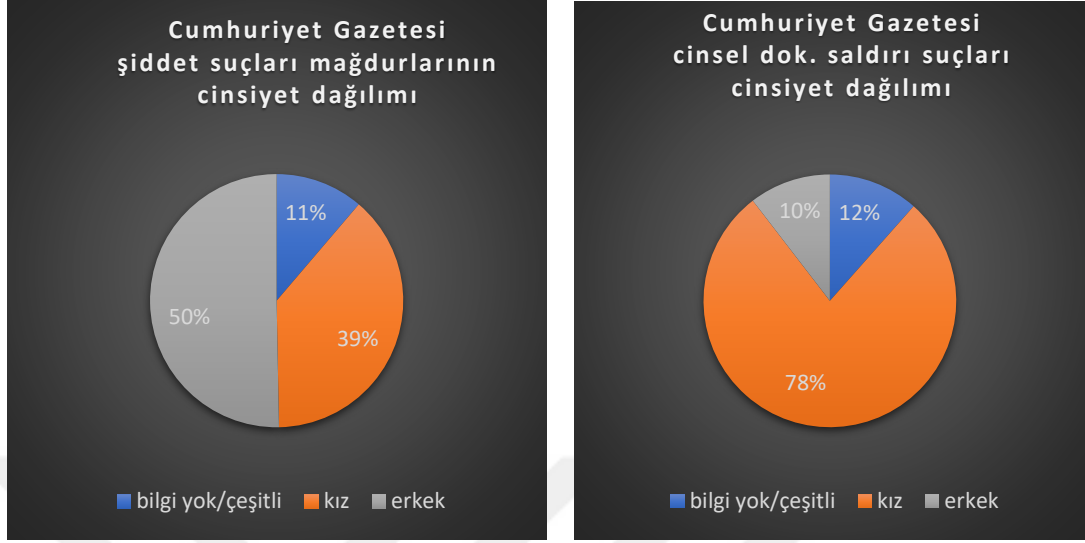

Grafik 3.17: Gazetelerde haberleştirilen şiddet suçu mağduru çocuğa ilişkin olayların sebebine göre dağılımı

Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen şiddet suçlarına ilişkin olaylarda, gerçekleşme sebebi hakkında bilgi verilmeyen haberler fazla olmakla birlikte büyük çoğunluğunda bilgi verilmiştir. Bilgi verilen haberlerin ise büyük oranda anlaşılmazlık veya facia sebebiyle gerçekleşen olaylar olduğu dikkat çekmektedir. Hürriyet Gazetesi'nde haberleştirilen olaylarda ise gerçekleşme sebebi hakkında bilgi verilmeyen haberlerin sayısı oldukça azdır. Bu gazetede anlaşılmazlık veya facia sebebiyle gerçekleşen olaylara ilişkin haberlerin oranı Cumhuriyet Gazetesi'ne göre oldukça fazladır.

c. Cinsiyete Göre Değerlendirme

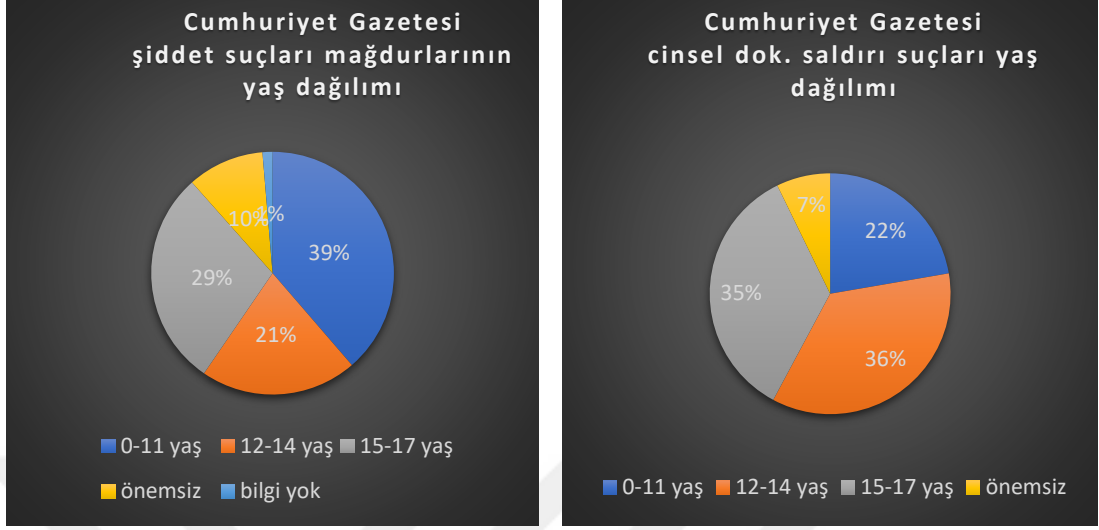

Grafik 3.18: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen olayların tür-cinsiyet dağılımı¹³³

Şiddet suçlarında mağdur çocuğun erkek olduğu olaylara ilişkin haberler büyük oranda fazladır. Daha önceki değerlendirmelerde ise; resmi verilerde mağdur erkek çocuklarının her zaman daha fazla olmasına rağmen gazetelerin bunun aksi yönde bir tutum sergileyerek her zaman kız çocuklarını haberleştirmeye yöneldiği gözlenmiştir. Ancak gazetelerde, şiddet suçları söz konusu olduğunda bu eğilimin kırıldığı gözlenmektedir. Sonuç olarak erkek çocukların medyada görünürlüğü, şiddet suçu mağduru olmaları üzerinden sağlanmaktadır. Cinsel dokunulmazlığa saldırı suçlarına ilişkin haberlerin ise neredeyse tamamı kız çocuklarının mağdur olduğu vakılardır.

¹³³ Hürriyet Gazetesi verilerinin de aynı yönde olması dolayısıyla, paylaşılması durumunda oluşacak grafik tekrarının önüne geçmek amacıyla paylaşılmamıştır.

d. Yaşa Göre Değerlendirme

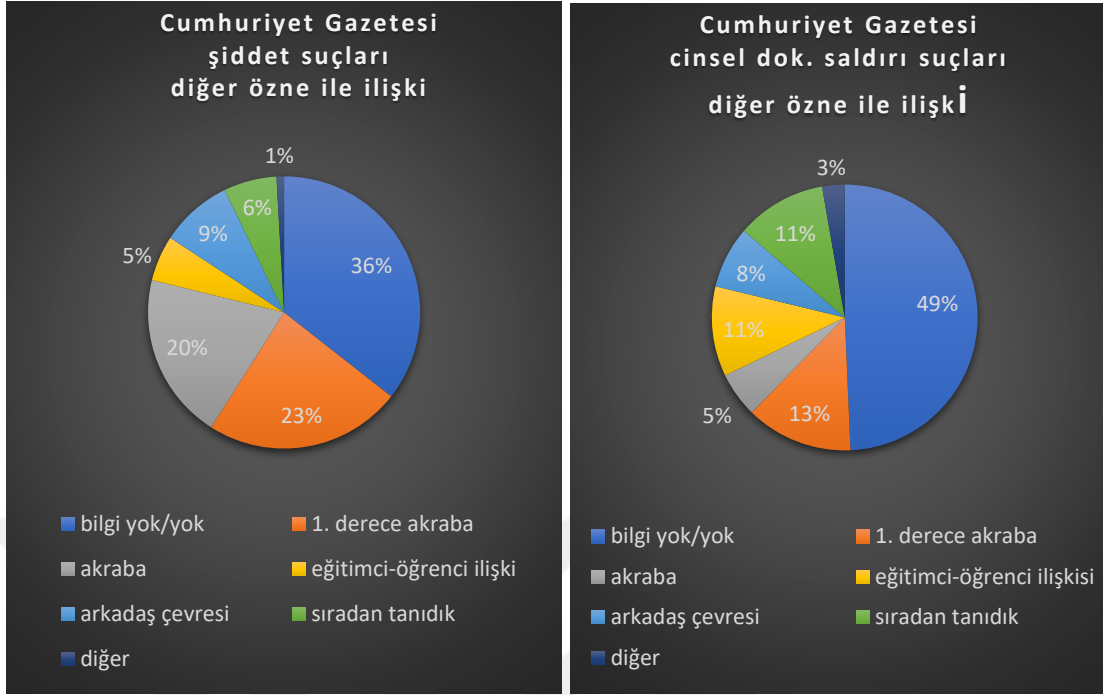
Grafik 3.19: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen olayların tür-yaş dağılımı¹³⁴

Her iki gazeteye şiddet suçu kapsamında yansıyan haberlerdeki çocuklarda en fazla ağırlık “0-11 yaş” aralığındadır. Cinsel suç kapsamındaki haberlerde ise “12-14 yaş” ve “15-17 yaş” aralığındaki çocuklara ağırlık verilmiştir. Gazetelere cinsel suç kapsamında yansıyan çocukların çok büyük oranda kız çocuk olması gerçeğinin yanında, bu kız çocuklardan da “12-14 yaş” ve “15-17 yaş” kapsamına ağırlık verildiği gözlenmektedir.

7. Çocuk ile Suçun Faili Arasındaki İlişkiye Göre Değerlendirme

Mağdur çocuk ile suçun faili arasındaki ilişki grafikteki ayrıçlara göre kodlanmıştır. “Eğitimci-öğrenci ilişkisi” şeklindeki ayrıcın kapsamı geniş tutularak, çocuğun herhangi bir türde eğitim-öğretim almak sebebiyle düzenli görüştüğü her türden kişi (antrenör, sanat eğitmeni, din eğitimi vermesi için görüştüğü kişi ve benzeri) bu kapsama dahil edilmiştir.

¹³⁴ Hürriyet Gazetesi verilerinin de aynı yönde olması dolayısıyla, paylaşılması durumunda oluşacak grafik tekrarının önüne geçmek amacıyla paylaşılmamıştır.

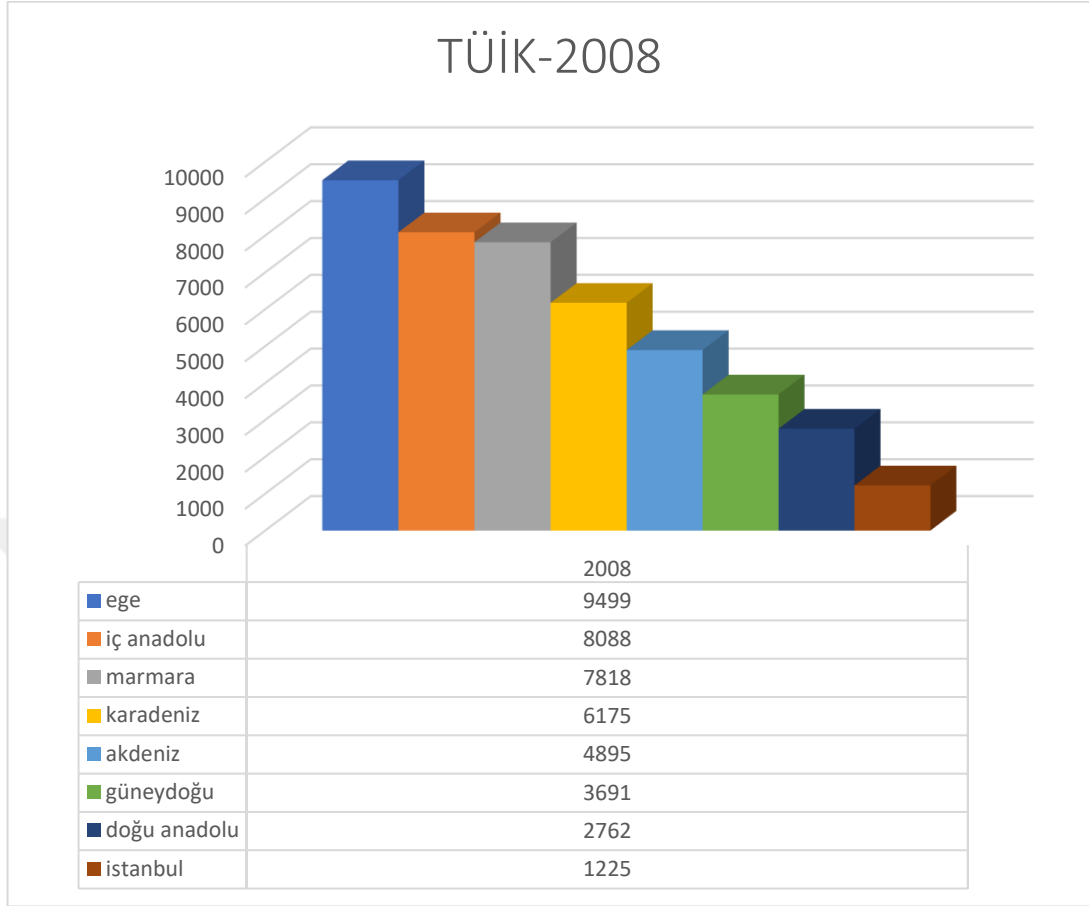
Grafik 3.20: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen olayların tür-ilişki dağılımı¹³⁵

Her iki gazeteye yansıyan şiddet suçuna ilişkin olayların çok büyük bir oranı, çocuğu şiddete maruz bırakanın herhangi bir akrabası (1. derece veya diğer) olduğu haberlerdir. Cinsel suç haberlerinin çok büyük bir oranında ise fail ile çocuk arasındaki ilişkiye dair bilgiye yer verilmemiştir. Yer verilen haberler gözlemlendiğinde ise, ayraçlar arasında belirgin bir fark olmamakla birlikte, şiddet suçlarına görece failin çocuğun eğitimi-öğretimi ile ilgilenen kişi olduğu olaylara ilişkin haberlerin oranının yüksek olduğu gözlenmektedir.

8. Olayın Geçtiği Konuma Göre Değerlendirme

Olayın geçtiği konum grafikteki şekilde coğrafi bölge sınırları kıstas alınarak kodlanmıştır. Ancak fazla nüfusu, sosyo-kültürel yapısı gibi özel sebepler dolayısıyla İstanbul da ayrıca kodlanmıştır. Resmi veriler değerlendirilirken, TÜİK'in IBSS1 düzeyindeki coğrafi bölgeler kıstas alınarak yedi ana bölgeye göre düzenlenmiştir.

¹³⁵ Hürriyet Gazetesi verilerinin de aynı yönde olması dolayısıyla, paylaşılması durumunda oluşacak grafik tekrarının önüne geçmek amacıyla paylaşılmamıştır.

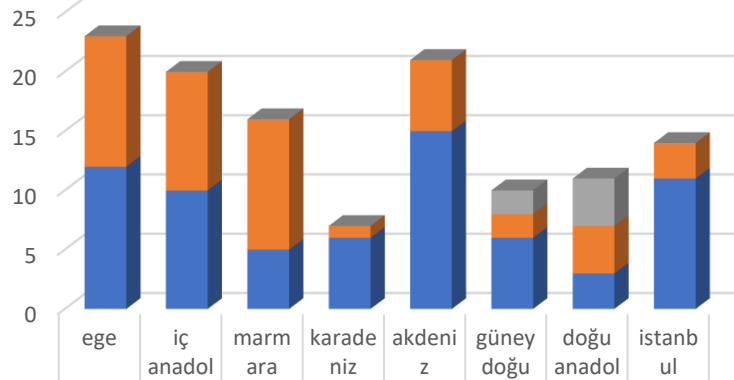

Grafik 3.21: Resmi verilere göre mağdur çocuk vakıalarında olayın geçtiği konuma göre dağılım¹³⁶

Resmi verilere göre mağdur çocuk sayısı Ege bölgesinde en fazladır. İç Anadolu ve Marmara bölgelerinde de belirgin şekilde fazladır. Marmara bölgesi, İstanbul ile birlikte değerlendirildiğinde mağdur çocuk sayısının en fazla olduğu bölgedir. Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde dağılım dikkat çekecek şekilde azdır.

¹³⁶ 2009 ve 2010 yıllarının resmi verilerinin de benzer ağırlıkta olması sebebiyle değerlendirmede yalnızca 2008 yılı verisi esas alınmıştır.

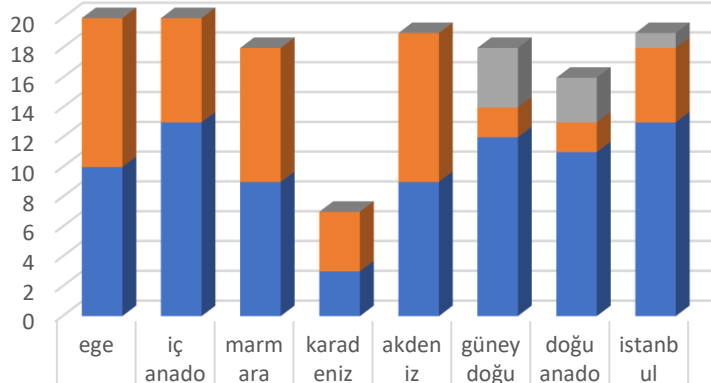
Cumhuriyet Gazetesi (2008)

diğer	0	0	0	0	0	2	4	0
cinsel dokunulmazlığa saldırı	11	10	11	1	6	2	4	3
şiddet suçları	12	10	5	6	15	6	3	11

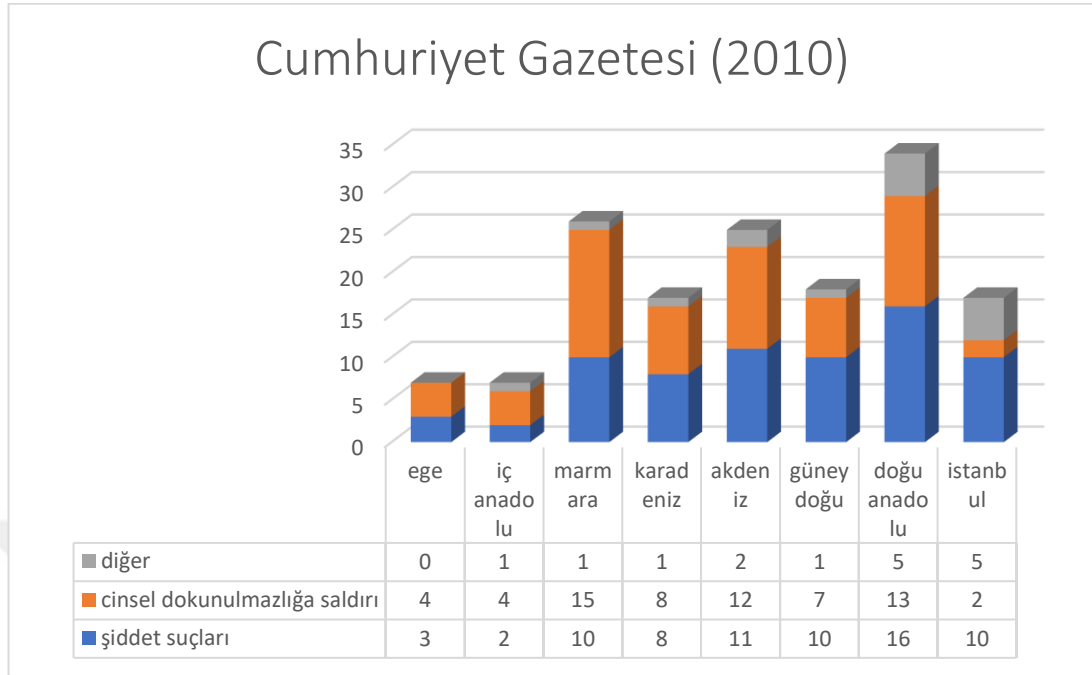
Grafik 3.22: Cumhuriyet Gazetesi'nde 2008 yılında haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların geçtiği yere ve olayın türüne göre dağılımı

Cumhuriyet Gazetesi (2009)

diğer	0	0	0	0	0	4	3	1
cinsel dokunulmazlığa saldırı	10	7	9	4	10	2	2	5
şiddet suçları	10	13	9	3	9	12	11	13

Grafik 3.23: Cumhuriyet Gazetesi'nde 2009 yılında haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların geçtiği yere ve olayın türüne göre dağılımı

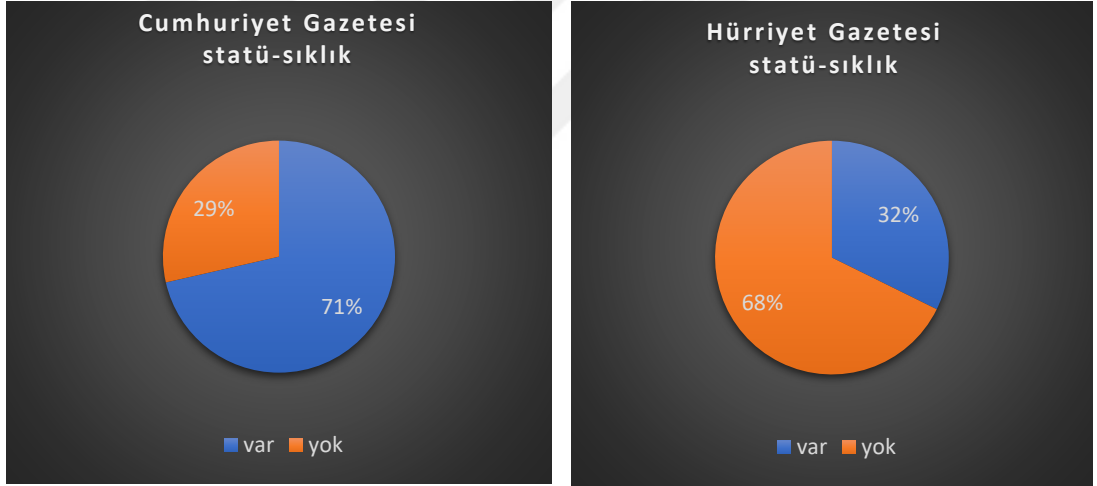
Grafik 3.24: Cumhuriyet Gazetesi'nde 2010 yılında haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların geçtiği yere ve olayın türüne göre dağılımı

2008 yılında gazetelerde resmi veriler ile benzer yönde bir eğilim olmakla birlikte; bu eğilim yalnızca Karadeniz bölgesi ile İstanbul'un sıralama açısından kendi arasında yer değiştirmesi ile bozulmuştur. Aslında konum açısından resmi veriler ile gazeteler arasında tutarlı bir görünüm olmakla birlikte gazetelerde İstanbul'da meydana gelen suç vakıalarına ilişkin haberlerin fazlasıyla görünür olduğu sonucu çıkmaktadır. Özellikle Hürriyet Gazetesi'nde bu fark daha da belirgindir. Yine her iki gazetede 2009 yılında da benzer eğilim izlenmekle birlikte doğu bölgelerindeki ağırlık fazlasıyla artmıştır. 2010 yılında ise Cumhuriyet Gazetesi'nde resmi verilerin çok aksi bir yönde görünürlük mevcuttur, şöyle ki; resmi verilerde çok gerilerde seyreden Doğu Anadolu bölgesindeki suç vakıaları diğer yılların ve beklentinin aksine ciddi oranda görünür olmuş; ancak resmi verilerde bütün yıllarda mağdur çocuk sayılarının en fazla seyrettiği bölge olan Ege bölgesi basında yok denecek kadar az yer almıştır. Ek olarak resmi verilerde neredeyse bütün bölgelerde (yalnızca 2010 Marmara ve Ege Bölgesinde mağdur erkek çocuk mevcudu kız çocuk mevcudundan az) mağdur erkek çocuk mevcudu fazla olmasına karşılık, her iki gazetede de eğilim çok büyük oranda mağdur kız çocukları yönündedir. Erkek çocuklarının haberlerde az görüldüğü dikkate alındığında bu eğilim herhangi bir konuma göre de kırılmamaktadır.

Yine grafikten görüldüğü üzere, Cumhuriyet Gazetesi'nde neredeyse bütün bölgelerde şiddet suçuna verilen ağırlık zamanla cinsel suçlara kaymıştır. Hürriyet Gazetesi'nde ise yalnızca doğu bölgelerinde şiddet suçlarına verilen ağırlığın cinsel suçlara kaydığı gözlenmektedir. TÜİK verilerinde 2008, 2009, 2010 yıllarındaki mağdur çocukların öznesi olduğu suçların türü belirtilmediğinden bu yönde bir karşılaştırma yapılamamıştır.

9. Olayın Gazetede Haber Olarak Yer Alma Sıklığı ve Olaydaki Kişilerin Statüsüne Dair Değerlendirme

Her bir olay, eğer gazetede birden fazla kez haber olarak verildi ise bunun sıklığı da ayrıca kodlanmıştır. Analize tabi tutmadan dahi gazetede çok fazla haberi geçen bazı olaylarda, özellikle olayla ilişkili herhangi kişi veya kişilerin bazı yönlerden avantajlı yahut dikkate değer bir kesimin üyesi olduğu gözlenmiştir.

Grafik 3.25: Gazetelerde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların sıklık dağılımı

Cumhuriyet Gazetesi'nde birden fazla kez haberi yapılan olayların büyük bir oranının, dikkate değer veya avantajlı kişilerin isminin geçtiği olaylar olduğu gözlenmektedir. Hürriyet Gazetesi'nde bu yönde belirleyici bir ayırım gözlenmemektedir.

Cumhuriyet Gazetesi	Haberi yapılan olay sayısı	Bu olayların gazetede yer alma sıklığı
Medyatik	1	51
Üst sosyo-ekonomik kesim	1	47
Siyasetçi	2	15
Güvenlik görevlisi	6	14
Din görevlisi	1	8
Diğer	2	5

Tablo 3.8: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların sıklık-statü dağılımı

Hürriyet Gazetesi	Haberi yapılan olay sayısı	Bu olayların gazetede yer alan sıklığı
Medyatik	1	40
Üst sosyo-ekonomik kesim	1	106
Siyasetçi	3	13
Güvenlik Görevlisi	2	4
Din görevlisi	2	10
Diğer	2	5

Tablo 3.9: Hürriyet Gazetesi'nde haberleştirilen mağdur çocuğa ilişkin olayların sıklık-statü dağılımı

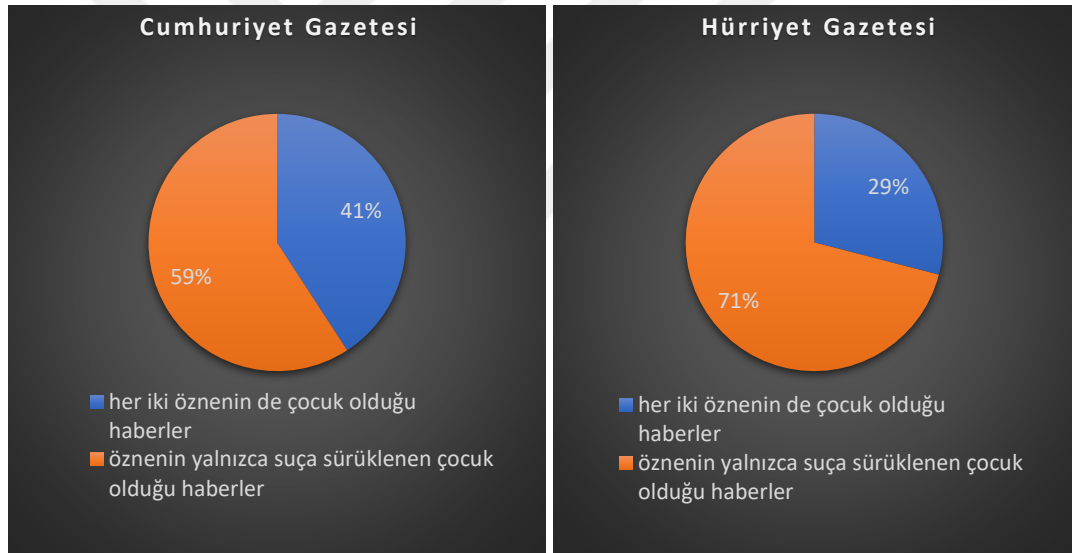
İki gazetede de en sık haberi yapılan olaylarda, olayla ilişkili olarak medyada tanınan ve üst sosyo-ekonomik kesimden kişilerin adı geçmektedir. Bu açıdan en fazla olay, güvenlik sağlamakla yükümlü kişilerin (polis, asker vb.) yer aldıkları olmasına rağmen, bu türden olaylar medyatik veya üst sosyo-ekonomik kesimdeki kişilerin yer aldığı olaylara göre basını oldukça az meşgul etmiştir. Çocuk ve suça ilişkin olayların, yaygın olarak bir kereye mahsus haberleştirildiği ve bu haberin de kamusal tartışmalardan uzak bir şekilde verilmesinin karşısında, olayla ilişkili olarak medyatik veya üst sosyo-ekonomik kesimdeki kişilerin varlığı durumunda medyada tekrar ve tekrar haberi yapılmaktadır. Bu durum şüphesiz bu kişilerin konumunu tartışmaya

açan bir haber pratiğine işaret ediyor olabilir; ancak bu türden tek bir olayın medyada yüzü aşkın kez yer alması, bu haberlerde sansasyonel bir anlayışın olduğuna, çocukların bu yolla araştırdığına işaret etmektedir.

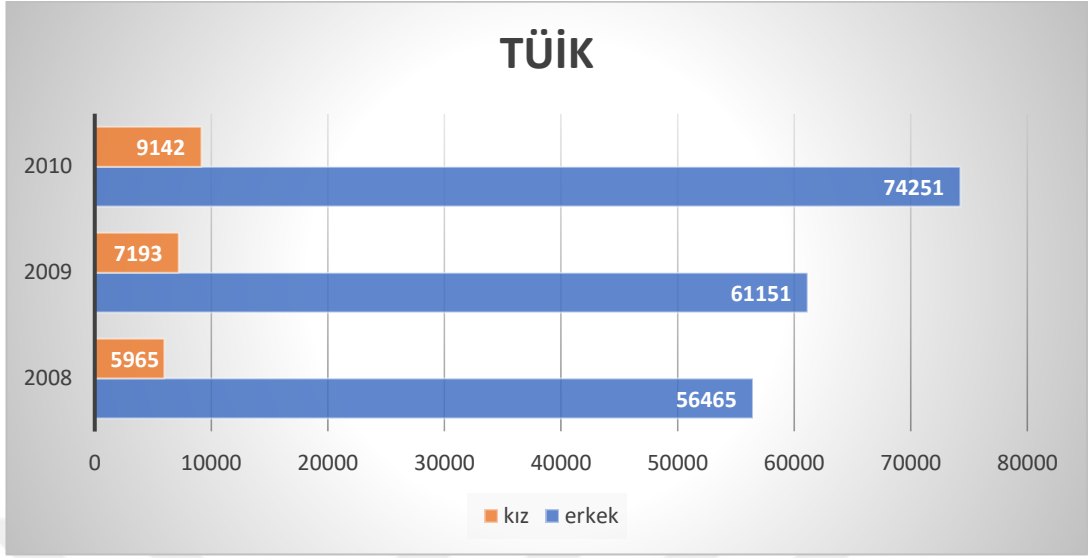
F. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK BULGULARI

Ana ve alt kategoriler mağdur çocuğa ilişkin değerlendirmede paylaşıldığı için bu bölümde ayrıca değerlendirilmeyecektir. Suça sürüklenen çocuklara ilişkin farklı ayraçlar var ise ayrıca açıklanacaktır. Gazetelerde haberleştirilen suça sürüklenen çocuğa ilişkin olay sayısı oldukça az olduğu için, grafik şeklinde yorumlamanın hatalı sonuçlar çıkarmaya yol açabileceği ve zaten az sayılara yönelik oransal hesaplama anlamlı olmaktan uzak olduğu için veriler çoğunlukla tablolar halinde paylaşılmıştır.

Grafik 3.26: Gazetelerde haberleştirilen suça sürüklenen çocuğa ilişkin olayların özneye göre dağılımı

Öncelikle belirtmek gerekirse, gazetelerdeki suça sürüklenen çocuk haberlerinin anlamlı bir kısmı, mağdurun da çocuk olduğu vakıalardır. Gazetelerin, suça sürüklenme açısından, çocuklar arasında geçen suç davranışlarını haberleştirme yönünde bir eğilim içinde olduğu da dikkati çekmektedir.

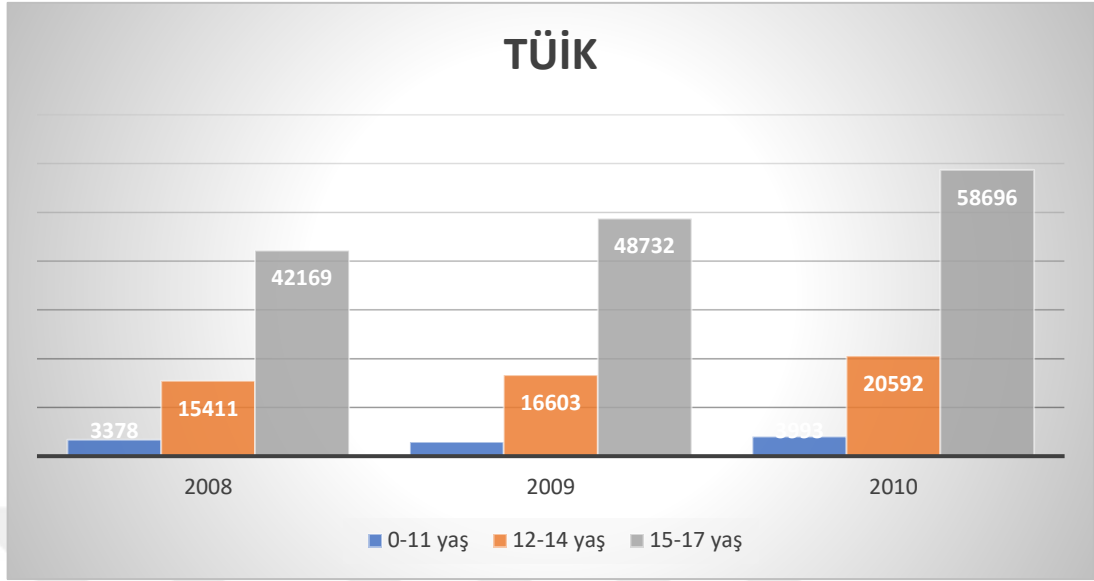

Grafik 3.27: Resmi verilere göre suça sürüklenen çocukların cinsiyete göre eğilimi

Cumhuriyet Gazetesi	2008	2009	2010
Bilgi yok	8	15	25
Erkek	12	12	8
Kız	5	6	5
Hürriyet Gazetesi	2008	2009	2010
Bilgi yok	2	10	16
Erkek	10	23	12
Kız	2	10	7
Çeşitli	1	-	-

Tablo 3.10: Gazetelerde haberleştirilen suça sürüklenen çocuklara ilişkin olayların cinsiyete göre dağılımı

Resmi verilere göre suça sürüklenen çocukları çok büyük oranda erkek çocuklar oluşturmaktadır. Kız çocuklar, erkek çocuklara göre oldukça az sayıdadır. Cumhuriyet Gazetesi'nde yıldan yıla bu olaylara ilişkin haber sayısı artmasına karşılık bu artış çocuklardan cinsiyet bilgisi verilmeyenler üzerinde birikmiştir. Cumhuriyet Gazetesi büyük oranda çocukların cinsiyet bilgisini paylaşmamaktadır. Her iki gazetede suça sürüklenen çocuklara ilişkin olay sayısı oldukça az olmasına rağmen haberi yapılanların çoğu ise erkek çocuklara yöneliktir.

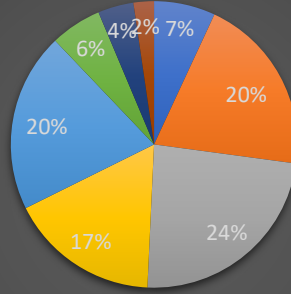
Grafik 3.28: Resmi verilere göre suça sürüklenen çocukların yaşa göre dağılımı

Cumhuriyet Gazetesi	2008	2009	2010
Bilgi yok	2	4	2
0-11 yaş	1	4	6
12-14 yaş	3	3	7
15-17 yaş	17	22	21
Çeşitli	2	-	2
Hürriyet Gazetesi	2008	2009	2010
Bilgi yok	2	2	1
0-11 yaş	0	1	0
12-14 yaş	4	4	4
15-17 yaş	9	35	30
Çeşitli	-	1	-

Tablo 3.11: Gazetelerde haberleştirilen suça sürüklenen çocuklara ilişkin olayların yaşa göre dağılımı

Resmi verilere suça sürüklenen çocukların çok büyük bir oranı “15-17 yaş” aralığındaki çocuklardır. Gazeteler de bu durumu yansıtmış ve bu yaş grubundaki çocuklara büyük oranda ağırlık vermiştir. Ancak 12 yaşı doldurmamış çocukların cezai sorumluluğu olmadığı düşünüldüğünde gazetelerde suçla ilişkili olarak anılmaları önemli bir hak ihlalidir.

TÜİK-2008

■ bilgi yok   ■ ilköğretim devam   ■ ilköğretim mezun
 ■ ilköğretim terk   ■ ortaöğretim devam   ■ ortaöğretim terk
 ■ okuma yazma bilmeyen   ■ diğer

Grafik 3.29: Resmi verilere göre suça sürüklenen çocukların eğitim grubu dağılımı¹³⁷

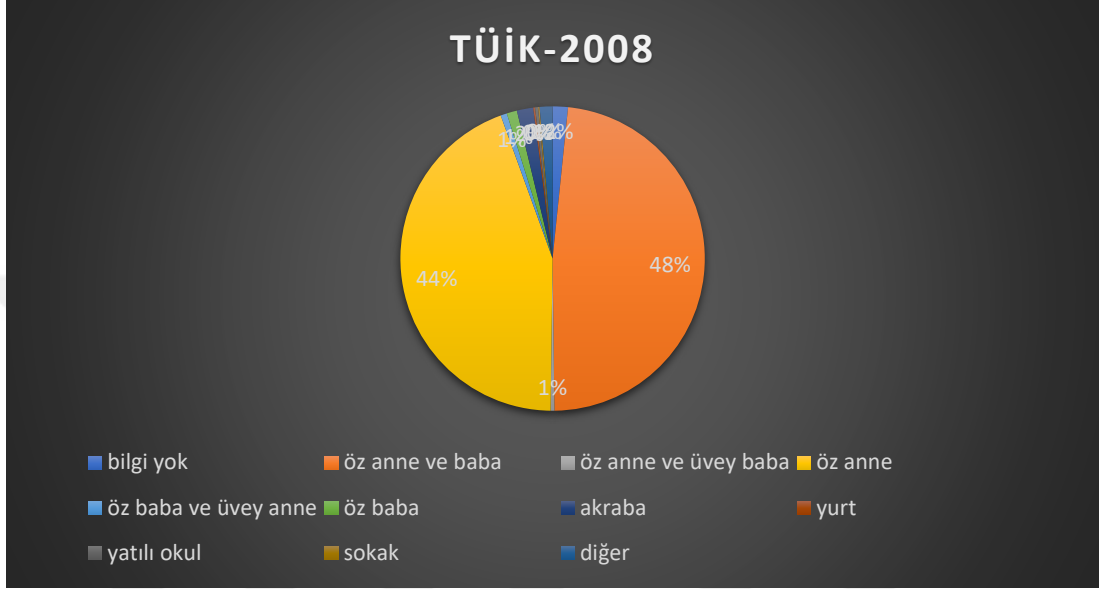
Cumhuriyet Gazetesi	2008	2009	2010
Bilgi yok	19	25	28
İlköğretim devam	2	3	4
Ortaöğretim devam	3	3	3
Okul öncesi	-	2	3
Çeşitli	1	-	-
Hürriyet Gazetesi	2008	2009	2010
Bilgi yok	10	38	31
İlköğretim devam	3	2	2
Ortaöğretim devam	2	3	2

Tablo 3.12: Gazetelerde haberleştirilen suça sürüklenen çocukların eğitim durumu

Resmi verilere göre suça sürüklenen çocukların çok büyük bir oranı ilköğretimden mezun olmuş yahut ilköğretimi terk etmiş çocuklardır. İlköğretim veya ortaöğretime devam etmekte olan çocuklar aynı ağırlıktadır. Yaş grubunda ise en fazla ağırlığın “15-17 yaş” aralığında olduğu tespitiyle birlikte değerlendirildiğinde ise, suça sürüklenen çocukların önemli bir grubunu “15-17 yaş” aralığında olup ilköğretimden sonra okula devam etmemiş yahut ilköğretimi terk etmiş çocukların oluşturduğu

¹³⁷ 2009 ve 2010 yıllarının resmi verilerinin de benzer ağırlıkta olması sebebiyle değerlendirmede yalnızca 2008 yılı verisi esas alınmıştır.

sonucuna varılabilir. Haberlerde ise çok büyük oranda bu çocukların eğitim durumuna ilişkin bilgi verilmediği dikkat çekmektedir. Eğitimine devam etmemekte olup aynı zamanda suça sürüklenen bu çocuklar için, haberler aracılığıyla kamusal tartışma zemini yaratılmalıdır.

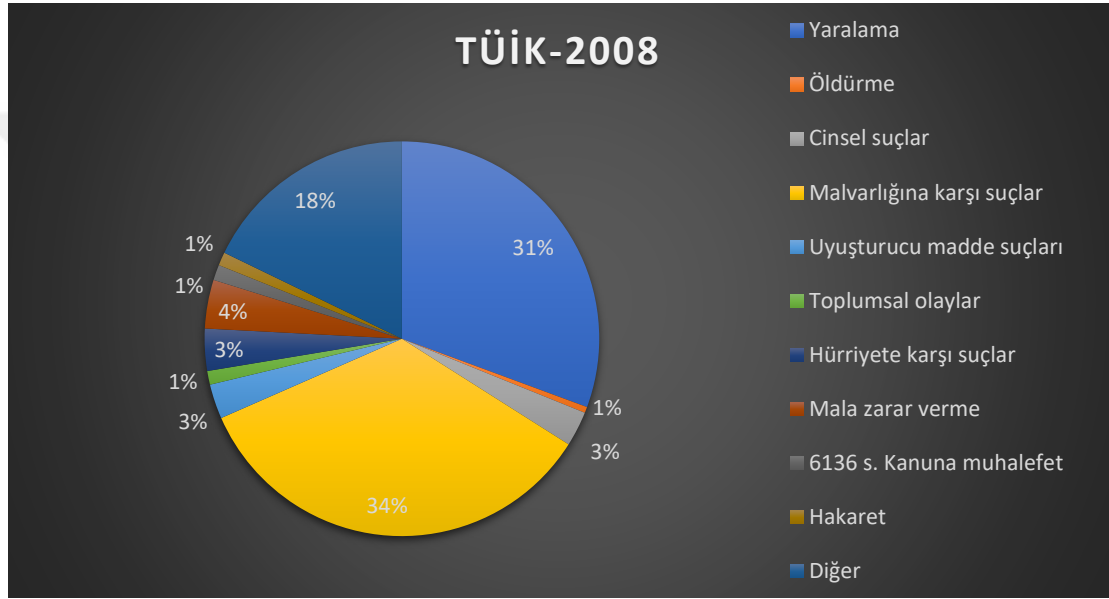
Grafik 3.30: Resmi verilere göre suça sürüklenen çocukların yaşadığı yere göre dağılımı ¹³⁸

Cumhuriyet Gazetesi	2008	2009	2010
Bilgi yok	22	28	27
Aile vb. ile	2	5	9
Yatılı okul	-	-	1
Cezaevi	-	-	1
Sokak	1	-	-
Hürriyet Gazetesi	2008	2009	2010
Bilgi yok	10	31	28
Aile vb. ile	4	9	7
Yurt	1	2	-
Yatılı okul	-	-	1
Cezaevi	-	1	1

Tablo 3.12: Gazetelerde haberleştirilen suça sürüklenen çocukların nerede yaşadığının dağılımı

¹³⁸ 2009 ve 2010 yıllarının resmi verilerinin de benzer ağırlıkta olması sebebiyle değerlendirmede yalnızca 2008 yılı verisi esas alınmıştır.

Resmi verilere göre suça sürüklenen çocukların da çok büyük oranı bakımını üstlenebilecek kişi yahut kişilerle yaşamaktadır. Bu gruptan ise öz anne ve babası ile birlikte yaşayan ve yalnızca öz annesi ile birlikte yaşayan çocuklar suça sürüklenme bakımından en fazla ağırlıktaki gruptur. Bakım ve gözetimini üstlenen kişi ile hatta öz annesi yahut babası ile yaşayan çocukların suça sürüklenme durumundaki oranın fazlalığı, bu çocukların korunma ihtiyacı altında olmaları sebebiyle, buna yönelik mekanizmaların hayata geçirilmesini gerektirmektedir.

Grafik 3.31: Resmi verilere göre suça sürüklenen çocukların isnad edilen suça göre dağılımı ¹³⁹

Resmi verilere göre suça sürüklenen çocuklar dikkate değer bir oranda “malvarlığına karşı suçlar” ve “yaralama” sebebiyle güvenlik birimlerinde kayıt altına alınmıştır. Bu bağlamda çocukların büyük oranda şiddet suçlarıyla ilişkili olduğu gözlenmektedir. Cinsel suçlar ise diğer suçlara oranla çok daha az kayıtlara geçmiştir. Toplumsal olaylar sebebiyle suç şüphesi altında bulunan çocuklar ise oldukça az bir oranı oluşturmaktadır.

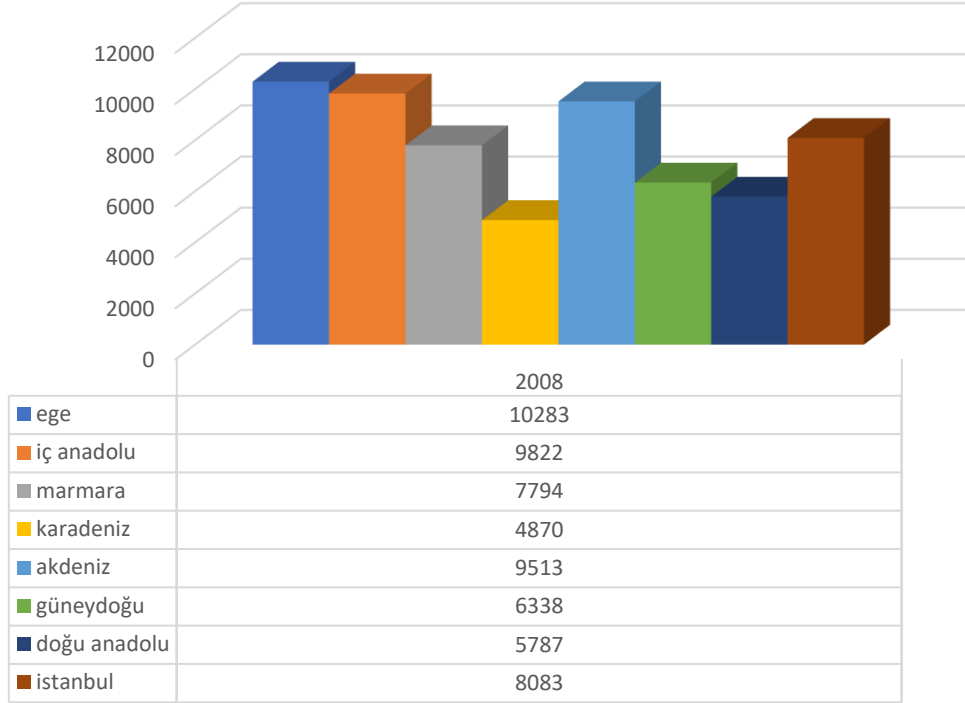
¹³⁹ 2009 ve 2010 yıllarının resmi verilerinin de benzer ağırlıkta olması sebebiyle değerlendirmede yalnızca 2008 yılı verisi esas alınmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi	2008	2009	2010
Şiddet Suçları	13	23	20
Cinsel Dokunulmazlığa Saldırı	7	1	9
Toplumsal Olaylar*	4-	4	3
Malvarlığına Karşı Suçlar	-	1	3
Uyuşturucu Madde Suçları	-	2	-
Hürriyete Karşı Suçlar	1	2	1
Genel Tehlike Yaratan Suçlar	-	-	1
Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma	-	-	-
Hürriyet Gazetesi	2008	2009	2010
Şiddet Suçları	7	24	16
Cinsel Suçlar	6	8	4
Toplumsal Olaylar	1	1	-
Malvarlığına Karşı Suçlar	1	7	10
Uyuşturucu Madde Suçları	-	1	3
Hürriyete Karşı Suçlar	-	2	-
Genel Tehlike Yaratan Suçlar	-	-	1
Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma	-	-	1

Tablo 3.14: Gazetelerde haberleştirilen suça sürüklenen çocuklara ilişkin olayın türü/isnat edilen suça göre dağılım

“Toplumsal olaylar” ayracı TÜİK istatistiklerin böyle bir başlık olduğu için belirlenmiştir. Gazetelerde oldukça genel ifadelerle geçen “kürtçe şarkı söyleyen çocuklar tutuklandı.”, “Bdpli Diyarbakır belediye başkanı lehine slogan atan çocuklar tutuklandı.”, “polise taş atan çocuklar tutuklandı.” gibi haberler bu kategoride değerlendirilmiştir. Her iki gazete de haberleştirme açısından şiddet suçları ve cinsel dokunulmazlığa saldırı suçlarına ağırlık vermiştir. Bunun dışında Cumhuriyet Gazetesi’nde toplumsal olaylara ilişkin haberlerin de sayıca fazla olduğu gözlenmesine rağmen, Hürriyet Gazetesi’nde benzer oranda ağırlık “malvarlığına karşı suçlar”dadır.

TÜİK-2008

Grafik 3.32: Resmi verilere göre suça sürüklenen çocuklarda olayın gerçekleştiği yere göre dağılım¹⁴⁰

Cumhuriyet Gazetesi	2008	2009	2010
Ege	3	5	-
İç Anadolu	5	3	5
Akdeniz	3	11	8
İstanbul	4	3	5
Marmara	5	2	6
Karadeniz	2	4	3
Güneydoğu	3	2	3
Doğu Anadolu	-	3	7

¹⁴⁰ 2009 ve 2010 yıllarının resmi verilerinin de benzer ağırlıkta olması sebebiyle değerlendirmede yalnızca 2008 yılı verisi esas alınmıştır

Hürriyet Gazetesi	2008	2009	2010
Ege	1	4	4
İç Anadolu	3	7	3
Akdeniz	1	11	10
İstanbul	5	5	8
Marmara	3	3	4
Karadeniz	1	7	2
Güneydoğu	1	2	3
Doğu Anadolu	-	4	1

Tablo 3.15: Gazetelerde haberleştirilen suçta sürüklenen çocuklara ilişkin olayların gerçekleştiği yere göre dağılımı

Resmi verilere göre Ege, İç Anadolu ve Akdeniz Bölgeleri suçta sürüklenen çocuk sayısının en fazla olduğu bölgelerdir. İstanbul'daki suçta sürüklenen çocuk sayısı ise oldukça fazladır; Marmara Bölgesi'ne dahil edilerek değerlendirildiğinde diğer bölgeler ile arasındaki fark çok ciddi boyutlara ulaşmaktadır. Cumhuriyet Gazetesi'nde ise ilk yıllarda resmi verilerle çok benzer olan eğilim, ilerleyen yıllarda Akdeniz'de gerçekleşen çocuk ve suç vakıalarına yönelmiştir. 2010 yılına gelindiğinde ise Doğu Anadolu Bölgesi'nden basına yansıyan haberlerin diğer bölgelere kıyasla daha ciddi arttığı gözlenmektedir. Hürriyet Gazetesi'nde ise ilk yıllarda İstanbul'dan yansıyan haberler daha fazlayken ilerleyen yıllarda Akdeniz Bölgesi'nden yansıyan haberlerin fazla görünür olduğu gözlenmektedir. Hürriyet Gazetesi'ne doğu bölgelerinden yansıyan haberlerde dikkati çeken bir eğilim yoktur.

SONUÇ

Kitle iletişim araçları ve medyaya ilişkin çalışmalar göstermiştir ki; medya, özellikle haberler aracılığı ile toplumsal yargı ve hassasiyetleri yansıtabilmekte, bunlarla uyuşan olayları özellikle seçerek bu yargı ve hassasiyetleri pekiştirebilmekte yahut yeniden üretim dolaşıma sokabilmektedir. Dolayısıyla haber, bu toplumsal algı ve pratikler hakkında önemli ipuçları verebilmekte, belirli kesimlere ilişkin toplumsal algıları okumak için bir anahtar işlevi görmektedir.

Çalışmada kapsamlı bir şekilde değinildiği üzere, çocukların suç ve benzeri fiillerle ilişkili olarak anıldıkları olayların -bilinçli yahut bilinçsiz bir şekilde- özellikle seçildiği teorik ve ampirik çalışmalar ile desteklenmektedir. Hatta çocuklarla ilgili özel günlerde dahi medyanın bu tutumunun değişmediği, çocuklarla ilgili haberlerin büyük çoğunluğunun konusunu suç ve ilişkili olayların oluşturduğu tespit edilmiştir. Medyanın bu tutumunun sebebi, çocukların toplumsal anlamda kıymetli bir grup olması ve onların suçla anıldıkları olayların önemi dolayısıyla toplumun bilgilendirilmesinin gerekliliği olabilirse de, yapılan çalışmalar çocukların bu yolla haber değerini artıran bir unsur olarak araçsallaştırıldıklarını göstermektedir.

Medya ve kültür etkileşimi üzerinden yapılan okumalar; çocukların belirli stereotipler üzerinden topluma sunulduğuna, yahut toplumdaki çocuk algısının bu stereotipler üzerinden somutlaştığına işaret etmektedir. Medyadaki ve dolayısıyla toplumsal algıdaki çocuk; mağdur ve tehlikeli çocuk üzerinden şekillenmektedir. Bunun sonucu olarak çocuk, kamusal alanda ancak mağdur olduğunda yahut suç ve benzeri davranışlara sürüklendiğinde görünür olmakta, bunun dışındaki durumlarda kamusal alandan dışlanan gruplar içinde yerini almaktadır. Yazılı basın incelendiğinde sezilen bu tutum, daha sistematik ampirik çalışmalar ile oldukça somut bir şekilde kendini göstermektedir.

Tasarlanan bu çalışma da göstermiştir ki; çocukların suç mağduru olduğu vakıalar, resmi verilerin aksine, diğer hiçbir grupta karşılaştırılmayacak denli fazla sayıda haberleştirilmektedir. Resmi verilerde, incelenen yıllarda suça sürüklenen çocuk sayısının daha fazla seyretmesine karşılık yazılı basındaki bu tutum, çocukları yalnızca zayıflıkları, masumlukları ile görüp onları aslında daha da kırılğan ve pasif

bir noktaya iten, toplumlarda hâkim olarak rastlanan salt korumacı algı ile paralel bir görünümdeydir. Yahut suça sürüklenen çocuklara ilişkin olayların kamu ile paylaşılması hususunda toplumsal yargılardan kaynaklı bir kaçınmaya da işaret edebilmektedir. Aslında haberlere ilişkin bulgular incelendiğinde, kaçınma yahut mağduriyet ve zayıflık üzerinden şekillenme dikkat çekmektedir. Örneğin; mağdur çocuk haberlerinin öznesi büyük oranda kız çocuklarıdır; halbuki resmi veriler bunun aksine, erkek mağdur çocuk sayısının daha fazla olduğuna işaret etmektedir. Bunun yanında kız çocukları, büyük çoğunlukla cinsel dokunulmazlığa saldırı suçları ile medyada görünür olmaktadır. Medyanın bu tutumu, “masumiyet hiyerarşisi” gibi tezlere uygun şekilde küçük kız çocuklarını daha masum ve zayıf gören yahut erkek çocuklara yönelik bu türden suçları kabule yanaşmayan toplumsal mitlere ve dirençli geleneksel yargılara işaret edebilir. Veya cinnet ve benzeri türden, sonucunda ölüm gerçekleşen, daha en başında zaten patolojik olduğu yönünde bir uzlaşısı olan, dolayısıyla tartışmaya da gerek duyulmayacak vakıaların seçildiği dikkati çekmektedir. Gerçekten de, toplumdaki yerleşik salt korumacı çocuk algısının bir sonucu olarak, çocuklara ilişkin pek çok ciddi problemi tartışmaktan kaçınmak üzere daha en başından, geleneksel ve benzeri türden değer yargılarına da uygun bir seçim yapılmaktadır. Suça sürüklenen ve mağdur çocuklara ilişkin haberler aracılığı ile, çocuklara ilişkin zararlı toplumsal algılar bir kez daha somutlaşmakta ve tekrar dolaşıma sokulmaktadır.

Bu noktada, medyanın tutumunu çocuk hakları üzerinden okumak önem arz etmektedir; çünkü çocuk hakları esasen, bu türden korumacı bir uçta toplanan, idealize toplumsal algıların çocuklara zarar verdiğinden yola çıkarak günümüzdeki anlamına kavuşmuştur ve asıl anlamı da bu tarihsel mücadelede gizlidir. Bu türden algılar bir yönüyle, çocukları ötekileştirmekte, topluma ve yetişkinlere daha da bağımlı ve savunmasız kılmaktadır. Böyle olunca çocuklar, “korumak” adı altında aslında zarar görmeye açık bir konuma itilebilmektedir. Korumacı anlayış, çocukları ittiği konumdan beslenmekte, şiddetini daha da artırarak paternalist bir ortama zemin hazırlamaktadır. Hatta bu tarz bir koruyuculuk, çocuğa yapılan istismarın üstünü örtmek için bir araç olarak dahi kullanılabilir. Çünkü bu algı her zaman devlet, aile ya da başka kişi ve gruplara çocukların yerine karar verme imkânı tanımaktadır. Örneğin; kötü muamele vakıalarında çocuğun zarar görmesine karşılık, bu hususta

karar verici birimlerin -devlet veya aile- ortaya aksi yönde irade koyarak çocuğu koruyucu mekanizmaları hayata geçirmediği olaylar mevcuttur. Çocuk hakları sistemi, aslında bu türden toplumsal algıların tarihsel süreçte çocuklara verdiği zararları görerek değişmesi yönünde bir “müdahale”dir.

Medyanın gücü ve demokratik işlevi gereği bu yöndeki sorumluluğu fazlasıyla önem teşkil etmektedir. Bu algılar çok güçlü ve kemikleşmiş olabilir ama medya, bu algıların kırılmasında yine bu gücü gereği önemli roller oynayabilir; kaldı ki zaten bu çocuk haklarının bir gereğidir. Bu kapsamda medya, uluslararası sistemin önerilerine de uyarak kaçınmacı bir habercilik anlayışından çıkarak sorgulayıcı tartışmalar başlatmalıdır. Toplumsal algılara paralel habercilik anlayışından vazgeçmeli; tam tersi yönde konumlanarak bunların üzerine gitmelidir. Çocuk Hakları Komitesi'nin tespitlerine göre “toplumsal cinsiyet”, çocuğa ilişkin en sık rastlanan ayrımcılık zeminidir. Komite, kız çocukları yalnızca kız evlat, kız kardeş olarak gören yerleşmiş algıların zararını sıklıkla vurgulamaktadır. Medya, bu hususları tartışmaya açarak, dirençli geleneksel yargıları dönüştürmek açısından sorumludur. Çocukların gerek mağdur gerekse suça sürüklenme bakımından suç ile her türlü karmaşık ilişkisi, bunu yaratan koşullar ve çocuklar üzerindeki etkileri ile bunlara ilişkin politikaları tartışmalıdır. Bu gazetelerdeki mağdur çocuğa ilişkin haberlerin büyük kısmını oluşturan hane içi cinnet vakıaları yahut failin akrabası olduğu cinsel dokunulmazlığa saldırı suçları, yaşama, korunma gibi en temel haklarında dahi ailesi sebebi ile ayrımcılığa uğrayan çocuk kesimlerine işaret etmektedir. Çok ciddi toplumsal problemlere işaret eden bu olaylar, salt üçüncü sayfa haberlerinin konusunu oluşturmaktadır. Ailesi ile ilişkisinde dahi çocuğun yüksek yararını öncüleyen, hane içi özerklik, evi terk etme, aileye karşı hak arama mekanizmalarına başvuru gibi özerklik haklarının tartışıldığı çocuk hakları sistemi ile birlikte düşünüldüğünde, problemin boyutu daha da belirgin hale gelmektedir.

Medyanın kültür ve toplumla olan bu ilişkisinin dışında, medya endüstrisindeki tekelleşme, artan sermaye ihtiyacı gibi sebeplerle haberin kâr unsuru olarak görülmeye başlandığı ise bilindik bir gerçektir. Tüketim odaklı, şiddet ve kurbandan beslenen üçüncü sayfa haberlerinin yaygınlığı gittikçe artmaktadır. Suça sürüklenen ve mağdur çocuk haberlerinde dahi bu ticarileşmenin izlerine rastlanmaktadır. Hatta bu

çocukların haber değerini artıran bir unsur olarak araçsallaştırıldığı tartışılmaktadır. Zaten risk altında olmaları ve aslında “hayatta kalan” bir kesimi teşkil etmeleri sebebi ile çok daha kapsamlı, incelikli ve samimi bir araştırmayı gerekli kılan suça sürüklenen ve mağdur çocuklara medya aracılığı ile doğrudan yapılan hak ihlalleri ise konunun bir başka boyutudur. Uluslararası sistemin suça ilişkin önleyici müdahalelerin gerekliliği, suça sürüklenen çocukların adli sistem ile temasa geçmeden yargılanması, ikincil mağduriyetlerin önlenmesi gibi tavsiyelerinin yanında, ulusal medya, haberler aracılığı ile, yargısız infaz yapmakta, damgalamakta haberler aracılığı ile tekrar zarar vermektedir.

Medya bütün bunların yanında, çocuk haklarının bir gereği olarak, toplum tarafından zayıf bırakılmış çocuğun kuvvetlenerek kamusal alanda var olması ve kendini ilgilendiren her türden sürece aktif özne olarak katılmasını ve bu süreçleri inşa etmesini sağlamak yönünde sorumluluk almalıdır. Çocuk Hakları Komitesi'nin de işaret ettiği üzere, toplumlarda çocuk haklarının yerleşmemesinin en önemli sebeplerinden biri, toplumların çocukları hak sahibi kişiler olarak görmemesidir. Medya, toplumdaki bu algıları kırabileceği gibi çocuklara alan açarak, katılım hakkı, ifade özgürlüğü gibi haklarını tanıyarak onları kuvvetlendirmek yönünde doğrudan bir amaç gütmekle de sorumludur. Çocukların bu şekilde kuvvetlenmesi ve kamusal alanda var olan özneler haline gelmesi, onların suç ve benzeri davranışlara sürüklenmelerinin veya mağdur olmalarının önünü alabilecektir. Çünkü, böylece çocukların kendi çıkarı yönünde karar alabilmesinin, bunları uygulayabilmesinin önü açılacak ve “onun iyiliği adına” karar veren ancak bu yolla onu suistimal eden kişi ve kurumların etkisi azalabilecektir. Aslında toplumsal zararlı algıların kırılması, toplumun dönüşmesi; zarar görmeyen ve zarar vermeyen çocuktan yetişkinliğe uzanan bir sürecin yaratılması çocuk haklarının “koşulsuz” sağlanması ile mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Altunışık, Remzi: Coşkun, Recai: Bayraktaroğlu, Serkan: Yıldırım, Engin:
- Akbaş, Emrah: Atasü Topçuoğlu Reyhan:
- Akyüz, Emine:
- Atılgan, Aydın: Ümit Atılgan, Eylem:
- Balo, Yusuf Solmaz:
- Bilgin, Nuri:
- Bulunmaz, Barış:
- Cangöz, İncilay:
- Değirmencioğlu, Serdar:
- Dirican, Rabia:
- Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı**, Yedinci Baskı, İstanbul, Sakarya Yayıncılık, 2012.
- “Modern Çocukluk Paradigmasının Oluşumu: Eleştirel Bir Değerlendirme”, **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, C.20, S.1, 2009, s.95-103.
- Çocuk Hukuku: Çocukların Hakları ve Korunması**, Güncelleştirilmiş 6. Baskı, Ankara, Pegem Akademi, 2018.
- Çocuk Hakları Paradigması ve Çocuk Haklarına Hakim Olan İlkeler Açısından Türkiye’deki Düzenleme ve Uygulamaların Değerlendirilmesi**, Ankara, İnsan Hakları Ortak Platformu, 2009.
- Çocuk Ceza Hukuku**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2015.
- Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi: Teknikler ve Örnek Çalışmalar**, 2. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2006.
- “Çocuk Suçları ve Medyanın Etik Sorumluluğu” **Medyaetik: Medya, İletişim, Etik**, ed. Feri Örs, Bursa, Sentez Yayıncılık, 2016, s. 125-147.
- ’Haberde Çocuk Birey”, **Çocuk Odaklı Habercilik**, der.: Sevda Alankuş, İkinci Basım, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2012, s. 198-225.
- “Çocuk Hakları Penceresinden Basın: Eleştirel, Katılımcı ve Yapıcı Bir Bakış”, **Çocuk Odaklı Habercilik**, der.: Sevda Alankuş, İkinci Basım, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2012, s.135-173.
- “Tarihsel Süreçte Çocukluk ve Çocuk Hakları”, **Çocuk ve Gelişim Dergisi**, C.2 ,S.2, 2018, s. 40-50.

- Dönmezer, Sulhi: **Kriminoloji**, Yeniden Gözden Geçirilmiş 6. Bası, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1981.
- Ercan, Recep: “Modern Çocukluk Paradigması”, **Journal of World of Turks**, Vol.3, No.2, 2011, s. 85-98.
- Erdoğan Tosun, Gülgün: “Çocuklar ve Çocuk Haklarının Medyada Temsili”, **Çocuk Odaklı Habercilik**, der.: Sevda Alankuş, İkinci Basım, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2012, s.174-197.
- Estrada, Felipe: “Juvenile Violence as a Social Problem: Trends, Media Attention and Societal Response”, **Brit J. Criminol**, No:41, 2001, s.639-655.
- Franklin, Bob: “**Giriş**”, Çocuk Hakları, der.: Bob Franklin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1993.
- Gemalmaz, Mehmet Semih: **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Belgeleri: II.Cilt Uluslararası Sistemler**, Birinci Baskı, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2010.
- Gencil Bek, Mine: “Medyada Çocuk Hakları ve Etik İlkeler”, **Çocuk Hakları ve Medya**, haz.: Mustafa Ruhi Şirin, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 2011, s.22-46.
- Geray, Haluk: **Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş: İletişim Alanından Örneklerle**, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2006.
- Gökçe, Orhan: **İçerik Analizi: Kuramsal ve Pratik Bilgiler**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2006.
- Hakeri, Hakan: **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 18. Baskı, İstanbul, Adalet Yayınevi, 2015.
- Hammersley, Martyn: “Çocukluk Çalışmaları: Sürdürülebilir Bir Paradigma mı?”, **Çocuk ve Medeniyet**, çev.:Emrah Akbaş, C.4, S.7, 2019, s.61-79.

- Hodgkin, Rachel: Newell, Peter: **Çocuk Haklarına Dair Sözleşme: Uygulama El Kitabı**, New York, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu, 1998
- Karakaş, Banu: Çevik, Ömer Can: “Çocuk Refahı; Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.18, S.3, 2016, 887-906.
- Iyengar, Shanto: “Siyasette Erişim Yanlılığı: Televizyon Haberleri ve Kamuoyu”, **Medya Kültür Siyaset**, ed. Süleyman İrvan, 3. Basım, Ankara, Pharmakon Yayınevi, s.283-302.
- İçel, Kayıhan: **Suç Teorisi**, Yeniden Gözden Geçirilmiş 3. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2004
- Lundby, Knut: Ronning, Helge: “Medya-Kültür-İletişim: Medya Kültürü Aracılığıyla Modernliğin Yorumlanması”, **Medya Kültür Siyaset**, ed.: Süleyman İrvan, 3. Basım, Ankara, Pharmakon Yayınevi, 2014, s.13-28.
- Messenger Davies, Maire: **Practical Research Methods for Media and Cultural Studies**, Edinburg, Edinburg University Press, 2006.
- Noelle-Neumann, Elisabeth: “Suskunluk Sarmalı Kuramının Medyayı Anlamaya Katkısı”, **Medya Kültür Siyaset**, ed. Süleyman İrvan, 3. Basım, Ankara, Pharmakon Yayınevi, 2014.
- Onat, Yasemin: Akço, Seda: “Çocuk ve Habercilik”, Çocuk Odaklı Habercilik, der.: Sevda Alankuş, İkinci Basım, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2012, s.75-134.
- Onur, Bekir: **Çocuk Tarih ve Toplum**, 1. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2007.
- Ozansoy, Cüneyt: “Öznesini Arayan Nesnelere: Çocuk ve Çocuk Hakları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 1, 1999, s. 39-62.
- Özdemir, Fatma Betül: “Suça Sürüklenen Çocukların Muhakemesinde Soruşturma Evresi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler

- Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014.
- Rigel, Nurdoğan: **Haber, Çocuk ve Şiddet**, İstanbul, Der Yayınları, 1995.
- Salihoğlu, Seda: **“2006 Yılında Türkiye’de Üç Yazılı Basın Organında Yer Alan “Çocuk Haberleri”nin İçerik Analizi Yöntemi İle Değerlendirilmesi”**, İstanbul Üniversitesi Adli Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.
- Serozan, Rona: **Çocuk Hukuku**, Genişletilmiş İkinci Basıdan Tıpkı Basım, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2017.
- Tokgöz, Oya: **Temel Gazetecilik**, 5. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2003.
- UNICEF **Çocuk Hakları ve Gazetecilik Uygulamaları: Hak Temelli Perspektif**, UNICEF, 2007
- Ümit, Eylem: **“Kentte Suça Karışmış Çocuklarda Toplumsal Ortam ve Ceza Ehliyeti Araştırmaları”**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2006.
- Üstündağ, Erhan: Kemal Özmen: , **“Çocukları Görünür Kılmak için”**, **Çocuk Odaklı Habercilik**, der.: Sevda Alankuş, İkinci Basım, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2012, s. 226-249.
- Yaylagül, Levent: **Kitle İletişim Kuramları: Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2013.
- Yeğen, Ceren: **‘Çocuk Cinayeti Haberlerinin Türk Yazılı Basınında Sunumu: Posta Gazetesi Örneği’**, **Global Media Journal TR Edition**, C.5, No:10, 2015, s.363-384.

Sürelî Yayınlar:

Cumhuriyet Gazetesi:

2008, 2009, 2010 yılı bütün günlük yayınlar

Hürriyet Gazetesi:

2008, 2009, 2010 yılı bütün günlük yayınlar

